

GIAS inepto colore, sed dulci. Pammenes ex bonis declamatoribus dixit. Gorgias egregie dixit. Pammenes dixit. Fuscus Arellius dixit, maius erat scelus quod imperabas, quod deprehenderas. ALBV TIVS non narravit, sed hoc colore egit ab initio usque ad finem. Ego me defendere debeo, siquid mihi obiectum erit, aut negabo, aut exculabo. Si quid exegeris manus uiribus meis, dicam ignosce, non possum. Ignoscit filio pater navigationem recusanti se non ferre mare, ignoscit non sequenti castra, si non potest, quibus pater ipse militaris sit, non possum occidere, aegedum ipsam legem recita, liceat & marito, liceat & patri, quare tam multos nominat, nisi quod putat aliquos esse qui non possunt. Et in descriptione dixit, cum me uocauit pater, hoc inquam putavi supplicium futurum morte grauius, si adulteram filio ostenderet. Et illud dixit, exierunt adulteri inter patrem debilem & filium stupentem. SYLO POMPEIVS hoc colore narrauit, non putavi mihi licere. BLANDVS hoc colore. Vtrique filii nomen audio, pater rem petit iustiorum, mater faciliorem. Et illud post descriptionem adiecit, fitebor uobis, parricidium cotam patre facere non potui. CAESTIVS hoc colore egit. Prosiluit, inquit, protinus mater, & amplexu suo manus meas alligauit. Ago confusio mihi gratias, quod nihil in illo cubiculo uidi, nisi patrem & matrem. Pater rogabat ut occideret, mater ut uiueret. Pater ne hoc cens impunita esset, mater ut ego innocens essem. Pater recitabat legem de adulteris, mater de parricidis. Et ultimam sententiam dixit, occidere si matrem turpe est noluisse, non potui. ARGENTARIVS dixit, Non est quod me ex hoc habitu aestimetis, quod manus habeo, tunc non habui. Et illud dixit, dat penas tibi, perdidit uirum, perdidit filium, agro tanti non affedero, agere non aliam, omnia mihi libera sunt, iam uitam illi non debeo. Ex altera parte multa sunt pulcherrime dicta, sed nescio an Græcis nostri cessuri sunt. In hac controuersia dixit amas, habet aliquid corrupti hæc sententia. LATRO dixit, Quatum ego tunc quaesitus sum cum fortuna mea, quod non cito oculos perdidissem. SYLO POMPEIVS dixit, Fili, aut oculos erue, aut manus comoda. Omnes aliquid belli dixerunt, illo loco quod deprehensi sunt adulteri dimissi. LATRO dixit, Adulteros meos tantum excitauit. FVSCVS ARELLIVS innuisse nuncia, frigidius dixit contrariam illi sententiam, Adulteros interuenio meo non excitauit quidem. VIBIVS RVFFVS dixit, Adulteri marito non astutereunt. POMPEIVS dixit, Adolecens, denique adulteros excita postquam tu uenisti securus iacent. LATRO dixit, Erratis qui me putatis manus non habere, filium uocauit, ut intrauit, ab adultero salutatus est. FVSCVS dixit, Fili, tuam fidem ostende, te integro manus me non perdidisse, controuersiam mihi de te facit adulter, ueni, utrius filius sis indica. PVNITIVS & pulchre dixit & noue, Super sit ab hominibus benedicta, irrupi in cubiculum adulterorum, quid mentior miser, aperto cubiculo expectabam adulteri. CAESTIVS dixit, Vocauit filium, risit adulter tanquam qui diceret, meus est. VIBIVS RVFFVS dixit, quod ociosus, quod securi adulteri transferunt prater oculos meos, prater filij manus. LATRO cum exeuntes adulteros descripsisset, adiecit, Adolecens, parentes tuos sequere. NICETES illam sententiam pulcherrimam, qua nescio an nostros antecesserit, sed illum Albutium qui Gracos praeminet, cum pugnantem acie se descripsisset, dixit, Me miserum quas manus adulter effugerit, & illud Albutij, non potui inquit matrem occidere, quae excusatur, sic adiecit & patrem. ALBV TIVS sic narrauit, ut tanquam filio scien te factum esset adulterium, suspectum quasi patri consilium matris fecit. P. ASPREINAS dixit, Extenuissime maritus & dedit adulteri locum, idem dixit, matrem occidere non potes, adulterum certe occide, an & iste pater est, dixerat Nicetes. MVR RHEDIVS dicit hanc sententiam imitari uult, stultissimam dixit, Reliqui in acie pugnae manus.

CONTROVERSA QVINTA.

Rapta raptoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Vna nocte quidam dux rapuit, altera mortem optat, altera nuptias. PORTII LATRONIS. Iam se perabat in tertiam, nisi nox defecisset. Stupri accusatus stuprum defendit. Cum altera litigat rapta, alteram aduocat. Vindicat patres, vindicant fratres, vindicant mariti, fortior disciplina publica securitas surgit, iam bene rapiunt. MENTIONIS. postera die erat in huius domo fletus, lamentatio matris spes suas deplorantis, cum interim ex alia domo alia uociferatio oris, alius tumultus, coit populus uelut publico metu exterritus,

terratus, uix credit duos tantum raptos fuisse. Cum interim producitur publicus pudicitiae hostis, quem una nocte unius uirginis iniuria non fatigauerat. CAESTII PII. Alteram iniuria rapuit, alteram patrocinio, quantum suspicor, ne rapta quidem es, quæris argumentum, non irascere, quomodo istud fit? duabus iniuriam fecit. Vna quaritur, misericors sum inquit, gaude, habes qui te uindictet. Vide qualem habitura sit uirum, non est una contentus. ARGENTARIVS eundem sensum dixit, hoc adiecto, non est una contentus, ne una quidem nocte. POMPEII SYLONIS. At quod bene nimium egit, quomodo raptam se quaestio est, qua uociferatione, quod perbene illi optionem cessimus. TRIARII. Perieras raptor, nisi perire meruisses. IUNII GALLIONIS. Sumatur ab illo supplicium, constituatur in conspectu publice, cadatur diu, totus hodie pereat, qui tota nocte peccauit. Subito fastidiosus raptor occurrit, & ait, iam nec nuptias uult, stulta deciperis, dicam suus quid dixerim tibi, idem enim dixi & huic, dum te puto, in illam incidi. ARELLII FVSCI PATRIS. Retro amnes fluant, & sol contrario cursu orbem reuocet, cofugiatur facilius ad aras, raptor raptam uindictet. EX ALTERA PARTE. POMPEII SYLONIS. Postera die cum illi narratus esset nocturnus error, dum putat se in una incidisse, huic priori supplices submisit manus, hanc prius deprecatus est, exorauit, propter hoc puto ista magis raptori irascitur. Altera ex puellis raptorem mori uult, altera seruare reum. Alter iudex damnat, alter absoluit, inter dispares sententias mitior uincat, dicam quod sentio, magis irascetur, si unam tantum rapuisset, diceret ergo, ego sola digna uisa sum, cui iniuriam faceret. ARGENTARI. Refert nunc Virginia, refert Lucretiam, plures tamen sibi adsunt ex tribunis, potentior est qui intercedit. Non est inuidiosa potestas, quæ misericordia uincit, quid cessas puella, pro marito roga. Hæc sententia deridebat a Castio, quasi improba. DIVISIO. In hac controuersia de prima quaestione nulli cum altero conuenit. LATRO primam fecit quaestionem, non posse raptorem, qui ab rapta mori iussus esset seruari, si legatus inquit exire debet, peribit, si militare debet, peribit, si legem dicere debet, peribit, si raptam ducere debet, aequè peribit, si ante rapuisset, & nuptias optasset, interposito deinde tempore, antequam nuberet, hæc uitiasset, negares istum debere mori rapta iubente. Atqui nihil interest, nisi quod dignior est raptor morte, cuius inter duos raptus ne una quidem nox interest. Si rapta nupsisset, deinde post tertium diem rapuisset aliam, negares illum mori debere. Atqui quid interest, nisi quod honestius tunc maritum defenderes, quod nunc raptorem defendis. Alteram fecit, an rapta, quæ nuptias optat, nihil amplius raptori prestare possit, quod ne sua lege pereat, contra alienam legem nullum ius habet, optasti nuptias, non occidet tanquam raptor tuus. At idem eadem nocte qua te rapuit stationem deseruit, fuste ferietur. Si sacrilegium fecit, occidet. Licet tu dicas, Quid ergo ego non nubam? tu raptori prestas, ut illum ipsa non occidas, non potes prestare, ne quis occidat, quomodo sacrilegus, quæuis a te seruatus periret. Sic alterius puella, pro uitate seruatus peribit. Si rapuisset te, deinde deprehensus in adulterio adseruaretur in tormentum diutius pereundi, tu interim educta nuptias optasses, datur enim optio & in aliam sententiam, uetares illum occidi a marito. Quid interest, quæ lege pereat, nisi quod modestius alienam legem impelleres quod tuam. Tertiam fecit cum, quod utraq; optat, fieri non possit, in ea eligenda sit optio, qua ultio ad utraq; perueniat. Atqui mortem optat mea optio, & te uindictat, tua me non uindictat, & hoc tibi mea optio praestat, quod & mihi ocioso raperet inuidiam. Illa respondet, optio tua me non uindictat. Vindicatam tu meam putas non fieri quod uolo, fieri, quod nolo. Etiam mihi contumeliosum erit te digna uident, in cuius honorem occidatur, me indignam, in cuius honore seruet. Isto modo & mea te uindictat. Nempe lex duas poenas scripsit uitiatori, alteram passurus est, non eris inulta, iam raptor non erit impunitus, habebit poenam indotatam uxorem. Respondet eodem modo morietur, sed non mihi seruabis, sed tibi. Quartam fecit quaestionem. Si non potest utriusque rata esse optio utraq; at dignior sit uictima. Non quaestione, sed tractatione, non raptorem impunitum futurum, si hac uia impunitatis monstrat, ut qui plures rapuisset, tutior esset, neminem non inuenturum aliquam humilem quæ se in optionem comodaret. FVSCVS ARELLIVS prima quaestione hæc fecit, qui duas rapuit perire utique debebat, lex inquit, quæ dicit, Rapta raptoris aut mortem optet aut nuptias, de eis loquitur, quod singulas rapuerit, non putauit quæ futurum

Inter dispares sententias mitior uincat. Iuriconsulorum est.

futurum, qui una nocte duas raperet. Non quaero quid optatis, quid seuerissime optare potestis occupo, necesse est raptorem mori. Quare: utriusque raptae debet ultio contingere. Vtraque enim non potes ducere, utriusque mori potes. Vna pars legis ad hunc raptorem pertinet, in qua mors est, putate enim utraque nuptias optasse. Quid futurum est: in raptoris matrimonium ambitus erit, putate illum plures rapuisse quam duas, quid fiet: una nuber, nuptiae ad unam pertinebunt, mors ad omnes. Qui duas rapuit utriusque debet mori, quare: dicam. Quod uult eligat, aut nuptias optabunt, aut altera mortem, altera nuptias. Si nuptias optauerint, non poterit fieri quod utraque uolet. Si utraque mortem optauerit, ergo fiat id quo uno duas uindicari possunt. Hic tractauit ne exemplum quidem utile est, non uti quis proripere eum qui duas rapuerit, ne hunc morem perniciosissimum introduci ciuitati, ut aliquis propter hoc non pereat, quia perire sepius meruit. Reliquam partem controuersiae Fulcius in hac diuisit, utra optio honestior sit, utra iustior, utra utilior. CAESTIVS hanc partem controuersiae sic diuisit, Vtra puella dignior sit: quae ualeat: utra optione raptoris dignior sit. Caestius & coniecturali quaestione tentauit, An hac cum raptore colluferit: & in hoc rapta sit, ut huic opponeretur. LATRO aiebat, non quicquid spargi possit suspitio de eo esse uindicandum. Color hinc esse non quaestione, eam quaestione esse quae impleri argumentis possit. CAESTIVS aiebat, & eam impleri posse argumentis. Hunc sensum a Latinis iactatum NICETES dixit, GLICON dixit, DIOCLEES CHARISTIVS dixit hunc sensum, VIBIVS RVFFVS subtiliter dixit, Volo tibi malam gratiam cum sponso tuo facere, habet amicam, in hoc controuersiam dixit, ALBVTIVS ambulat in masculos, adeo nullum sine amatore uitium est, ut hoc quidam disertum putauerint, ego tamen magis miror, hoc Albutium potuisse dicere, quam aliquos potuisse laudare. Ex Latinis dixit TRIARIUS, Gratulor uobis uirginis, quam citius illuxit. ARGENTARIUS dixit, quaeritis quid isti sine rapiendi fecerit: dies, LATRO iam se parabat in tertiam nisi nox defecisset. Finis quinta controuersiae.

Initium sexta:

Captus a pyratibus scripsit patri redemptionem, non redimebatur. Archipyrae filia iurare eum coegit, ut duceret se uxorem, si dimissus esset, iurauit. Relicto patre secuta est adolescentem, rediit ad patrem, duxit illum, orba incidit, pater imperat, ut archipyrae filiam dimittat, & orbam ducat, nolentem abdicat. PORTII LATRONIS. Proh Di i boni & haec puella hospitis patris excepta est, pro hibeo domo, terra prohibendum, bonae spei uxor, bonae spei nurus, quae amare potest captiuum, odisse uel patrem. Captus, inquit, in tenebris iacebam, narra obsecro loceri tui beneficia, possum iudices esse securus, filius meus ait se uxori parricidium debere. CAESTII PII. Quis interfuit nuptiis suis: pater, denique puella pater. EX ALTE RA PARTE SILLII BASSI hodie captiuus essem, nisi haec archipyrae filia fuisset, ut dixi, patrem habeo, inter bonos captiuos sepositus sum. Archipyrae filia uocatur, puto ex aliqua nuptia captiua, certe animum eius natura a patre abduxerat, misericors erat, deprecabatur, flebat, mouebatur periculis omnium, nihil in illa deprehendi poterat pyratum. Promisi nuptias, & quasi aliquam sacram restitutionem, tuum nomen inferui, eo loco me non deseruit, in quem uenire etiam patres timuerunt. Arcius nos fortuna alligauit, nisi corpus, omnia uinculis, quam ut orba possit diuellere, uidisset, cum panis corpus, omnia membra uinculis pressa, maciem, retractos introitus oculos, obritas catenis & inutiles manus, talem quis amare nisi misericors possit: Decepit puella, alia pollicitus sum. Venies in patriam mecum, ibi tibi referam gratiam, hic catenatus, egens, squalidus quid possum: pater meus socer tuus, sic enim iam pridem te uocabam, locer, inquit, tibi tuus gratiam referet. Quidam auitas paternasque flagitios obruerunt imagines, quidam ignobiles nati fecere posteris genus, in illis non seruasse quod acceperunt maximum dedecus, in his quod nemo dederat fecisse laudabiles. Si possent homines sibi sortem facere nascendi, nemo esset humilis, nemo egens, unufuisset felix domum inuaderet. Sed quam diu non sumus natura nos tegit, & in quemcumque uult casum nos mittit, hinc sumus estimandi, cum sumus postri. Quis fuit Marius si illum in

si illum in suis insperemus maioribus: humilis, in consulari nihil habet clarius quam se autorem. Pompeium si haereditariae extulissent imagines, nemo magnum dixisset. Seruili regem tulit Roma, in cuius uirtutibus humilitate nominis nihil est clarius. Quid tibi uidentur illi ab aratro citati, qui paupertate sua beatam fecere rempublicam: Quemcumque uolueris reuolue nobilem, ad humilitatem peruenies. Quid recensio singulos, quam hanc urbem possim tibi ostendere, nudis stetero colles, inter quae tamen effusa moenia. Nihil est humiliter casa nobiliter, fastigiatis supra tectis auro puro fulgēs perlucet capitolum. Potes oburgare Romanos, cum humilitatem suam, cum obscuritatem possint ostendit. Sed haec non putant magna, nisi apparuerit ex paruis surrexisse, Miseri illius oportet, quia orba est, ista tamen habet propinquos, habet amicos paternos, habet te imbecillitatis suae tutorem fortissimum, omnes uxores diuites seruitute exigunt, crede mihi, uolet in suis regnare diuitijs, & tamen aequum est eam possidere domum, quam meam agnouerit. Si ceperimus esse magis liberi, si paulo speciosior animo eius fulserit domus, si parum blandi fecerimus, relinquunt, & tunc est tormentum carere diuitijs, cum illas iam senseris. Vides quid inter duas uxores iterit, ista si nos reliquerit, repetet suos, haec quod dedit dimissa non auferet. Multi duxere sine dotibus uxorem, quidam dictas non accipere dotes, quidam autem emptis contenti fuere mancipijs, & cum possent accipere diuitias, emere quibus libertatem darent, maluerunt, quam suam uendere. Aliquis in adoptionem iuuenis petitur, si uolet ire, quaeret senex ille qui petit, quales & quos habeat maiores, quanta bona, an satis magno se possit addicere. Aliquis cape orbos senes uult, & suas spes in alienas mortes diffundere, excutiat testamenta, scrutetur sensus, ubi uero quaeret uxorem, uideat, an nuptias suas amet, an nihil pluri faciat marito, an misericors sit, an fortis sit, an possit: si quid uero incidit mali, uult tolerare. Si his bonis fuerit instructa, dorata est. Non possumus una felices esse, quod solemus, una infelices erimus. Fac, inquit, quod imperat, nolo propter me patrem tuum offendas. Ibo, inquit, sola. Tu ibis quoque infelix, Quas petitura regiones: Est enim tibi aliquis locus, pater tuus nobis maria praclusit, meus terras. CAESTII PII. Solent qui coguntur a patribus, ut uxores ducant illa dicere, non sumus etiam nunc capti nuptijs. Ego contra refugio uxorem, quia uxorius sum. ARELLII FV SCI PATRIS. In nolens malum est beata uxor, cum immensum pondus auri orba attulerit, cum pecunia arcus nostras onerauerit, quid aliud quam beate seruiemus, altera filium dabit tibi, altera patrimonium. Pater utra magis diues est: locuples est pater, quam mihi concilias. O si scires quam diues haec fuisset, orba inquit est, & haec orba est. Inter duas orbas ea mihi curanda est magis, quam orbam ego feci. DIVISIO. In hac controuersia nihil licium fuisse fere omnes consentiunt. LATRO prima quaestione fecit, An pater propter matrimonium filium abdicare possit, cum liberum cuius huius rei arbitrium sit: GALLIO subiecit huc etiam si potest imperare filio, ut uxorem ducat, an ei qui iam habet. LATRO secunda fecit, si ius est patri etiam propter matrimonium abdicandi, an liberum huic non fuerit parere cum iurasset. Hoc in hac diuisit, an nemo iure iurando quo per necessitate adactus est, an expleuerit ius iurandum, ducendo illam uxorem, an etiam si non expleuerit, non teneatur religione, qui coactus aliquid contra ius iurandum facit, hunc autem cogi a patre super ius iurandum facit, hunc putas parere patri, an debeat: hic de meritis puellae & moribus. Colore hoc usus est Latro pro patre puellae, non misericordia motus, sed libidine, & ideo non esse beneficium. In argumentis eleganter hanc partem tractauit, etiam si beneficium dedisset, non esse sic referenda gratia, deinde beneficium esse quod iudicio datur, non quod furore aut morbo. HISPO ROMANVS alio colore dixit, Illa non amore adolefcentis, sed odio patris sui secuta esse. Voluit ille & amoris commendatione detrudere. BV TEO longe accersito colore usus est. Voluit enim nudari non inuito patre, sed secreto suadente, palam dissimulante. Totum hoc gestum, re illa honesta conditione nuptiarum inuenta cum alio nullo modo possit. Neque enim aliter illos effugere potuisset, nisi patiente patre. Sed aiebat Latro, non esse tanti detrudere illi commendatione solum adolefcentis, ut detraheretur inuidia relicti patris. FV SCVS ARELLIVS egregie declamauit, non enim propter nuptias orba dimitti illa, sed quia uis orba non esset, etiam ius iuratum, non aliam sibi magis placere, sed illa displicere dixit, & hoc quod Latro transcurrerat, praesit. Timere se puellam temerariam inter pyratas natam, inter pyratas educatam

Beate fer/
uit q uxore
diuice ducit

educatā impiā in patrem. GALLIO. Illud quod omnes scholastici transferunt dixit, timere se ne hæc speculatrix esset, & pyratæ omnes accusationes indicaret, aut certe ne uideretur nolle se suspectam esse reipublicæ illi iurasse timuit, ne a puella uideretur improbe iusiurandum egisse, ut quid liberi sibi esset, adiecit iurasse per patrem. TRIARIUS de iusiurandum egisse, ut quid liberi sibi esset, inepte dixit, iurasse & se per Orbam. Aiebat enim Cæsius ualde hanc fieri orbam, etiam si iurasset. LATRO aiebat quos iusiurandum ineptum esse, nihil enim minus conuenire, quæ aliquem per patrem iurare, patrem relicturum, omnes honestam matrem puellæ dederunt, omnes dixerunt eam misericordia motam, non amore. Solus Pollio iudicio fecisse uult eam etiā a misericordia discessisse, dixit enim illam non potuisse cum pyratæ uiuere. Ut primum honestam occasionem inueniret dimisit, discessisse. Q. HATERIUS a parte patris pulcherrimā imaginē mouit. Cœpit enim subito quo solebat cursu orationis scribere, quasi exaudiret aliquem tumultum uastari omnia ac rapi, iconuenire incendijs uillas, fugas agrestium, & cum omnia impleisset terrore, adiecit. Quid exhorruisti adolecens? focer tuus uenit. GLICONIS ualde leuis & græca sententia est. Tolerabilem dixit illam rem, cum iusiurandi uim describeret, hoc esse quod fœdera fanctum patrem, adiecit. Quid exhorruisti adolecens? focer tuus uenit. GLICONIS ualde leuis & græca sententia est.

Alexandri
✱

Tolerabilem dixit illam rem, cum iusiurandi uim describeret, hoc esse quod fœdera fanctum patrem, adiecit. Quid exhorruisti adolecens? focer tuus uenit. GLICONIS ualde leuis & græca sententia est.

Initium septimæ controuersia.

Liberi parētēs alāt, aut uinciant. Quidā alterū fratrem tyrannū occidit, alterū in adulterio deprehensum, deprecate patre, interfecit. A pyratæ captus scripti patri de redemptioe. Pater pyratæ epistolā scripsit, si præciderit manus, duplam se daturū, pyratæ illi dimiserunt, patre egentē non alit. PORTII LATRONIS. Da mihi epistolā elurietis istius. Manus, inquit, præcitant, in quā partem corporis tutius fauitia incurrat, cætera mēbra mea sūt, manus publicæ sunt, nūquid peto tyrannicidæ? tale me dimittite, qualem a pyratæ recepistis. Non habeo quod de fortuna queri possim, eum qui manus meas configit. Si præcideritis, inquit, manus, irasceris, scribe potius, si occideritis tyrannicidam. Exitum tyranni rogo, non timeo manus, quas pyratæ soluerunt, ludici alligant. Ex omnibus quæ mihi fortuna terra marique priuatim mala publicæ congestit, tyrannum, adulterum, pyratasque, nihil expertus sum durius quæ patrem. Tyrannus cum timeret manus meas non præcidit. Iniuria matrimonij nihil abstulit corpori, pyratæ quasi beneficio meo uiueret, gratis miseris sunt. Vnum hostem inexorabilem habui, quod felici re, quod subito inimico, non ante tyrannidem nauigauī, genui inquit, educaui, nempe istud beneficium & tyranno præstitisti & adultero. Has manus si per te redimere non potes, rempublicam appella. Adulter cum manibus sepultus, tyrannus cum manibus piectus. Magnis sceleribus iura naturæ intereunt, non magis tu patris quæ illi fratres. Audite nouā captiui uicem. Tuus sum, si pater meus nihil habet, quicquid habes pro redemptione filij mitte, non est quod timeas, non deerunt tibi alimēta, cum dixeris tyrannicidæ, patre pro adultero filio rogas, quarite nūc quomodo tyranni fiant. CAESTII PII. Cedo mihi epistolā patris, quaris unde habeam, cū mihi nullas miseris, duplas dabo pecunias, unico filio rogas, duplam pecuniam dabo, unam pecuniam dabo, iam summam pro filio alteramque tyrannicidæ, si manus præcideritis, hoc ne adulteris quidem licet. Non habui pecunias, sed rogare illos potes, & audacter roga, in misericordes pyratas icidi. Quare non alio? quia captum filium tuum agere parum est. Si dixerō, non redemisti, alere nō possum, perdidisti manus, non credis? epistolam lege, duplam pecuniam dabo, quaris dabis, pyratæ dabas, sic excusabant pyratæ, ipsas mihi cum præcideret manus, pater iussit, aiebat, magnū facinus est, sed magno licet. Ages, sum inquit, mētiris. Cedo mihi patris mei censum. Quid ergo alis patrem? dimissus fortasse promittam, cum rogaueris, nihil pacifcor, etiam nunc manus meas petis, nega tuam esse epistolam, & habes argumentū, dices erogare adultero soleo. Qui non aluit, inquit, patrem, alligetur. Plus de manibus meis timui. CORNELII HISPANI. Quid me rogaris pater, nescio, publica uindicta, cruentum gladium priuato tyranno impressi. Captum me pyratæ nihil aliud quæ alligauerunt, duplam

runt, duplam pecuniam dabo. Q. PIVS. Polliceris inquit petiturum te tantas patrimonij uires, habes etiam nunc tanquæ petiturum te tantas patrimonij, de tyranni arca loqueris. Corrupti frater uxorem meam, quam nec tyrannus uiolauerat. Ut precij pyratæ cōstituerunt, gauisum in quā locuples pater, poteram dare etiam si duplam poposcissent, rem miserunt me reip. cum manibus, patri cum epistolis. POMPEI SYLONIS. Paetus sum de redemptione, scripsi patri, quacumque pro tyrannicidæ uestro pependistis, certum habeo, solliciti optatis ut hæc literæ ad patrem perueniāt, ego inquit, sic subito? quod ex toto emi non debet, duplo emit. FVSCI PATRIS. Causam meā tenui apud meos qui nihil debebant manibus meis. Tunc primum egere queritur iste, cum manus meas uidit, quid mirum si non putauerunt turpe pyratæ accipere mercedem quā pater dabat? Ades pietas, si sancte uixi & innocenter, effice ut iste manus meas, qui odit, desyderet. Tarde mihi epistola solui uidebatur, hoc prorsus in fabulis repleto sceleribus nostris saculo deerat, ut narretur aliquis solutus a pyratæ & alligatus a patre. BLANDVS. Hic quæ unde uiuat nō habet, quæ care tyrannicidæ uestro se mancipat? quid agis pyratæ filij pyratæ magister, eius crudelitatis emptor, cuius nec pyratæ uenditor est. ROMANI HISPONIS. Pater pyratæ salutem hæc eripis filio, duplam dabo, quid necesse est, potui uilius solui, ut præcideris manus. Obstupuerunt pyratæ & cum dimitterent dixerunt, Indica patri tuo non omnia pyratæ uendere. MENTONIS. Adhuc uide tanquæ pro manibus meis egi, uerum est confitendum uobis, remissæ sunt, exhibeo respu, pyratæ ratarum depositum tibi, manus hæc tuæ saluæ ad te plate sunt, fac quod uoles, illud unum rogo, si peccauerunt cuiuslibet tu uincendas trade, si isti tradis, si alligabit quomodo uoluit præcidere, ALLEGII FLAUII. Adhuc qualem optem patrem nescio, diuiter? debilitat, egentē? abdicat, neutrum manibus meis expedit, duplam dabo, ut manus præcideris, filium minus crudelem habuisti. MARYLLII. Ut allata est epistola, cœperuntque; eam pyratæ solui, ut recitata dupla in epistola pecunia est, hic est, inquit, pater quem uobis laudaueram. TRIARI. Vbi est patrimonium tuum illud quod tyrannus instituit? quod adulteros facit? ubi est? certe in me nil impendisti. SYLLII BASSI. Infelix futura est etiam uictoria mea, si tenuero causam, fame moriar, si tenuero, hoc tantum consequar, ne fame moriar. Duxi uxorem nimium scœcudam, peperit mihi tria, nescio quæ, prodigia uarijs generibus inter te & iudicio furentia, alium qui posset patriam obtinere, alii qui patre, alium qui matrem. Testor inde omnes dies meos, una seruauius, nemo tyrannidem uno sensu magis, argumentum habeo maximum, quod uiuo non pepercissetis mihi, si putassetis me patrem tyranni. Dum inter se pugnant, uicit respu. Reliqui duo qui nihil poterant in nos, inter se tyrannidem exercuerunt, habebat iste nescio quam uxore, quæ in arce cognouerat, si alligare te possem, proficiscentē alligassem. Nō est tibi magna impenia ad iustinendum patrem, magna omnia sunt, tu mecum alimenta partire, nolo me tam bene alas quæ ego te alui, nolo ignoscas mihi quicquid passus es, quicquid timuisti patrem posse, flagella, scinde rugas, ultores, subijce ignes, & mortuum hanc partē, quæ tantum in cōtumeliā suā spirat, quia extingui nō potest, exure, si parum est, fac quod ais, ne pyratæ quidem fecisse, manus præcide, exhibeo tibi, hæc sunt illæ quæ quilibet scribunt. Vbi est gladius tuus? stringe, tyranno licuit uulnere mori, adulter uno scitu breuiter confectus est. Pater te per beneficia similem fortē rogo, ne tu quidē apud pyratas famem timuisti, neminem tyrannus sic torisit. PORTII LATRONIS. Fili nihil amplius quæ famē deprecor, si tamen inexorabilis es, illud pro beneficio peto, ut aut tanquæ adulter moriar, aut tanquæ tyrannus. Par erat utriusque fortuna illo tempore, tu alligatus eras, ego sene cū te immobilis & uincto simillimus, tu in sollicitudine, & ego in omnium meorum solitudine, tu lucem uidebas, ego etiam modicam, hoc unum inter nos interest, quod tu etiā a pyratæ cibum accepisti. BLANDI. Deprecabar non pro adultero, sed pro domo ne fratrem occideret, tyrannicidam inquinaret, patre respergeret. Roganti mihi & has interponenti manus pene præcidit. Hæc sententia deridebatur a latrone tanquæ puerilis, hæc & pro isto est, ut aliquem ex suis reliquisse uideatur, quem non occiderit. VIBII RVFFI. Hæc nempe scripserunt epistolam manus, præbeo, præcide. POMPEI SYLONIS. Liberi parentes alant, aut uinciantur, ad te legem meam transfero licet alliges & alas.

alas. DIVISIO, Fere hac uti sunt diuisione, an lex causam nec patris nec filij aestimet, sed hominis, pater an a filio alendus sit, dixit legem hanc pro malis patribus scriptam esse, bonos etiam sine lege alii, an omnes alendi sunt, an hic audiendus sit. Hanc quaestionem Latio in hoc diuisit, an alendus sit, quod filij a pyratas non redemit, hoc loco quaerit, an potuisset redimere, an uoluisset, deinde an alendus sit, si etiam praecidi filij manus uoluerit nouissime an praecidi uoluerit. HISPO ROMANVS. Separatam quasi iuris quaestionem fecit, an qui non redemit filium non possit ab eo alimenta petere. Sed hoc utraque quaestio continet, ut aiebat Gallio & prior in qua quaerit, an omnis pater alendus sit, dicitur enim quid si quis filium excacauerit, quis si quid non redemerit? Et cum ad alteram quaestionem uentum est, in qua quaerit, an hic pater alendus est, nihil aliud dici potest, quare non alatur, quam quod non redemit, quod quod duplam promissit, ut manus praeciderent. Graecorum improbam quaestionem satis erit in eiusmodi controuersijs semel aut iterum anno fuisse, an in tyrannicida uti pater hac lege possit, quasi sacras & publicas manus esse in quaestione pyratas quidem dicere quicquid putent. Nostri hoc genus quaestionis summo uerunt. SYLO POMPEIUS. Non eis tantum usus est quibus caeteri cum dicerent, hunc patrem non debere alii, quod non redemisset filium, & quod praecidi manus filio uoluisset. Sed a priuatis causis transit ad publicam causam, dixit enim non debere alii hominem principio Reip. qui tyrannum filium habuisset, qui non occidisset, qui desiderasset amicum quod non uindicasset. Sed negauit ullam aliam causam illi esse persequendi tyrannicidam, nisi libertatem publicam, & descripsit mores hominis impij, crudentis, qui quia p liberum non possit, p pyratas tyrannidem exerceret, ut liberius diceret, latrocinium filio dedit & illud in hac parte laudatum est a Sylone declamante. Ceperat hoc tractare, non debere alii tyranni patrem, omnibus fauentibus illum fame necandum, & cum diu premississet illum tyranni patrem esse, adiecit. Aude postulare ut ille tibi prosit, quod tyrannicida pater es. BLANDVS hunc sensum cum postero die declamaret, in hironiam uertit, & cum obiecisset quod tyranni pater esset, adiecit, nolite illum auerari, habet quod opponat, & ad alteri pater est. Colorem pro patre alium introduxit. FVSCVS iratum se illi confessus est fuisse, quod fratrem in conspectu patris occidisset, & huic loco uehementer insistit, cum nemo hoc tyrannus, nemo pyrata fecisset. Iratus, inquit, ob hoc ipsum sui, quod hoc scelere etiam tyrannicidam inquinaueras, apparet te morbo quod aduersus tuos fureret, & seruauit hunc actionis tenorem, miratus sui hodieque pacifcor nec queror, nec se dimisit in preces aut rogauit, sed iure patrio usus est, illud ad excusandam epistolarum crudelitatem adhibebat. Scripsit pyratas non eo animo ut manus tibi praeciderent, sed ut exprobrarem tibi cruentas in conspectu patris fraterno sanguine manus, tuto aut scriberem, sciebam enim pyratas non facturos, nisi pecunia accepissent, quod obrem neque praeciderunt, & si sperassent, utique praecidissent. Sed apparuit illas epistolas iraculentis esse non permittentis. In ultimo descripsit quod miser futurus esset alimeta accipiens illis manibus, quas paulo ante spectauerit fratre occidentes, & adiecit, quam aiebat praecceptorum duo dicere, summa cum admiratione exceptam, illum Homeri Priamo aptum. SYLO POMPEIUS & ipse iratus est, aiebat enim non habiturum fidem, si se negasset iratum fuisse, sed ira causam non dixit. FVSCVS Transeundas aiebat has offensas quibus ille gloriaretur, hanc causam posuit, quod relictus esset ab unico filio, quod inuito se nauigasset, cum uideret senem orbem iam pene egente, iam tum illum fugisse ne aleret, & ad preces patrem deduxit, & rogauit in epigolo filium, ut sparsim hoc colore dedamasset. Memini hominem inter scholasticos sanum, inter sanos scholasticum. CAESTIUS alio colore usus est, dixit enim non iram illam patris fuisse, sed calliditatem, non habebam, inquit, unde redimerem, quem rogarem pecunia in ram auara ciuitate, in qua ne filij quidem patres alant, usus sum consilio, sciebam, pyratas non crudeles esse sed auaros, uolui efficere ut desperaret illum redimi, & propter hoc superuacuum & cum impensa futurum dimitterent, an prudenter cogitauerim, nescio, feliciter certe cogitauit, post epistolas illas quas accusat dimissus est. LATRO se totum ab istis remouit coloribus, & aduocauit uires suas tanto totius actionis impetu, ut attonitos homines tenuerit, hoc enim colore usus est, nescio quid scripserim olim, iam mihi excussa mens est, ex quo filium in mari uidi unum, alterum in adulterio, tertium in

parricidio

parricidio, ex quo respus sum sanguine mortis filij, ex quo relictus sum solus, senex, orbis, egens, odi meos, hic color illius uiribus approbandus est, quanto enim opus est, ut aliquis acculando se miserabilem faciat. ALBVTVS. Omnes colores miscuit, & ut hoc liberum esset, patronum patri dedit, nec uoluit narrare ad propositionem ceptam, alimenta pater a filio peti, deinde cum ad defendendum uenit, quod scripsit duplam se daturum si manus praecidissent, primum latroniano colore usus est, hoc inquit respondeo, nescit quid fecerit, infamia mali est actus, hic physicum introduxit, quomodo cum magis calamitatibus euerteret, deinde antiprophoras sumpsit, mentiris, ille uero iratus fuit, cogis, inquit, me dicere, iratum tibi merito fuisse, executus est omnia, hoc ille inter caetera obiecit, quod occupans fratrem suum ignorasset aut dissimulasset, ait, tyrannicidam quocumque eius commendationem facere, deinde ad illum colorem redit caelianum, sed illum puto consilio fecisse quae fecit, quid ergo? quid iste? tandem dicit quare scripserit, nihil dixit, flet, mori uult, sed non fame. In hac declamatione hanc sententiam dixit dubiam inter admirantes, & deridentes, panem quem canis das, patri non das GLICON egregie dixit:

Gorgonis fuit Buteonis auditor, postea scholae successor uocis obtrusa, sed pugnacissima, cui Baros scurra rem uenustissimam dixit, centum raucorum uoces habes, hic putauit uarium colorem se excogitasse pro patre. Ego, inquit, dictaui, duplam dabo si manus non praecideritis, librario una syllaba excidit, non & scripsit, si praecideritis, digna res quae uoce illa dicere. ARTEMON dixit:

ANDREAS dixit, donent

NICETES dixit:

Finis septimae controuersiae.

Initium octauae controuersiae.

Qui ter fortiter fecerit, militia uacet. Ter fortiter agentem pater in acie, quare uolentem exire retinet, nolentem abdicat. PORTII LATRONIS. Miserum pater iam non uiderem filium nisi abdicarem, fortis plusquam lege aut patris est. Tertio mihi non redditur, sed relatus est, quod patria superest, patri uindico, fugit me filius & quidem ad hostem, quousque pauidus prelorum nuncios expectabo? fili mihi uacationem peto. CAESTII PATRIS. Ab dico filium ut habeam, non minus uacatio mea reip. profuit quam militia, duxi uxorem. Sic descendit in narrationem. Tertio adiuui uelut denunciantis deos, facere adulescens iam felicitatis suae finem, ego aduocationem in unam pugnam petij, accidit inquam quicquid timeo, si illum amplius in acie dimisero, cum dijs pactus sum, non timeo inquit, hoc est cur timeam, obijcitur mihi quod me filius oderit, ARELLII FVSCI PATRIS. O me filio pugnante iam lassus sum magna omnia sunt, nihil hoc putas quod uiri fortis pater timeat? Miserum me iam hosti nimis notus sum, iam pro te nescio quid etiam lex timeret. Miraris si quod legi satis est, patri nimis est, nunquid luxuriam, inquit, obijcis? ego uero te etiam morari posco inter uoluptates, quousque in duro castrorum iacebis cubiculo? quousque somnum classico rum pes? quousque cruentus uiues? simus hilares, trium uictoriarum uota soluenda sunt, tot acies sustinuit, tot uulnera, possum cum repu, queri, sero dimitteris, subinde audio te dicentem. Malo gloria quam uita, hoc ergo me examinat, quod mori tibi tam facile est, denique uno quiesce bello. POMPEII SYLONIS. Cur causa abdicandi abdicandum est, ne sine filio uiuam, quem tadium non uiderem nisi abdicare, abdicatio mea in potestate abdicati est. ROMANI HISPONIS. Quid fatigatae felicitati molestus es? quid expectas donec castris eijciar. MENTONIS. Erubescit respu. tam cicatricolo milite uti, non oportet tantam uirtutem sine successore concedere, ducenda uxor est, sed iam nunc te ad meo ne unum tollas. CORNELII HISPANI. Non ante te retinere cepti quam dimisit respu. Nullum iam tibi uulnus nisi per cicatricem imprimi potest, adhuc diutius fuiti cum hoste quam apud patrem, dum tantum sanatus es. IVNII OTHONIS PATRIS. Optimus uirtutis finis est antequam deficias desinare. EX ALTERA PARTE. Ter fortiter pugnantiem abdicatis, licet. ALBVTVS SYLLI. Quis hic sedit insonuit tumultus, nunquid imperator uocat? uenio, plurimum in prima acie laboraui, pudet me ter

Alt'exaniam

Virtus est de
finere anteq
deficias

Y 2 uictum

uictum militare P. SPRENATIS. Quoulsq; inquit, periclitaberis? bene habet iudices, pater me putat dignum esse qui saluus sim. Senator post sexaginta & quintum annum in curiam uenire non cogitur, non uetatur pratorio, licet pratexta roga uti festis aut fo-
lennibus diebus. Nunquid necesse est? quicquid premij aut honoris nomine datur, in utramq; partem sumi liceat, alioquin desijt premium esse, cui necessitas inungitur, pareo illi patri qui gloria nos immortales fieri dicebas, qui ex acie redeuntis uulnera oscula-
baris. Ad hac noua & diuersa imperia subito me circumagi putas posse? non ita est. Ille in me dominatur affectus, qui animu primus intrauit, luxuria, auaritia, desidia, iniusti-
cia, timor, non dediscuntur, & quotidie hac omnia aut castigantur aut puniuntur, tantu etiam uitiorum tenaces sumus. Crede mihi pater non sum mei iuris, cum ille prelij cla-
mor exortus est, inuadere hostis libet, obstantis cuneos gladijs diducere, hic impetus, hic ardor animi, domum tua trinis hostium spolijs adornauit, huic supplicationes illas debeo, propter hoc me etiam cum abdicas diligis, non animus in lingua constat, in alie-
no opere comprehensus sum, toga ipsa numeris non cedit ad obsidendu hostem, ad oc-
cupandam castris locum, ad intercipiendos hostium comeatus ire iusserit, no animo oculo, quotiesq; tumultus aliquis exortus est, in me ciuium dirigunt oculi, meas spectant manus, & adhuc uerum dicendum, nihil patria debet mihi, nauquam pugnaui nisi coar-
ctus, credis ne quicquid refero tibi? scimus quem uita cursum agamus, eadem pericula nos ubiq; circumstant, & totidem uia ad mortem sunt. Interdum continuatus labor fir-
miores facit, sepe quos labor roborauerat, desidia consumpsit. MARILLII. Sine me ali-
quod meritum in patriam conferre, adhuc malitia mea alijs minus est, pugnaui & abdi-
catus, nec uerebor, ne utilis sit opera mea patri. Athenienses abdicato uicerunt duce, qua-
rum inter illum & me interest, ille abdicacionem uirtute deleuit, ego merui. **DIVISIO**
Prima questio illa ab illo facta est uulgaris. An filius ob id qd sui iuris sit abdicari possit,
deinde an debeat, hac tota tractationis est. Graeci illam questionem primam solent ter-
tare, quam romanae aures non ferunt. An uir fortis abdicari possit, no uideo autem quid
allatur sint, quare non possit, nam quod & uir fortis est & toties fortiter egit, non plus iur-
is illi adest, sed plus comendationis. Colorem a parte patris quidam duriorem fecerunt,
uoluerunt enim uideri inuisum filio patrem. Item malle illum cu hostibus uiuere, quam
cum patre, pene omnes adulescentem infatigabilem esse gloriae, sed propter ipsum patri
& moderandum & continendum. Quidam ex toto ad patris indulgentiam refugerunt
& non disputauerunt hoc modo, quo Sylo Pompeius disputauit, qui sic diuisit ut dice-
ret, etiam si patrem non haberes, desinere debebas, quia patrem habes, desinere debes,
quia pater uetat. Facit illo modo quo Gallio qui sic diuisit illa partem, hoc imperio Reipub.
tua causa, mea causa, sequentia duo uidetis quemadmodu potuit implere illud Reipub.
causa imperare. Sic tractauit primum, ut pluribus iuuenibus pateat ad uirtute adu-
tus, non debere omnium occasionem fortiter faciendi ab uno occupari, deinde expedi-
re Reipub. non uideri tantum ex uno pendere, futurum ut animi hostium crescerent, &
suorum frangerentur, si casu ter fortis occidisset. Ad ultimum utilem esse Reip. ter for-
tem seruari, ut sit qui ostendatur iuuentuti. Iam illum magis posse ornamentu esse qua
praesidium. illum sensum ueterem. Iam pro uiro forti nescio quid etia legi timet, hoc lo-
co Gallus posuit, hoc quoq; inquit. Ter uiro forti, aut diffidit, aut consulit, nec illam qui-
dem secuti sunt tractationem, qua usus est Blandus qui dixit. Militia tibi superuacua est
inuidiosa est, periculosa est, superuacua est, quia non cogeri, immo uerecunde uetaris.
Gloria causa aliquis militat, consecutus es gloriam, uacacionis causa, consecutus es pre-
mium. Tria domi premia sunt, & sic transijt, ut diceret, inuidiosum esse unum homine
toties optare honores intercipere, quam periculosa res esset inuidia, quam magnos ui-
ros oppressisset, hic exempla, periculosam esse militiam, eodem loco collegit, quod cer-
te illud unum non adiecit de lege, non posse illum iam fortiter facere, quia omnes illi
hostes peterent, & adiecit. Ideo lex ter fortem dimisit, scit illum iam obseruari ab hoste.
His ergo omisiss illi, qui amantem patrem induxerant, hoc genere egerunt, no possum
patri, no possum desyderium tui sustinere. Hoc loco AESCHINES ex bonis declama-
toribus, cum diceret, non me gloria cupidiorum tui fecit, non omnibus admiranda uir-
tus, confitebor

tus, confitebor, inquit affectus patris, quos ut quisq; uolet interpretetur.

Videbatur hic dum indulgentiam exprimit, non seruasse dignitatem patris. Placebat autem Latroni potius ratione detineri patrem q̄ affectu, cum in ratione habeat aliquem locum & affectus. ASPRENAS colorem fecutus est longe aliu, dixit em se negare reip. uiri fortis operas, sed ad necessarios usus reseruare. Si magnu aliquid bellum incidat, tunc & ueteranos uocari ad arma. Et illa sententia eius hoc loco ualde laudata est. Nunc illi militent quibus necesse est, tu militabis, si erit necesse. Sic uenisse populum Ro. ad Scipionem Aemilianum cum maius bellu nunciatum apparuisset, q̄ quod alij duces sustinere possent. Magnum interuallu inter Numantia & Carthaginem Scipioni ducem. Sic ad Pompeium cum pyrata maria clausissent, magna praesidia non esse consumenda. Hoc loco Asprenas de lege dixit, tu ipse sententiam, uide licet ad hos casus. Lex ter fortem seposuit. A patre filij colorem induxerunt quidam, ut illum cupidum gloriae & bellicosum facerent. NICESSES quidem hoc usus est uerbo & sic egit ut quereretur quod cessarent manus suae, quod inermes essent.

LATRONI non placebat hic color, malebat adulescentem iudicio q̄ morbo militare, hoc est, inquit, quod pater efficaciter dicat, detrahere illum operibus suis glomerarium, sanguinarium, quem nec pater possit retinere, nec lex dimittere. Quidam pacti sunt cu patre. MENTO qui dixit semel tantum se militare uelle, ut aliquid uideretur reip. supra legem praestitisse, quidam perpetuam denunciauerunt militia q̄ diu uires fuissent. No defuturum reip. uirum fortem. Non probabat hunc colorem. Negabat patri abscondendam spem filij in perpetuum. VIBIVS RUFFVS hoc colore egit quo Mento, sed illud obiecit, peruenire ad se uoces inuidorum illas, nunquid amplius pugnaui, q̄ necesse illi fuit? Quidam hoc compositum & simulatum inter nos putauerunt, ut ego militare uellem, tu uetares. LATRO uehementer egit a parte patris & adiecit, abdicato non permittam exire, injiciam manus, tenebo, nouissime ante limen exeuntis cada uer hoc sternam, ut ad hostem peruenias, patrem calca. Putabat Plancus summus declamator Latronis huc sensum a Latrone fortius dictu, Alestocle graco tenerius, qui dixit sic

FVSCVS ARELLIVS religiose patrem induxit omnibus

territum, agebat praeproptorem suum in hac controuersia describentem pericula futuri prelij. Homerii uersus ob hoc edidisse.

GLICON dixit.

DIOCLES CHARISTIVS dixit

GLICON dixit.

AESHINES tamen ille orator, tunc enim non declamandi studium erat, sed hic ex declamatoribus dixit nobis cum denunciat filio periculum & praesidijs tangi se diceret.

DIOCLES CHARISTIVS dixit sententia, qua non in declamatione tantum posset placere, sed etia in solidiore aliquo scripti genere cu de fortuna uarietate locum diceret.

DORION dixit, rem paulo quide elatiorem, q̄ praesa & ciuilis oratio recipit, sed qua egregie attonitis patris affectus exprimeret.

Finis libri secundi.

LVCII ANNEI SENECAE ORATORIS ET RHETORIS

CONTROVERSIARVM

LIBER TERTIVS.

Missa praefatione & epistola controuersia hac est. Diues tres filios abdicauit, petit a paupere unicum filium in adoptionem, pauper dare uult, nolē tem ire abdicat. PORTII LATRONIS. Haccine meam ipse fortunā? eodem tempore & abdicor & adoptor, ista uidelicet motus adulescentē me non capit, quae te senem fecit, quietiora tēpora pauperes habuimus, bella ciuilia aurato capitolio gessimus, diuitias putas aurum & argentum ludibria fortuna, quae inter iocū i plis dominis ueniunt. Denūcio tibi diues etiam si uenero, dabo operam quod in tua domo facillimum est ut abdicet, etiam si multa contra expectationem

Y 3 accidunt.

Fragilis omni
no res est felicitas
& tantum
cum piculo bellus
dus nitor.

accidunt. Nunquam tamē futurum putavi, ut aut pater meus liberos odisset, aut diues cupidus, non desydero patrimoniū. Fragilis & caduca felicitas est, & omnis fortuna blandientis speciosus cum periculo nitor, & sine causa sepe fluit & sine ratione desinit. Vidi ego magni exercitus ducem sine comite fugientē, uidi ambitiosa turba clientum limina deserta, domino rectore uenalia. Nam quid ex summis opibus ad egestatē deuolutos loquor, multa tibi succurrerent exempla etiam si in una domo quaeras. RVFFI VIBII. Habendus esse liberis quoque iudicari non libentissime habet, ego illos in friuola inuitaui nostra, qui illis mea promisi domū, suam eripiam: quid faciam? Si parue ro, abdicabor, si non paruero, abdicabor, patre habeo, haec est contumacia mea, diues filium non habet, me dabit, si diues reduxerit suos, me recipies, ita non adoptari recuso, sed comodari. CAESTII PII. Accipe uita mea testem, quid magni aestimas diuitem, cui placere difficile est: uultis scire quare patre non relinquaui qui genuit me, qui educauit quod abdicauit, diu dubitauit ille, amicum tentauit, an hunc filium abdicat inquit, hoc pater uerius, quod ab eo quod adoptauit sperare possum? NARRATIO CAESTII PII. Diues sustulit unum filium, non fuit contentus, quid enim erat diuiti unus? tres sustulit, poterat enim in adoptione dare, abdicauit unum, alterum, tertium, iam nihil diuiti superesse putatis, quartum abdicat. ARELLII FVSCI PATRIS. Quisquis est auarus pecuniae custos imensa, cultor Sylia, cum multa quaesieris, poteris ne omnibus frui? filium quaeris? ecce turba iuuenum sine patre, impera quod uis non negabo, militabo, dummodo ubique fuero tuus sum, nos paupes sumus, quid habemus, quod diuites rogent? unde talem patrem? non irasceris nisi ut ames? quod porro ista matrimonia in qua male sani ruitis? gaudia dominorum? at onera sunt? Mille cum uentum inter uices suas exempla referebas & inter illa ponebas. Sed diuitis dono merito abdicasti an immerito? Si merito abdicasti, odi patrem tot eicientem innocentes, si merito, odi domum tot facientem nocentes, aliquid in domo locupletis non agendum agant. Quae apud nos frugalitas est, apud illos humilitas est, petis iterum potius filios quam recipis, colit etiam nunc in capitolio causam uictor omnium gentium populis, cuius tantam felicitate nemo miratur. Merito potens est, nemo ab eius origine est, qui non relinquit patrem egredientem, te certe domum redeuntem comitabor, nec nisi in limine deseram, ero in publico filius, amo aequae pauper pauperem patrem, utique consueui. Non possum agere in domo diuitis filium. Si carum tibi seruū uenderes, quaereres quis tuus emptor esset, nam me hercule horam, qua tibi irato satisfaciam, interim pluris omnium matrimonio puto, hoc somnium quod sic me amittere curas, satis amare non possum, quid faciam adoptatus? loquar filijs eius bene de abdicatione? ego in domum uestram intra bo, tanquam ego uos eiecerim? ego ornamenta uestra occupabo, tu me illi quid commiseris nec meus recipiat pater, quid est quod aut negadum mihi, aut excusandum sit? non infansissimum dispendiorum malum, non erubescendos amores, neque luxuriantem habitum, neque potatus obijcis filio, hic si non potes aliqua, saltem ex commentarijs amici tui, describe madentem unguentis hesternis, conuulceratum libidinibus, incedentem ut foeminis placeat foemina mollius, & caetera quae morbi non iudicij sunt, abdicatio loquax est, quam te paupertas amo, si beneficio tuo innocens sum, accusatorem non habeo, me miserum etiam laudatorem habeo, & eum cui non omnes placent, hoc enim malo dicere quam omnes non placent, non tibi per multos liberos domus est, neque turba lateri circumerrat, nec multus intra limen haeres est, nec post te aliquem retineas, quod quam nec sic quidem debuisti dare, quam enim deos cum uotis patris uidisse certates, & tutior aduersus fortunam est, cum aliquid post damnum superest, & habemus exemplum posse aliquem tris filios perdere. Ille Croesus inter reges opulentissimus ad tormenta post tergum uinctis manibus ductus est. Tu Crasse post euestigata illa fugitio rum arma urbis romana ditissimus qui nunc apud Parthos reges sepulchro quoque dicta praepa illa corrumpetium non fero, quoties enim inter diuitias suas exemplo istam posueritis domum, meliores perdentem diuitijs suis liberos, hoc scio nostros fuisse maiores, hoc illum Elium tuberone, cuius paupertas uirtus fuit, hoc Fabritium Samnitium non accipientem munera, hoc caeteros patres nostros quos apud atrata ipsa mirantes

rantes decora sua circumstetere lictores. Surgite iuuenes & meum rogando patrem, uestrum rogare discite. BLANDVS. Tres genuit, quatuor abdicat, abdicat inquit, appareret unde uenias. GALLI VIBII. si quis me audit, abdicari iam putat adoptatum, quare? tum, nec auferam patri filium, filijs patrem, nec tam uicino exemplo emendaris, qui abdicat suos quarit alienos, nulla certa felicitas est. Paulo ante ego diuitis filijs inuidebam modo illi mihi, laudet me pater cum abdicet, laudo ego patrem cum abdicet, haec una inter nos disputatio est, iste me dignum putat beato patre, ego me meo. FABIANI POPYRII. ecce instructi exercitus sepe ciuim cognatorumque conferturi prelium, manus constituerunt, & colles equis utriusque complentur & subinde omnis regio trucidatorum corporibus consternitur, illatum multitudine cadauerum uel spoliantur. Si quaesierit aliquid quis quae causa hominem aduersus hominem in facinus coegit, nam neque feris inter se bella sunt, nec si forent, eadem hominem decent, placidum proximisque diuino genus, quae tanta uis fert ira, cum una stirps idemque sanguis, sitis quae uel furiae in mutuum sanguinem egere, quod tantum malum uno genere uel sorte uel fato iunctum, an ut conuiuia poculis extruantur & tecta auro fulgeant, parricidium tanti fuit. Magno enim uero & laudanda sunt propter quae mensam & lacunaria sua potius quam lucem innocentes interim maderunt, an ne quid uentri negetur libidinisque, orbis seruitium expetendum est? quid tandem sic pestifera iste diuitia expetuntur? Si in liberis quidem ne in hoc relinquantur, quid tandem est quod in uitio corruerint, primum si inde incipere uelis, sedes ipsae quas intantum extruxere, ut cum domus ad usum & munimentum parata sint, nunc periculo non praesidio, tanta altitudo aedificiorum est, tantaque uiarum angustia, ut neque aduersus ignem praesidium, neque ex ruinis ullum ullam in partem effugium sit, ad delicias dementes luxuria lapis omnis eruitur, caduntque gentium siluae, aeris ferrisque usus, iam auri quoque in extruendis & decorandis domibus, nempe ut anxij interdium & nocte ruinam ignemque metuant qui sub tectis iniectus est fortuitus, quae & illa urbium excidia sunt, quippe non defendis uni, sed in communi periculo apprehendam, hostelicis aliena & in sua damna uoludiora caduntur alia, ipsaque cum maxime flagrant spolia ex alienis ruinis ferunt. In hoc ergo exitu uariis ille secatur lapis, ut tenui fronte parietem tegat, quam uinctis seuerē in hoc pauimentum leuatum & infusum tectis aurum. O paupertatis quam ignotum bonum est, quin etiam montes siluarum in domibus marcidis & uerbis fumoque uicidibus quid faciam? Si paruero, abdicabor, pestem amo, haec est contumacia mea ut maria amnesque mittantur, uix possum credere quemquam eorum uidisse siluas patentisque campos, quos rapidus amnis ex praecipiti, uel cum in plana infusus est, placidus interfluit, non maria unquam ex colle uidisse lata aut hyberna cum uentis penitus agitata sunt, quis enim tam paruis oblectare animum in uita posset, si uera cognoueris? Videlicet ut quae instantibus tangi comprehendique manibus aut sinu possunt, an magna non capit, exiguum est & hoc littoribus quoque moles inuehatur congestisque in alto terris exaggerant sinus, alij fossis inducunt mare, adeo nullis gaudere ueris sciunt, sed aduersus naturam alieno loco aut terra, aut mari mutata agris oblectameta sunt, ut imbris fastidio rerum naturae laborantibus. Iam ne liberi quidem nisi alieni placet. HISPANI CORNELII. Solus oim abdicor, quia me meus pater diligit, alienus appetit. VIBII RVFFI. Diues filium non habet, me dabit, diues reduxerit sui, me recipies? ita non adoptari sed accommodari recuso, quod mihi obijcitur? meritis amoris alienum feci, dic diues audiat, diuitem inquit, te esse uolo, o me abdicandū, si tale patre relinquo, laudabat mihi pater paupertate, narrabat diuitum incommoda, aiebat multos diuites accusatos, ego certe memini abdicatos, ab dico, non est patris mei uerbum. TRIARI quare abdicat? nunquid dies noctesque impendo turpibus conuiuijs? plurimum uiuio in lupanari? si nescis quae crimina obijciant, ab amico discite, si omnes mali sunt quid isto patre cruentius? ROMANI HISPONIS. In hanc ego domum ibo in qua aut toties insanit a patre? cum prodiere repente diuites, dicent omnes, quis est iste quem magna fortuna non decet? haec est diuitis quarta abdicatio. SYLONIS POMPEII. Quantumcumque est mihi satis est, unicus sum, fortiter fortunam meam feram, hoc nunc primum mihi accidit, dictus sum filius, & iam abdicor, quid uideri me uelis,

*

Contra bella
fabian? recte
hoc colore ut
tis, quod placidus
rurq; ppter d
uitias exoritur,
untur.

Inuehitur
luxuriam ut
paupertatem
extollat.

*

nescio innocentem, sed abdicor, nocentem: sed adopto, ut cuncta tamen abdicatio tolerabilior est, unum abdicat adoptio, tria abdicat natura, non potest mihi dici, quod ceteris abdicatis in tua potestate fuit, si paruisset patri, non perdidisset patrem, etiam si non abdicaret perditurus fui. Pars altera. PORTII LATRONIS. Si nescirem quid mali esset pauperies, nunc intelligerem, cum abdicacionem filius meus non timet. Fabritiorum imagines Metellis patuerunt, Aemiliorum & Scipionum familias adoptio miscuit, etiam abolita saculis nomina per successores novos fulgent. Sic illa patritiorum eorum nobilitas fundamētis urbis habita usque in haec tempora constitit, adoptio fortunae remedium est. Non ignoro ego quorum inopia per ocium in angulis diuitiarum coniunctos strepit accusatioque consequitur neque quietere sinit. Sed nulla materia in rebus humanis uir tutes clarius ostendit, census senatorum gradum ascendit, census in castris ordinem promouet, census iudicis in foro egit, non persuadeo tibi. Ergo ad illos quos mauis sequi quam reducere. **FVSCI ARELLII PATRIS.** Facilius possum paupertatem laudare quam ferre, quid mihi Phocionem loqueris, quid Aristidem? tunc paupertas erat sacculi, quid loqueris Fabritios? quid Coruncanos? pompa ista exempla, si cilibus fuerit dijs faciles, tibi non noueris diuitias esse paupertatem, quid uos liberis uestris optatis? ego meo imperium. **DIVISIO.** Non puto uos querere quomodo haec cotrouersia diuisa sit, cum habeat negocij nihil. **FVSCVS** tamen sic diuisit, dico mihi licuisse adoptare, dico mihi licuisse reculare adoptionem, dico etiam ut licuerit, recte tamen reculasse, & quod iure fit, uerum est, & quod sine iure quodque rationem habeat, recte fit. Cum de iure diceret, dixit sub arbitrio, inquit, patris sum, & hoc sub iocior patri, quia plus sum in hoc sine dubio, ut plus sim & ad manum argumentum est, nempe abdicanti respondeo quid ista? quia respondeo, scilicet id ago ne desinam illius esse, ad quid ago cum respondeo emancipanti, quid enim ad mitem patrem interest, utrum eijciar, an transferar. Si non licet reculare, quare potius abdicas me quam tradis? Cum de officio diceret, in hac diuisit, dico non fuisse dandum sine magna causa filium in adoptionem, dico multo magis a te, dico minime illi. **SYLO POMPEIUS** sic diuisit, cepit euertere & explosa quaestione. In omnia patri pareo, dum sit, etiam si in omnia, non tibi tantum non sit parendum, quo efficitur ut pater sit. Deinde quaerit an inuitus filius dari in adoptionem possit, si non potest a nobis abdicari, quod arbitrij sui est, an non possit, non cum contra uoluntatem patris est, sed cum male arbitrio suo utitur, hic subiecit hanc, hinc bene usus sit, de officij parte tractauit & ita diuisit. Turpem esse adoptionem, inutilem esse, periculosam esse, cum diceret turpem, dixit aliena bona inuadere, & trium filiorum sub se fore rem esse & liberis spem reconciliationis paternae eripere quam inhumanum esse. Cum inutilem diceret, dixit patri utilem esse, adoptanti inutilem esse. Cum patri inutilem diceret, tractauit, quam graue esset unico carere filio quem alius concupisceret, & cum diceret diuitem esse, quodque qui tot haberet solatia, filium quaereret, dixit. Tibi non erit facile adoptare eum. Inutilem rem diuiti cum diceret, sic tractauit, futurum ut ad suos rediret, si non adoptasset, hoc loco belle uidebantur dixisse. Stanimū patris intelligis, dat tibi notam recōciliandi tuos, negat se solitudinem pati posse. Cum inutilem sibi esse diceret, paupertatem laudauit, in diuitias inuectus est, dixit, sic posse diuitijs corrumpi, quibus corrumpi posset exercitus. Cum in diuitias inueheretur dixit, aiunt multas diuitias diuites habere istos, & hoc grauissimum, suos amant, non necesse est quod quisquam se satis putet firmum ad compellenda uitia, contactu ipso nocetia, transeunt bono, ne peccare dicam. Ecce tu quam cito abdicare didicisti, dixit futurum, ut diuiti displiceret propius inspectus, ipsum amorem paupertatis ab illis fastidiri, dixit futurum, ut abdicaretur, si adoptatus placuerit, ego ne meo placeo, adiecit periculosam sibi futuram abdicacionem in domo, suos dominos desyderante, & totam familiam expellere insituum heredem cupientem. **LATRO** ultimam quaestionem posuit quam ferre solebat etiam si non recte fecit, quod adoptari a diuite noluit, an tamen bono id aduersus patrem animo fecit, an ignoscendum sit, deinde, an bono aduersus patrem animo fecerit. In hanc quaestione bona pars adulescentis est patre amantis & opibus praesentis.

Latro

LATRO tamen negabat patrem daturum manus, bono aduersus se animo factum, sed consensum filiorum aduersus patrem dicturam tacitam, nescio quam, Brocco quidam non male re usum qui dixerat adulescentē uideri sibi habere capita, quaedam uitia male de se existimare eum, qui ire ad iudicem districtum innocenter nollet. **ARGENTARIUS** omnes priores partes statim ad hoc uenit, debuerit ne patri parere an non debuerit? & in figuram contulit declamacionē. Volo, inquit, aliquis filium abdicet, qui petitur a patre paupere ut in adoptionem diuiti daretur, quā bonam, inquit, causam pater habebit, dicit hic deinde, transiit sic cum declamasset eam controuersiam quae uisitata non erat. Si ille filius malā causam haberet, ego bonam habeo, contulit suam causam cum illo. De colore magis quaesitum est, an adulescens debeat aliquid in diuitem dicere, quid enim faciet? diceret in eum quod tantum a se ille habet & in amicū paternum, non dicit in eum quē fugit? & illi tamen qui abstinentiā conuitorum imperauerant, non bene praesliterunt, aliaqua sententiā dulcedo surrepsit, qui non potuerunt subsistere. At declamatores fideles quos propofuerūt colores tuentur, nihil enim eos sollicitat, nullum schema, nullam sententiā quae malam faciem habet, sepius pudica sunt non animus illi deest. **FABIANVS PHILOSOPHVS** hoc colore usus est ut diceret, etiā si substineret, at alicui tradit diuiti nollem & in diuitias dixit non in diuitem, illas esse quae frugalitatem, quae pietatem expugnassent, quae malos patres malos filios facerēt. **GALLVS VIBIVS** fuit tam magna olim eloquentiae, quam postea infaniae, cum hoc accidisse uisicio ut in infania non casu incideret, sed iudicio perueniret, nam dum insanos imitatur, dum lenocinū ingenij furorem putat, quod dissimulabat ad uerum redegit, hic controuersiam postero die quam erat a Fabiano dicta declamauit, solebat autem sic ad iocos peruenire aut amorem describeret pene cantantis modo, ut diceret amorē describere uolo, cum tanquam bacchari uolo. In hac controuersia plane quod uoluit consecutus est, ut diuitias nobis in odium adduceret. Sepe enim ingessit diuitias describere uolo & multa minus facunde explicuit de corruptis, quam Fabianus fuit dulcius, hoc unum occurrit in quo pusillum inest infaniae. Non me delectatis, non seruium domini greges, nec fonantia laxi ruris ergastula, patrem gratis amo. **FVSCVS ARELLIUS** & hunc colorem dixit, omnibus offendit, cum primū de adoptione ista cogitarem, occurrerūt mihi tres, abdicatio, & audio in ista domo tris fuisse filios nec esse. Timeo infelicē liberis domum, & alias causas dixit, licet enim plura abdicato dicere, propter quae non litiget, sed nunc refero cui rei quisque maxie insisterit. **LATRO** illo colore usus est, sodalem se tribus diuitis filijs fuisse, semper inquit, illos colui, immo adhuc colo, cum abdicati essent, ego illis suasi ut tacerent, & patrem cedendo mitigarent, dixi cum primū tempestiuum putabis patrem uestrum, rogabit meus. Ecce admonet me aptissimum esse tempus. Verū est, non potest pater inuenire reconciliationis aptius tempus, diues filios quaerit. **CAESTIVS** illo colore, quos abdicacione non potuit terrere, putat se castigaturum adoptione, non ille tuum filium concupiscit, suos corrigit, dum illos correctos putauerit, te satis minatum abdicabit, non faciet aliud, at qui neminem adhuc habuit in quo hoc aut facilius aut iustius faceret, **FABIANVS** hoc colore, ut dixit, egit, nolo diues esse. **RVPVS VIBIVS** hoc, nescio diues esse. Haec in hoc loco cum diceret excepta sunt. Non est quod putes omnibus diuitias conuenire, nihil est innocentiū nouitio diuite. Sed & illud dixit. Alius animose loquitur, ut ex contemptu diuitiarum gloria petat, ego non dico diues esse nolo sed nescio. **ALBVTIVS** & ipse diuitias insecutus est, & dixit pulchram de Fabricio sententiam. Munera inquit regia respuit, cum auro dominum & accipere, & illum locum egregie tractauit, omnes cibos habebat suspectos, omnes potiones trium pedagogi, ex illis occidere me uolet quisquis frugalissimus fuerit. Non uenenum pauperes timent, non haeredem, adhuc non abdicacionem timebamus. **SYLO POMPEIUS** illo colore egit, nemo illi placere potest, ne in hoc quidem aliquem retinuit, ut non omnes abdicaret. Ecce nunc, inquit, inuenit nouam abdicacionem, ne quid de reditu sperare possent. Et cum multa dixisset in diuitem, dixit. Non est quod mireris si te oderunt quos abdicasti, colorem aperte paratus aliquid cur hic desyderat, quidam cum dixerunt patrem cupidum diuitiarum, quod inuidiosum est in hoc usum,

*
Ex superioribus consilio, quod hic cōtra xus sit legendus. In meā sententiā ibis si ea legeris, quae sunt folio 4. 57. ubi Horridi declamatores.

hoc usum, quidam ita diuitias filio dare uult, ut filijs eripiat? Ita Latro optimo colore usus est, in hoc inquit, te in adoptionem uolo dare, ut facilius per te abdicati reconcilientur. CAESTIVS. Timeo, inquit, ne abdicet, uelim timeres. ALBVTIVS hoc colore usus est, summā sibi amicitiam cum diuite fuisse, dixisse illum sibi dubitanti, an filium tolleret. Tolle, inquit, in meum patrimonium, ego istum fratrem liberorū iudicabo. Item cū & tertium abdicaret, dixit, quid si mihi illud est tanquā unicus etiam nunc filium ab eo uenit ad me & ait, redde quem educaſti mihi, si emendati erunt, fruire, habeo hunc pro illis, tentatis statim illum reducere in gratiā cum filijs, in tempestiua erat. Tentaui quoties subtrahendum illum, respondit, non tanquā possit diuiti deesse filius. SYLO dixit, amicos inquit abdicat, usus sum, quid ergo maius inimicū adoprat, si intraueris domum uidebis, an aliqui animū patris a filijs auertant. Si reduxerit inquit illos, & quid fiet? caput diuitis domus quatuor liberos. Si illi te fratrem grauabuntur, libentissime recipiam, hac de me diues meruit, ut illi darem filium paratissime comodare. BLANDVS hoc colore egit, ut diceret, diuitem inexorabilem esse liberis, omnia se fecisse ut illum placaret, uidere se magnas causas & graues. Ita certam futuram adoptionem. OTHO IVNIVS PATER solebat difficiles controuersias belle dicere, eas inquit, inter silentiū & actionem medio temperamento opus erat. Edidit quidem quatuor libros colorum, quos belle Gallio noster antipontus libros uocabat, tantum in illis somniorū esse, & hoc uitium ab antiquis, qui artem dicendi tradebant, duxerat, illi enim colores probant qui non possunt coargui, non ut omnia asseuerent, ut non esse aliquo homine offensus, sed ridiculum est affectanti, quod falsum probari non possit, nō multū interest in causa sua, falsum aliquis testem deprehenderit an seruum, alteri enim credi non debet, alteri non solet. OTHO TAMEN IUNIVS bene dicebat has controuersias quae suspiciose dicenda erant. Item meminī optime dicere illam quod hac re, ne adulteri reo, in quam SYRIACVS VALLIVS hō disertus ad calumniam iurauerat. Erat genus iudiciale.

Controuersia decima.

Speciosum iuuenem dominus suus deprehendisse cum uxore in cubiculo testatus est, & ob hoc uxorem suam dimisit, hoc nomine, seruum pro adulterio postulat, dominus non defendebat mulierē, quam pebebat prauidicium tuebatur. Opus erat aliquo colore, cum in cubiculo uisa esset cum seruo ac marito. OTHO IUNIVS nullam incertam posuit, sed tantum circumuentam a uiro mulierem egregie tractauit, cuius actio quā utilis fuisset & statim apparuit. NIGRO BRVTEDIO dicente, qui hoc colore usus est. Accersitum a domino seruum, qui inter se medius & dominam rem haberet, illam nō esse passam, maritum indignatum, profluisse quasi in cori ruptorem usus est, quem colorē, dixit enim ut dominicā libidini paparium faceret. SYRIACVS cum secunda actione hunc colore urgeret, diserte multa dixit, inter quae & hoc, adulterum accusator in cubiculum usq; perduxit, patronus in lectum, & pene causam abstulit, & illud cū Syriaco uasre & facit, & belle respondet, cum prima actione diceret, non posuit causam sed argumentatus est, dixit probaturū se deprehensam in cubiculo cū seruo. NIGER BRVTEDIVS cum ageret, obiecit Syriaco, quod causam posuisset, & non institit assidue, quare non apparet, quomodo seruus sollicitatus esset, quomodo pductus in cubiculum, cum responderet Syriacus, ait, primū non apud eundem praecceptorem studuimus. Tu Apollodorum habuisti, cui semper narrare placet, ego Theodorum cui non semper, deinde quares magis, quare ego non narrauerim, ut ista narrares. Tunc & contra maximū Stertinium quo premebatur, cum comes eius fuisset, dixit, per annos duodecim in officio fui, dic quid in domo tua peccauerim? Sed hac est consuetudo uestra. Tamdiu uobis cordi sumus quam diu usui. Hac a Syriaco dicta magnis excepta clamoribus, cum occurreret mihi praeterire nō potui. Ad Othonem redeo, a quo longius aberrauī. Solebat hos colores adhibere, qui silentium & significationem desyderant, bene itaque & hanc controuersiam hoc colore dixit, tanquam in emendationem abdicaturus & reconciliationis causa faceret, hoc non detegebat, sed omnibus sententijs utebatur ad hoc tendentibus, tanquam non possum, inquit, pati

quit, pati sine patre me, aut sine te putas pari posse quemquam, aut patrem putas patri sine liberis posse? & illud. Credite mihi impium nihil de liberis duo patres cogitant, & illud, recipiat inquit suos, non possum sine te pati, hoc fortasse illi placebit, quod ad tuum patrem reuertis uoles, & illud, non amas abdicatos, domum illorum occupa, ama, serua, dixit & illud, libenter, inquit, pauper sum & ego, dicit aliquis, quare ergo in adoptionem diuitis filium recipi uolo, & accusationē dixerō, filij mei causam facio, honestius autē nunc facio quasi filium effacerem, & illud, hoc aut meum consilium est, aut filius, aut comune, consentiat licet duo fenes. Iungit & illud, temerariā adulescentiam & incautam contumaciā, fortasse iam superuacua esset adoptio, si non repugnasset. Et illud in ultimo, scit se me non inuisum esse pauperem, ego te genui, ego diuitias dōcui cōtemnere, sequere auctoritatē meam, nihil turpiter suadeo, nihil fordide concupisco, crede fidei meae, hoc fieri expedit, quod inquit, me tibi diuiti nihil amplius dico. Totam inquit, bene dixit controuersiam, sed hoc genere, ut putares illo dicente dicendam sic esse, deinde mirabere quid illi suspiciosa actione opus fuisset, cum aperte illiceret. Bene de hoc uitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere. GLICON SCYRIDION Ex altera parte satis dulcem dixit sententiam.

ARTEMON dixit.

HERMECOTAS dixit.

Controuersia undecima.

Vir & uxor iurauerunt, ut siquid alteri obtigisset, alter moreret. Vir peregre profectus misit nuncium ad uxorem, qui diceret, decessisse uirum. Vxor se praecipitauit, recreata iubetur a patre relinquere uirum, nō uult, abdicatur. PORTII LATRONIS. Dij immortales qua debetis prouidentia humanū genus regitis, effectistis ut illud non periculum esset amanti sed experimentū. CAESTII PII. Antequā iuraremus diu inter nos hac tacita lex erat, si abdicata fuerit, non uiuam, huius illi pater non credit, nec est nouum, nec uir credidit, quare quod iusturandū fuerit: ita patri placeam. FVSCI ARELLII PATRIS. Iam uxor nō nauigabo, nō peregrinabor, fides tua me tumidum fecit, mentitus, inquit, hic es, solemne est amātibus, ideo nō nisi iurantibus credimus, hos diuidere uult focer, quos ne mors quidem diuidit, moriar ab eo exclusa & ero exemplū, quaedam ardentibus rogis thorum miscuerunt, quaedam uicaria maritorū salutem animā redemerūt, quam magna gloria eius sollicitudine pensata est. O te felicem uxor, inter has uiua numeraris. MARILLII. Assidua cōtentiones erant, ego magis amo, immo ego sine te uiuere nō possum, immo ego sine te, qui solet esse exitus romantium, iurauimus, respexit nos dij dignos, nunquā uiolauimus. HISPONIS ROMANI Difficile est iudici eorum secretorum causas reddere, quae amantibus etiam sine ratione iucunda sunt, nec est quod putetis de abdicacione hodie tantum illis agi, de spiritu agitur. Scitis quemadmodum suos amat, non magis sine patre uiuere potest quam sine uiro. IUNII GALLIONIS focer huius, sic enim te appellabo quā diu uiuero, quid sibi uolunt altiores gemitus, fortiora inter lachrymas suspiria: nescio quid uideris fortius puella promittere, non sum tanti, ut bis pro me pericliteris. ARGENTARIII nocet illi indulgentia suorū, in duo pericula mulier incidit, quorum neutrum esset experta, si aut minus amaret uirum, aut minus amaret patrē. ALEII FLAUII. Nec est quod putetis illi facilius istius esse desyderium, & patri narrabat tanquam murmurauerit. PARS ALTERA. P. ASPRENATIS. Nempe si quid acciderit uiro peritura est, & si bene filiam meam noui, peritura est, si quid genero meo acciderit, filia mea moritura est, ad iſciam quod sit indignum, si quid filiae meae acciderit, uic eius uicturus est. Vide qua te lege constrinxeris, si paruieris uiues. BLANDI. O conditionem aequam, alteri uitam debet, alteri deuouit. PAPHYRII FABIANI. Non possum, inquit, relinquere uirum, quid ni, inquit, non potes, quae mori potes? pene qui falsum mortis nuncium miserit, uirum recipis. Vir dum nimis amat uxorem, pene causa periculi fuit. Vxor dum nimis amat uirum, pene causa luctus fuit, pater dum nimis amat filiam, abdicat, seruate totam domum amore mutuo laborantem, Moriar inquit, hoc

quit, hoc patri minaris, uiro promittis, potes sine uiro pati, peregrinationē eius sustulisti, facilis potes carere eo, qui spiritum debet, quam eo qui impendit. Et hæc controuersia non erat in diuinatione, nam præter illam quaestionē, an pater abdicare posset propter matrimonium, reliqua cum ad æquitatem pertineant, tractationis sunt. Optimā tamen cōteſturalē quaestionem Latro fecit, proposuit illam, an etiam si non malo aduersus uxorem animo maritus fecit, tamen ut tam temerarius & inconstans relinquendus sit, deinde etiam, malo aduersus uxorem animo fecerit. **FVSCVS ARELLIVS** iuris quaestiones subiecit. Non posse illam discedere a uiro, nam & hoc iureiurando illam obligauit, hunc enim animū fuisse sine dubio iurantium, ut uiuū nō diducerent. **LATRONI** contrarium uidebatur, onerari iuristurandi inuidiam, cum extenuari deberet, & illud iurandū contra fortunam uideatur, hoc etiam contra patrem. **CAESTIVS** contra fecit, ut de toto dixit iureiurando illam liberatam, illo casu solutos ipsos uinculo religionis, & ideo non futurum periculū uxoris, si quid accidisset uiro. **SYLO POMPEIVS** contra dixit, illam teneri iureiurando & adiecit, & si repudio diducta fuerit, nō tamen solui forederis pactiōnem, & ideo, inquit, honestum mortū titulum uindico, ne si quid acciderit, ut ego pro aliena uxore moriar, aut illa pro alieno uiro. **HISPO ROMANVS** hoc colore usus est, iurandū iocosum fuisse, sicut multa quotidie iurarent amantes, & ipsum iurasse, idq̄ oblitum se an iurasset, misisse nuncium, ut experiret affectus uxoris, nō perimeret, uxorem intellexisse falsum nuncium esse, & ex eo se loco præcipitasse ex quo præcipitata perire non posset, ut quomodo ego illam, inquit, falso nuncio terrueram, sic illa, inquit, me falso periculo terreret. **MARILLIVS** præceptor noster licenter uerbo usus est, satis sensum exprimente, cum diceret uxorem intellexisse mariti mendacium, & ipsa aduersum temerarios mariti iocos reluit. Hanc controuersiam meminī me uidere Nafonem declamare apud rhetorem Marcellum Fulcum cuius auditor fuit, nam Latronis admirator erat, cum diuersum sequeretur dicendi genus, habebat enim ille constans & decens & amabile ingenium. Oratio eius iam tum nihil aliud poterat uideri quam solutum carmē. Adeo autē studiose Latronem audiuit, ut multas eius sententias in uersus suos transtulerit. In armorū iudicio dixerat, Mittamus arma in hostes & petamus, **NASO** dixit, Arma uiri fortis medios mittant in hostes, Imde iubete peti, & alii ex sua gloria sensum quē a Latrone mutuatus est. Memini Latronem in præfatione quadā dicere, quod scholastici quasi carmen didicerāt. Non uidēs, ut imota fax torpeat & exagitata reddit ignes, mollit uiros ociūm, ferrū situ carpiſt, desidiam dedecet. **NASO** dixit. Vidi ego iactatas mota face crescere flammās Et rursus nullo concutiente mori. Tunc autem cum studeret habebat bonus declamator, hanc certe controuersiam ante Arellium Fulcum declamauit, ut mihi uidebat longe ingeniosius, excepto eo quod sine certo ordine per iocos discurrebat. Hæc illo dicente excepta meminī, quicquid laboris est, in hoc est, ut uxori uirum & uxorem diligere concedas. Necesse est deinde, iurare per mittas, si amare permiseris, quod habuisse nos iurandū putas, tu nobis religiosum nomen fuisti, si mentiremur, illa sibi iratum patrem inuocauit, ego focerū. Parce pater, parce focer, non peierauimus, ecce obiurgatur, nostro qua effrenata amore fertur, quamq̄ esse filiam preceris, carum quidem, quod illum ab indulgētia sua euocet. Dij boni quomodo hic amauit uxorem, amat filiam & abdicat, dolet periclitatā esse & ab eo abducit sine quo negat se posse uiuere, quaritur periculum eius, qua pene caruit hic qui amaret, caute iubet, facilius in amore finem impetres quā modum, tum hos opponis terminos quasi approbaturi custodiant, ut nihil faciant nisi cōsulerate, nihil promittant nisi ut ius facturi, omnia uerba ratione & fide ponderēt. Senes sic amant, pauca nostri pater crimina, & litigauimus aliquādo, & cæcidimus, & fortasse quod nō putas peierauimus, quid ad patres prinet? quod amātes iurent sibi credere, nec ad deos prinet. Non est quod tibi placeas uxor tanquā prima peccaueris, perit aliqua cū uiro, perit aliqua per uiro, illas tū omnis ætas honorabit, omne celebrabit ingenium. Per focer felicitatem tuā magnū tibi quam paruo constat exemplum, in reliquum diligentiores facti sumus, errorem nostrum confitemur, exciderat iurantibus esse tertium qui magis amaret, sic desit semper, per seuera focer, recipe filiam, ego qui peccaui, pena dignus sum, quasi uxori notatā, sit focero

Quidius La-
tronē audiuit
Cuius senten-
tias in uersus
eran fuisti. Cū
em̄ declama-
re uellet, i car-
men prorum
pebat. Hoc ē
quod ipse ait
Quicquid co-
nabar dicere
uerfus erat.

*

*

focero orbitatis, discedam e ciuitate, fugiam, exulabo, utcumq; potero desiderium miserā & crudeli patientia perferam, morer si solus moriturus essem. Declamabat autē Naso raro controuersias, sed non nisi athicas, libentius dicebat suaforias, molesta illi erat oīs argumentatio, uerbis minime licenter usus est nisi in carminibus, in quibus non ignorauit uita sua, sed amauit. Manifestū potest esse, q̄ rogatus aliquando ab amicis suis, ut tolleret tres uersus, inuicem petijt, ut ipse tres exciperet, in quos nihil illis liceret, æqua lex uisa est, scriperunt illi quos tolli uellent, de utrisq; codicillis ijdem uersus erāt, in quibus primum fuisse narrabat Albinouanus rhetor, qui inter arborum fuit. Semibouemq; uirum, Semiuirumq; bouem. Secūdū, gelidū Boream, gelidumq; nothum. Ex quo apparet summi ingenij uiro iudicium nō defuisse ad compescendam carminū suorum, sed animū. Atebat interim decentiorem faciem esse, in qua aliquis neuus fuisset.

CONTROVERSIAM DVO DECIMA.

Raptor nisi suum & raptæ patrē intra triginta dies exorauerit, pereat. Raptor raptæ patrē exorauit, suum non exorauit, accusat dementia. **PORTII LATRONIS**. Moriar, inquit, moriar hodie, ego uirum non fleo. Quid cōtremis senectus? quid lingua trepidas? quid oculi obstupuisse? nōdum est trigesimus dies. Vitam rogas, dedi & perdidisti. Mori, inquit, filium uis, ego te mori uolo: imo, furor tu?, illa cæca & temeraria cupiditas, Et inter hæc pater illius, q̄ nimis cito exortus est, quare tam cito senex ille remisit iniuriam? Me tristiores equidem uult, expugna tam filia pudicitia tulit, timeo ne uerū sit quod audio, re noua, inauditoq; amore de nuptijs puellæ exornassit. **CAESTII PII**. Quo melius de hære de iudicare possitis, narra bo me iuuenem, habui patrem sanæ mentis, nec tam seuerū, scilicet, ut crudelis esset, nec tam indulgentem ut incautus. Duxi uxorem, quam pater iusserat, & tamen nuptiarum mearū me poenitet, fili nonne sæpe excandui, sæpe reconciliatus sum, sæpe quod negaueram dedi, ipse dispensasti triginta dies, ut haberet primos focer, medios reos, nouissimos pater. Ne omnia a prima adulescentia repetā. Virginē rapuit, patrē accusat. Hæc intra triginta dies putas me accusatori pmisurum, quod filio negauit? Impetraui inquit ab illo aliquid illum a te, medijs me diebus accusas. Rapiuisti uirginē, & cum tam libeter ut ueres, **ARELLII FVSCI PATRIS**. Moriar, inquit, etiā nunc minaris? nōdū rogas? Quid inquit rogabo iam lassus es, nec ullum adhuc rogasti. Non possum inquit exorare, tādū nouo more obijcit dementia constantiam. Quid? ergo tu poteris uidere morientem filium? fortasse non potero, & ideo irascor, dum licet. **POMPEII SYLONIS** Hæc audacia eius ex parte culpæ meæ est, nimium indulgenter nutritus est, omnia sibi putat licere, nec ille unq̄ me rogauit. Ignouit, inquit, & alius ante me rogatus est. Non nostri conditionem legis tuæ, in hoc tibi pares sententias habent, percuti, ipse ad alienam se misit, lex illum admisit ad meam. Raptor nisi & suū & raptæ patrē exorauerit, peat. Vis scire lex utram maluerit, non exoratus irascitur, ex duobus patribus eū pater accusat, q̄ legem sequitur. **ARELLII FVSCI**. Miraris me dubitare, ipsa lex inter mortem & nuptias dubia est. Quid me intempestiuæ proditis lachrymæ? nondum erat tempus facienda. Non est quidcūq; tibi promississe lachrymas putes, fleo, q̄ necesse mihi est spectare filium morientem, quid facturus sim, adhuc nescio, utiq; tu ante uigilantiū diem scies, exorabis inquit patrē, quid ergo mihi molestus es, si hoc tibi satis est? O si effregit fores, & identidem leges inuocantem coegit pati stuprum, nisi tam facile puellam exorauit, q̄ patrē. Mortē uita non meruit, accusatione deprecatus, consumunt interim dies. Vter nostrum cōsumit, ego inquit nunc, tu ne me rogas? nunc ego rogare debueram qui perit ditor, **PAPIRII FABIANI**. Demens sum uides, turpiter uiuio, meretricē amo, leges ignoro, dies tuos non numero, ad iudicem uocatus, ad iudicē sum, ergo moriar inquit, hoc si reo dicis, non curo, si iudici, uidebo, si dementi, non intelligo. Et huic aliquis ignoscere potest, qui sic rogat. Vos mei iudices estis, iste habet suum iudicem, nec potest in exorabilem queri, quem nondum expertus est. **IVNII GALLIONIS**. Rogo, inquit, ut hic sic. Si uolebas rogare, admouisses propinquos amicos, maiorum imagines, lachrymas, repetitis alte gemitus. Testor deos sic rogaturus fui puellæ patrē, quando inquit multum in supplicijs habitum submiseris, cum dixeris, poenitet, quod rapuit, quod dete-
riorem non

Hic depre-
hendis quō
superior cōte-
xtus sit legē
d^o fo. 457.
ibi. Quidā
Naso.

Z

riorem non rogavi, cum dixeris te dementem fuisse, deliberabo cum amicis, deliberabo cum propinquis, deliberabo cum tua matre. Me miserum quod pene permisi animam diu aere fortior eras, & multum habeam quod deliberem, diuersi me affectus distringunt, inter eum & patrem distrahor. Hinc iniuria est, hinc natura, quid properas? nemo tibi prater me rogandus est. Ergo inquit misereberis, nihil promitto ante trigessimam diem. Miserum me, quod tantum triginta diebus irasci possum, longiore tempore opus erit. Audi a dementem ad hunc criminum, denis uicenisque annis inter bella iuuentus consenuit, nos triginta dies ferre non possumus, deliberabo, lex nihil uult temere fieri. Magna res est inquit, delibera, cogita, tempus accipe, effregisti domum, cuius? ut dicis etiam misericordis, morere. Non est hoc nocenti graue, ego nihil peccaui, propter te mori cupio, ratio a me exigitur aliena culpa, non mea potestatis. Quid ergo facturus es? non pronunciaro ante suum premium, quid sic miraris? si illum ocyus exorasti, facilius est iniuriam donare quam crimem, aedum in medium senex, cuius misericordiam senex sum, non putasti mecum deliberandi, unde autem scis uerbo filium habeam? ego certe adhuc nescio quale filium habeas, nullum tempus uerbo angustum est, iam inquit angustum tempus est, & tibi uacat accusare. VIBIVS RVFELI. Quis unquam prater me ignoscere uisus est? iam inquit angustum est, ita non putas me subducere quantum super sit. Iam inquit tempus angustum est. Angustum erat, si duos rogare deberetis, angustum tempus est, exclamat. Nescio quid roge, roga ergo. Me priorem rogare debuisti, non dico quia dignior sum, qui prius roger, quia pater tuus, id quod minimum est, propius habeto, huc uideo illa pars legis pertinebat, ut suum patrem exoret, pars patrem nati, sic aliquis exorat, sic deprecatur, apparet nunc te primum rogare, demens sum, immo si uis argumentum dabo tibi, filius meus moriturus sit, non dum testamentum meum mutauit. CORNELII HISPANI. Multi me affectus diducunt, necesse est de alijs querar, de alijs erubescam, de alijs timeam, de omnibus etiam nunc deliberem. Ne ille quidem, quamuis dicatur nimis exorabilis, ignouisset, si sic rogatus esset. PARS ALTERA ARELLII FVSCI PATRIS. Me miserum, pater irae tuae de tractum est nihil, & tempori multum, infelicior sum, quod si neutrum exorassem, mortem tibi meo postquam mihi homines gratulati sunt, quid tibi optime focer per ista misericordia tua, qua mihi & patri meo pepercisti, precer, nisi superstitis filiam? PAPHYRII FABIANI. Non possum dissimulare pater, quod illum exorasti, tuum beneficium est, certe cum exoratus est, hoc dixit, aliud quidem suadebit dolor meus, sed quid faciam? patris iudicio misereor. Misereor pater, scis quod breuis sit aduocatio mea. Misereor inquit, uis uerum dicam? quid dixerit? patris tui, unde ego miser ab hoc patre ueniens timerem patrem. CAESTII PII. Timeo mortem, nec iam habeo cui paream. MARILLII. Si tibi tam pertinax aduersum me odium est, audacter quid sis facturus, pronuncia, dic exorari te non posse, quod me incerta mortis expectatione suspendis? sollicitus inter somnos quoque uelut ad motam ceruicibus meis securim expauesco, si non impetrot ut uiuam, hoc certe impetrem, ne diu moriar. Non est quod putetis legem in numero dierum angustam fuisse, lex illius diu morari. Responde pater si seruaturus es filium, iam tempus fuit, si occisurus, iam tempus est, non possum metum sustinere ultra haec tormenta diebus paucis, & in me mihi aliud licet. BLANDI. Ita parum contigit tibi, quod solus periclitante filio non rogas. LATRO sic diuisit. An intra trigessimam diem raptor cum filio agere possit, sicut non potest, qui in custodia est, qui in carcere, etiam si cum alio potest, an cum patre possit, quod uita mortisque suae arbitrium datum est, cum illi accusare eum liberum est, quem mortiferum est non exorasse, etiam si cum patre potest agere, an labijs possit, quibus faciendi potestatem lex patri dedit. Isti enim ratione nihil licet, si aut exorari, aut accusari ei necesse est, deinde si possit agere an debeat. Irascendi causam tractauit, quod rapuit, quod alium prius rogauit, quod me non rogauit, quod etiam accusat, si non exorauit filio, dementia est, tantum dementiam ferre non possum, cum ad hoc an te exhortetur, incertum sit. Hic paternos affectus tractauit spem facientis, non probabat Fuscum, qui paulo apertius agebat est controuerfiam promittere, potest nihilominus & bonus agi pater, & non exoratus, FABIANVS eam quaestionem fecit, & in ea multum miratus est, dementia non posse agi nisi cum eo qui morbo fureret, in hoc enim latam esse legem, ut pater a filio sanari deberet, non

beret, non ut regi. LATRO eleganter dicebat, quasdam esse quaestiones, quae debent inter res iudicatas referri, tanquam an quicquid optauerit uir fortis, aut tyrannicida accipere debeat, quasi iam pronunciatum est non debere. Nemo quaestionem hanc iam tractat, sicut ne illam quidem, an quicquid imperat faciem dum sit. Inter has putabat & illam esse, an pater ob dementiam quae morbo fieret, tantum accusari a filio debeat. Aiebat enim manesitius esse de lege & officio patris quaeri, & fingi quasdam controuerfias, in quibus pater furiosus probari non possit, absoluti tamen propter nimiam impietatem, libidine feda. Quid ergo aiebat, nunquam urar hac quaestione? utar, & malis deficiat. POLLIO ASINIVS dicebat, hoc Latronem uideri tanquam forenssem facere, ut inepitas quaestiones circum daret, in nulla magis illum re scholasticum deprehendi. Remittit, inquit, eam quaestionem quae semper pro patribus ualentissima est. Ego semper scio nullum prater curatorem dari, quia iniquus pater sit, aut impius, sed quia furiosus, hoc autem in foro esse curatorem potest, quod in scholasticam dementiam ageret. GALLIO & superiore usus est quaestione, & illam adiecit, an agi cum patre dementiae possit, ob id quod fecerit, non ob id quod facturus est, neminem iniuriarum accusari, quod iniuriam facturus sit, non adulterium, quod adulterium commisiturus sit, dementiae quidem, quod demens facturus sit aliquid. Tu non, inquit, mecum agis, non quod exorasti, sed quod exoraturus es, puta enim hodie me exorari demens, non ego demens uideo, qui uno ne uerbo sanare possum. Lex triginta dies dedit, quia iudicauit aliquem duriores futurum, etiam si demens est, quod non exoratur a filio, nunquid etiam & uigesimo, ergo non potest hoc nomine damnare me, quod exoratus non sum, etiam nunc inquit exorari possum. Ita si quis uestrum agere mecum hoc crimen non potest, ut si quem ad triginta dies exorare possum, post triginta quaeri non potest, aut crimen non habeo, aut acculatorem. SYLO POMPEIVS fecit quaestionem, quae Gallio usus est, nihil acturum adulescentem, etiam si damnauerit patrem, nihilominus enim periturum, quia lex nullam aliam salutis uiam dedit raptori, quam si exorauerit patrem. LATRO haec omnia quasi membra in aliquam quaestionem incurrentia tractabat, non ut quaestionem, quae hoc ipsum in illam aiebat quaestionem incurriere, in qua quaeritur, an raptor possit accusare patrem intra trigessimam diem? nam cum dico, non potest accusare eum, in cuius arbitrio positum est, moriari, an uiuas, non magis quam magistratum in ius uocare, quam de iudicibus tuis ferre sententiam, non magis quam miles in imperatorem suum animaduertere, ad ius non potest accusare, nihil enim tibi proderit, etiam si damnaueris. Lex enim si non exoraueris, perire te uult, non exoras autem, etiam si damnas, quare hoc non quaestiois loco ponebat, quod imbecillum putabat. Apparet enim exigere legem ab eo, ut exoret patrem, qui non habet quem exoret, putat enim patrem alicuius esse, & an palam furiosum, ut nihil intelligat, hunc exorari a filio non uult, atque eodem loco est manifestus, iustus parum, hoc putabat ualens esse, tanquam quaestionem, satis ualens, tanquam argumentum, & illam alteram satis ualentem quaestionem, non posse cum patre agi eo nomine quod non peccauerit, sed tractaturus iste iniquitatem tractationis ponebat, cum diceret, agere mecum dementiae, & si iam potest, nunquid enim peccaui, non sum exoratus, nondum tempus transiit, etiam nunc tempore exorari possum, quam iniquum nondum esse me nocentem & iam reum, omnes infamauerunt raptam patrem, quasi cum raptore colludentem. GALLIO dixit, Ingenuus uirginem rapuit, si tamen rapuit. SYLO POMPEIVS eandem quaestionem in omnia contulit. Exorauit inquit raptam patrem, miratur cum exorabile patrem haberet, rapuisse. HISPANVS dixit, Omnia cito facta sunt, iste cito rapuit, ille cito rogauit, nisi demens sum, est aliud suspicandum. ARGENTARIVS dixit, Rapta est, & statim exorata, immo nescio an exorata, deinde rapta, spero te innocetem fuisse, quam uideri. Tu exorasse dicis, ego te exoratum puto, dic, quid tibi cum focero conuenit? RVFIVS VIBIVS dixit, Dic mihi, quid tibi conuenit, quando tibi nuptias promiserit, nec uictum te hercules fateberis, cum dies uenerit. ASPRENAS iam dixit, Iam inquit non multum reliquum est ex triginta diebus, si ex illo dies numerarem, cum primum exorasti, iam triginta dies praeterisse. LATRO dixit, Id quod inter sententias scriptum est adorian, dic ergo uerum, dic ergo uerum. CAESTIVS hac figura declamauit, ut rogaret patrem, tanquam exoratus esset raptam pater, deinde ad hanc sententiam transit, nunquid

peio rem causam habeo, si apud alterum iudicet. LVCIVS eadem figura declamavit. HISPO ROMANVS, sed transiit mollius. Scio quid responderi mihi possit, facile est domestico iudici satisficere. Videor te cum ad raptam patrem veneris. In hac controversia TRIARIVS dixerat, Non scias an exores, nisi ultimus dies venerit, quod cum id ius luget, perseverabo. Deinde cum scholasticorum summo fragore, & tu quidvis es carnifex cum stridat sustuleris securim, antequam ferias patrem respice. Belle deridebat hoc ASINI VS POLLIO. Filius inquit ceruicem porrigat, carnifex manum tollat, deinde respiciat ad patrem, & dicat. Agon quod fieri solet uictimis, sed loco quoque remotam aiebat rem uerissimam, non posse carnificem venire, nisi eo tempore iam pater exorari non posset. CAESTIVS ex altera parte hoc colore usus est, quia priorem rogasset raptam patrem, suspensum esse uolui, statim illum securum esse nolui. De me queritur, quod illum potius cogitare de patrimonio filij quam de periculo uolui. LATRO hoc colore usus est, scitis periclitantes alieno arbitrio agere, illi qui circa erant sodales, qui occurrerant amici paterni aiebant, eamus statim ad raptam patrem, in huiusmodi casu illi rogatur, nam raptoris patres rogant. SYLO POMPEIVS diuersum colorem huic secutus est, Non erit, inquit, duritia patris mei, item amici suaserunt ad raptam patrem iremus, ne noceret apud illum quod tarde suum exorarem patrem. HISPO ROMANVS bello docissimo usus est, uis inquit amici eamus ad raptam patrem, hoc curemus, ille domi est. FVSCVS ARELLIVS dixit, ille prior rogatus est, qui magis timebatur. TRIARIVS a parte adolescentis dixit, Tameo ne mutetur exoratus. Hunc sensum non imprudenter Sylo Pompeius improbabat, aiebat enim non posse mutari semel latam sententiam. Quidam uoluerunt uideri, cito exoratum raptam patrem, quidam tarde. FVSCVS ARELLIVS dixit, magnam partem legis consumpsi, nec de mora queror, raptam pater rogabatur. CAESTIVS non probabat, & hac sententia usus est, cum hunc colorem arguendum putaret, uult uideri rogatum diu raptam patrem, effectit ut uideatur, eum diu non rogasse, malo autem uideri hoc patrem tarde exorari. HERMACOTAS solebat interdum diu schemata profequi, interdum breuiter & fortius attingere, sicut in hac sententia fecit, cum suspicionem facere uellet, inter raptam patrem & raptorem conclusionis. ARTEMON dixit,

GLICON dixit,

Hunc sensum commodius dixit LEPIDVS Neronis praceptor, Misereris nisi etiam uultio die egomet iam te miserebor. DIOCLE CHARISTIVS a parte patris ethicos dixit.

CONTROVERSA DECIMATERTIA.

Abdicauit quidam filium, abdicatus se contulit ad meretricem, ex illa sustulit filium, aeger ad patrem misit, cum uenisset, commendauit ei filium suum, & decessit, adoptauit puerum ab altero, pater filio accusatur dementia. PORTII LATRONIS. Qualem uidi ipse fungebatur officijs, sedula circa lectum egrotantis in omnia discurrere ministeria, non impulsis tantum, sed laniatis capillis. Vbi est inquit meretrix: uenit ad me sedulo qui diceret, filius antequam moritur rogat uenias, non expectauit, dum iste curreret, amens cucurri. Caetera quemadmodum narrem nescio, si steterim, an sederim, quid locutus sim, quid audierim, nescio, hoc unum, hoc unum scio, iacuisse me inter duos filios, accede huc puer, depositum crimen meum, non habeo miser, cui te moriturus commendem. CAESTII PII. Recipi in sinum nepotem uultis, & hunc abdicem? duos filios tulit, huic numero iam assueui, patrem accusat, patrem infamat, infantem persequitur. Rogo uos, non fatius est meretricem amare quam neminem. Noui generis demetria arguit, sanus eram, si non agnoscerem meos, tradidi infantem & expirauit, non habui cui credere, offerrebam me propinquis, illa uidelicet in hac cogitatione tacebat. Nos rogauimus, cum frater non audeat. Meretricis, inquit, filium receperisti, nempe eius quam meum receperat, fatear me aliquando infame fuisse, nescio quis esset abdicatus, meliorem extulit. PAPYRII FABIANI, qui nihil in

nihil in domo illa meretricis fide uidi, assidebat mulier tristi uultu affecta, agro simillima ipsa demissa in terra oculis. Pater, inquit, nihil tecum frater locutus est: in sinu meo filium posuit, domum peruli, dementia uocat, quod in fantem non abdicauit, quid faceres? negarem aliquid filio, cum ille rogaret pro filio, ignosco tibi quod tam durus es, agrum fratre non uidisti, ille magni successu modo patrimonij nactus in lectulo precario moriebat. Non feruorum turba circumstantabat, non amicorum inter infantem & mulierculam, deficientis spiritus in aduentum meum sustinebatur. Vt intraui cadentes iam oculos ad nomen meum erexit, fugientemque animam retinuit. Pater inquit quod adhuc nihil deprecatus sum, non contumacia feci, fratri mandaueram, indico tibi anima mea expirantem coharedem, cum ad uitam uolui reuocare ut saluus esset, rogauit deos, & licet dementia uoces, si uixisset, recepissem. ARELLII FVSCI PATRIS. Securius eram, quoniam putaueram illi omnia praestare fratrem, cum subito nunciatum est in ultimis esse filium, nec haec a fratre, o me miserum, quod solum nepotem recepi. ALBV TII SYLII. Ut uidit uxorem, uidit & fratrem, circumspiciebat & patrem. IULII BASSI. Tibi debeo mulier, quod habuit filius meus, in qua domo aegrotaret, pudet dicere ut uopotem agnoscerem, rogatus sum. Non potest uno crimine dementia intelligi. Nemo sine uitio est, in Catone moderatio, in Cicerone constantia, in summa dementia, ad summam, tres fuimus, omnes peccauimus, ego quod abdicauit, frater quod tacuit, tu quod pro fratre non rogasti. Non sum uno haerede contentus, duos habere uolui, & quod magis concupiscam, habui. Misit ad me effectus aeger, non ibo, mihi crede, aliter tu a Dijs de coharedem cogita, te quis roget? quem roget? uidebis neminem rogere non posse, nisi qui accusare possit & patrem. ALTERA PARS PORTII LATRONIS. Quam honestus fuit, subiecit meretrix quae peperit, pater illius incertus est, bene cum ipso ageretur, si & mater. FVSCI ARELLII PATRIS. Errat si quis sit quod me putet pecunia moueri, primus assueui coharedem habere, deinde olim iam cum puero isto paterna diuisi, quia multa ille frater donauit plus quam sua parte. ROMANI HISPONIS. Incidit in meretricem inter omnia malitia foecundam uera inimica. Noscis quibus ante in cubiculo ritualis uenit quam maritus. ARGENTARII. Cum abdicaret, aiebat hoc scilicet, expectabo donec hac e meretrice liberos tollas. Mulier nescio an aduersus patrem iniuriolosus sis, quod abstulisti illi haeredem, an quod dedisti. ALBV TII SYLII. Sine ueniant illi luc amici, siue propinqui, nunc crudescunt in domum meretricis accedere, mulier quae sine praefatione honeste nominari non potest, caedo istum puerum nulli agnoscendum, sed mater asserat se ueris modis, pater abdicauit etiam, quem sciebat suum, erat in domo puer, qui omnes uocabat patres, adoptauit etiam filium, propter quam etiam suum eiecerat. CAESTII PII. Nullum genus iudicium recuso, si seueri erant, nocebit istum, quod recepit meretricis filium, si demetes, quod abdicauit suum. Clamauit pater in domum ergo meam meretrix uenit, aut quod turpis est filius ad illam ibit, misit in domum nostram publicum puerum, quibus illis nuptijs interfuit, nisi abdicatus, aut abdicandus. LATRO sic diuisit, an pater ob illam adoptionem accusari possit, an ob hoc debeat, omnes infamauerunt adolescentem, quasi illius criminatioibus factum sit, ut frater abdicaretur. Et ideo sententia laudatur. FABIANI. Nihil tecum locutus sum cum hoc unum puero noceat, quod ex meretrice natus est, omnes operas dederunt, ut quantum controversias licebat, huic uitio demerentur, efficerentque ne quid in solo uideretur meretricis fuisse nisi nomen. MARILLIVS decenter hoc dixit, Simul obijcies fratri impietatem, nihil inquit in illa domo meretricium fuit, scires si mecum fuisses, ALBV TIVS. athicos ut multi putant dixit, certe laudatus est cum diceret, exeuntem persecutus est, non probat hanc Messala sententiam. Non habebit, inquit, fiduciam, si mauult uideri recepisse puerum quam adduxisse, & qua ratione cum adoptandum esse, non quia debuerit, sed quia secutus est. Fuit autem Messala ex actissimi ingenij quidem studiorum partis, latini utique sermonis obseruator diligentissimus. Idem itaque cum audisset Latronem declamantem dixit, sua lingua disertus est, ingenium illi concessit, sermonem obiecit. Non tulit hanc contumeliam Latro, & pro Pythodoro Messala orationem disertissimam recitauit, quam compositam quam suavioram Theodoro declamauit per triduum, quae dixerit suo loco reddat, cum ad suavioras uenero. A parte adolescentis non unus omnibus color placuit, quidam personam eius qualem acceperant, introduxerunt, dura

Supra i de/ clamatioe ei/ dē argu/ menti legis inter omnia mala.

& asperam. Ex quibus fuit & Hispano Romanus, huic unum aiebat efficiendum, ut non datus uideretur, sed seuerus. In hac parte dixit nobilem illam sententiam, quam Fabius maximus circumferebat. Venit assidue in domum meretrix, non recedit, paulum abest, non nouerca sit. CAESTIVS bella figura egit, Dementia, inquit, res est fanatica contraria, non queram extra exempla, sani omnis, & quod patris me rogat, ipsum sibi comparabo. Fuit aliquando sanus. Quid faciebat? Aderat, luxuriam uti castigaret, nunc iam seuerus senem putabitur sanum, si uobis lupanar ostendero. Sic declamauit, ut fratri patrem daret accusatorem, & illum argueret sibi ipsi comparandum. LATRO fratri peperit, puerum pressit, & dixit fratris filium non esse, & ne fratrem quidem hoc fieri uoluisset illa uerba ab agro impetrata. Fabianus ex omnibus istis coloris secutus est optimus, qui aiebat dicere Messalam non tantum bonam partem adulescentis fieri, sed etiam honestam, obiecit patri, quod etiam fratrem abdicasset, non schemate, sed certo. Nihil inquit peccauerat, amat meretricem, solet fieri, adulescens est, expecta, emendabitur, ducet uxorem, quare tunc non egit? Demetrium tuam aiebat, expectabat. Expectabat poenitentiam, aiebat tuam, iam respicit. Hoc per transitum obijcere coepit, quod non recepisset, quod uidisset in lupanari habitantem. Abdicasti inquit ut emendares, non uitia auereres indies, nullum illius uitium atatis est, amoris est, recipe antequam aliquid faciat, cur mox pudore moriatur. Ad ultimum obiecit illi, quod agrum non sustulisset. Potest inquit conuallescere, si uiderit penates suos, minus certe morietur paterno solo, suo puero. Quare inquit tu apud fratrem non fuisisti, & ego quaeror, ille cum ad te mitteret, putauit se ad duos mittere. Vtinam tecum fuisset pater, reddisses illinc cum filio, sed tuo. De adoptione nouissime quaestus est & hac figura. Abstulisti mihi fratrem, cum quo natus sum, cum quo educatus sum, ut dares istum. Indignor hanc fratri meo contumeliam, ut huius uocem pater. Sed ut aliquid iocer. FABIANVS MAXIMVS nobilissimus uir fuit, qui primus foro Romano hinc uomicum morbum, quo nunc laborat, iniecit, de quo Seuerus Cassius antequam ab illo reus ageretur dixerat, quasi disertus es, quasi formosus es, quasi diues es, unum tantum es, non quasi lapsam hanc cotrouersiam cum declamaret, Maximus dixit, quasi tritolu talia qualia sunt, quae basilicam infectant, dicebat autem a patre, omnes aliquid ad nos imbecilli alter alterius onera detulimus. Accusatur pater in ultimis annis, neptis in primis abdicatur. Nul lus autem haec subinde refert, quid aequi, tantarum rerum exempla ponenda sunt, & sequenda. In hac cotrouersia Latio contrariam rem cotrouersia dicit, sed sibi declamabat, illum Caesare Augusto audiente & Agrippa. Auis filios nepotes suos, Caesar Lucium & Caium adoptaturus diebus illis uidebatur. Erat Agrippa inter eos, qui non nati sunt nobiles, sed facti. Cum diceret partem adulescentis Latio, & tractaret adoptiois locum, dixit. Nam isti ex imperio adoptione nobilitati fuerunt in hac alia in hanc summam. MECOENAS inuicit patri fascina recusare, finire iam quidam declamationem putabat, haec malignam rem Meccenas esse, effecisse enim nobilem, non ut audiret quae dicta erant a Caesare, sed ut notaret. Tanta autem Meccenas sub Diuo Augusto libertate fuit, ut praepotentem tunc M. Agrippam non defuerint, quod ignobilitate exprobrarent. Vipsianus Agrippa fuerat, Vix agnomen quasi argumentum paternae humilitatis sustulerat & M. Agrippa dicebatur, cum defenderet reum, fuit accusator qui diceret Agrippam, & quod in medium est uolebat Vipsianum intelligi. Fuit qui diceret, concurrere, Agrippa malum habebis, responde Dicit, ea in arte, uterque mihi uidetur admiratione dignus. Diuus Augustus sub quo tantum licuit. Sed horum non possum misereri, qui tantum putant caput potius quam dignum perdere. Latio dignus fuit miseratione, qui ne excusare quidem errorem suum poterat. Nihil est autem crudelius quam sic offendere, ut magis offensurus si satis feceris.

CONTROVERSA DECIMAQUARTA.

Torta a tyrannide uxor, nunquam de tyrannidico seiret, pfeueravit negare, postea maritus eius tyrannum occidit, illam sterilitatis nomine dimisit, intra quinquentium non parientem, ingrati actio est. PORTII LATRONIS. Si cum liberis tor ta est & incaste, descende inquit occide tyrannum, nisi occideris, indicabo. Sub uecta manu satellites quid moraris? inquit, iam exposita tormenta sunt. Vnde est inquit mulier, ad stuprum uocor, instabat quotidie uiro uxor, exigebat tyrannidicum, tepus est, descende. Si

scende. Si nihil aliud ut liberis habeas in tyrannidica paritura non sum. Miraris, si eo tempore matrona dicere potuit, descende, occide tyrannum, comes sequerer, nisi me inuicem dimississet tyrannus, descende, ego iam feci tyrannidicum meum, eas nuptias tyrannidicum diduxit, quas non diduxit tyrannus. CAESTII PII. Subito infelicis nuptias oppressit tyrannus, terrebantur matronae, & premebantur uirgines, nihil tutum erat, nisi feliciores tunc uidebantur, quam qui liberis non habebant. Quaedam itaque elidere conceptos, quaedam fecunditatem suam moratae sunt, quod ad hanc pertinet, ac sine fortuna gratias quod isto tempore nihil peperit. Tyrannus suspicatus est istum, nefcio quid de tyrannidico cogitare, siue isti aliquid excidit, siue magna consilia non beniuolis exhibuit, utique de uxoris garrulitate queri non potes, cum scias, quae dmodum taceat. Misit itaque satellites, attrectate inquit uxorem & adiecit. Si quos filios habet, ueniunt in domum crudelissimi carnifices, in quorum uultibus extant tormenta, iactatur misera inter satellitum manus & toto itinere non ducitur, sed trahitur. Hanc aliquis si torta non sit, mirabitur non peperisse, cum cogitur. Isti de tyrannidico iam de consilio indicemus. Iam enim puto, licet nuptis isti propter liberis, sed infelices nuptias cito tyrannus oppressit, hoc publicum diuortium fuit. Rapiuntur in arcem mulier, timet satellitum manus, uexat atque distrahit. Hanc etiam aliquis si non torquetur, non parere miretur, exposita in eculeum sepius absentem uirum respexit, quam praesentem tyrannum, quam multas matres audiui illo tempore quid nam uolui, quae peperit. ARELLII FVSCI. Explicatur crudelitatis aduersus infelicem foeminam apparatus, & alia instrumenta, uiros quoque ipsos uisu frangentia, ad excutendam muliebris peccatoris conscientiam proponuntur, instat tam denunciationibus quam tormentis tyrannus, & mirando torquet, tacet. Videt intentum tyranni uultum, uidet oculos minaces, & tacet, plus tibi praestare non potuit, si de te liberis sustulisset, caedunt flagellis artus, uerberibus corpus abrupit, exprimiturque ipsis uitalibus, licet reserretan sit tibi ista daturus liberis non scio, tyrannidicum dedit, ita fit mulier, non uis parere, delicata es, cruciatus puerperatim mes, fremebat indignatione captae ciuitatis maritus, & consilio suo, & uxoris adiutorio fortior, quomodo occidam tyrannum? Quae pars accedenti maxime uacat? ubi custodia cessant, ubi natura loci minore munimento uirtutem non submouet? Sic uir & uxor mentem exercebant, miraris si transit quinquentium inter uxorem tyrannum, & uirum occupatum, seueiebatur etiam tunc tyrannus, torquebantur in conspectu uirorum uxores, poenitebat matres fecunditatis suae. HISPOROMANVS inquit, desiderabas liberis, ut sint quibus relinquo patrimonium. Ingrate ita tu hac salua haeredem non habes, nullum tormenti genus omisit, omnia membra laniata, omnes partes conuulsa sunt, scissum corpus flagellis, exustum, conuulsum tormentis, ignoscetis puto muliercula, si dixeris, falsa est. HISPANI CORNELII. Contabatur ille, nec ullis adhortationibus in tyrannidicum poterat impelli, proflus cum uxorem uidisses, poses timentis ignoscere, asidue tormenta uariantur, accenduntur extincti ignes, tortor uocatur, sub quo mariti uxorem proderat, pacifici me tecum putabat, taceam, donas quinquentium. Quid gloriaris? tanquam non facilius sit occidere tyrannum quam sustinere, duplici beneficio uxoris suae obligatur, & cur non est occisus? & quod occidit, fastidit sterilem qui fecit. IVNII GALLIONIS. Instabat tyrannus, torque. Illa pars etiam potest subijci in ignes, in illa parte iam exaruit cruor, seca, uerba, oculos lancina, faciam ne uiro placeat matrix. PAPHYRI FABIANI Describam nunc ego cruciatus, & miseram corporis patientiam inter tyrannica tormenta saeuientia, extincti sanguine refouebantur ignes, haec desinebat torqueri aliquando, ut saepius posset, exquisita uerba, iam eculeum, quicquid antiqua saeuitia inuenerat, quicquid & noua, adiecerat. Quid amplius dicam? tyrannus torquebat, & cum de tyrannidico quaereret. O nos felices, quod nullis aucta pauperis fui, acuit hanc, fecit tyrannidicum silentio, certe tyrannidica conuulsis laceratisque membris, nec adhuc sufficientibus non dimissa est ex arce, sed proiecta. Quid est quare uxorem dimiseris? nunquid premit onerosa sumptibus, & ut saeculi mos est, & deterius luxu fluentem muliebris ambita certamine mutuo, inque publica damna priuatus insanit. Nunquid & gemmas, ex alieno litore petitos lapillos, & aurum uestemque, nihil in matronae tecturam non concupiuit? Si talis esset, facile illam corrupisset tyrannus, expecta, potest parere, non respondet ad partem positum, nec

Astrigie
sua.Agrippa
non natus
nobilis, sed
factus.Quidam
legunt
fascinaTextus
corruptus,
me
supra
legit
lo. 459.
i prima
parte
pro
uxore.

Vide Plinij
li. 7. c. 5. de
sententia la-
ta p. mulie-
re, quæ i de-
cimo quar-
to melle p.
obitū mari
ti peperit.

positum, nec ad certum diem fecunditas, sui iuris rerum natura est, nec ad leges hūanas componitur, modo prosperat, modo uota præcurrit, modo lenta est & demorat, expecta, modo pariet. Quid dicis: non potest fieri, quare: quia torta est. Imputat tibi quod publica, ta est, imputat tibi quod torta est, imputat tibi quod sterilis est. IULI BASSI. Aiebat tyrannus ure, cæde uentrem. ARGENTARI. Cæde uentrem, ne tyrannicidas pariat. TRIARI. Non ex formula natura respondet, & neque ad præscriptum casus obsequitur, semper expectari fortuna mauult quæ regi, alibi offenditur improuisa segetū maturitas, alibi le ram magno fenore moram redemit, licet lex dies finiat, natura non recipit. Quid faciās, non agam gratias, quod indicauit uxori meæ, ne uotis in gratiā, aiebat tyrannus indica, nulla tua culpa est, cæditur, tacetur. Igitur tacere tuum putas, miratur, tuum esse tyrannicidū, an huius silentiū. Expectasse aliqua p longum tempus maritum dicitur, quāra laus est ser uasse, cum expectasset tanta sit, alia desiderium uiri attonitam, in ardentē rogum semi- sisse, hæc non cum uiro arisset, quæ p uiro arsit: alia pro incolumitate mariti uicaria mor te decidit. Credo hanc in tormentis oppressam morte amplius pro uiro præstitisse, si quod amplius elegisset tyrannus. MARCELLI. Si tamē peccasset in partu, ignosci ei posset. Nupserat enim isti occupato, crudelior es etiam illo, quem occidisti, tyrāno, ille torfit & dimisit ad uirum. ALBVTII SILII. Vicerat scuitiam patientia, decrat iam sanguis, su perabat fides, aliquando proiecta est, deferebatur distortis manibus, emotis articulis, nō dum in sua membra artus redierant. Vxorem tortor dimisit, ad partum ingratus uoca- bat, quod in premio nullam uxoris fecerat mentionem, res tuas tibi habe, iniicere debuit ma num, & ipsam inter res suas trahere, nihil amplius patri debes quod uicari, mihi crede ma- ius fuit tyrannicidium pati quod facere. PARS ALTERA ARGENTARI. Ego tamē torta sum, merito obijceres, nisi uindicasset. FVLVII SPARSI. Vobilis cum iudices lo quor, controuersia hæc reum facere primum si materia patitur. Non accipi quidem, & reddidi, aut accipi quidem, sed non potui reddere, aut ista nouissima non facere. Nō quæ quis non reddidit beneficium ingratus tenetur, animus æstimandus est non reddendis. POLLIO ASINIVS aiebat, nunquā tentandas esse quæstiones, primam manifesto deti neri posse, qua negamus nos beneficium accepisse, perit tota causa, nisi in hoc uicet. Apri pareat enim ingratus esse, qui ne fatetur quidem se accepisse beneficium. GALLIO nō ster putat, quoties possit, hoc auferendum aduersario, quoties non possit concupiscēdū, quoties ne hoc quidem possit, transeundum, quasi donemus & possumus quidem face re controuersiam, sed nolimus. Idem Attico. Vulpiani Apollodori discipulo placuit. Hæc ille amplius quoties non potuerimus aiebat, an beneficium accepimus cōtrouersiam facere, hoc modo faciamus, non esse tam magnum quod ille dicat, sicut in criminibus faci mus, quoties negare non possumus, esse quidem crimē illud fatemur, sed leuiore pœna dignum quod accusator arguat. LATRO in hac controuersia nō dubitabat facere primam quæstionem, an beneficium dederit, hoc in hæc diuisit, etiā si scisti de beneficio uiri, nec indicasti, non est beneficium scelus non facere, deinde nescisti quidem. Nō enim tibi in dicaui, nec meum magnum consilium, uirilibus quoque animis graue, cōmisi muliebri gar rulitate, quæ id solum potest tacere, quod nescit, etiam si dedit beneficium, an receperit, occidi tyrannum, libertatem mihi, tibi ultionem reddidi plenissimam, persecutus sum ne farium hostē, illic occidi ubi torserat, dices me reipublica causa fecisse, & reipublica cau sa tacuisti. Tutus sit quod lege fecerit. Deinde ultima æquitatis tractatio, an quod fecit, facere debuerit? Hoc diuisit in duo, an iam certam sterilitatem uxori bonæ facere debu erit, an ne sterilis quidem pro certo sit. Noui declamatores Posmos cum Apollodoro, q rei beneficij fuit, & a Pollione defensus, damnatus Massilia docuit. Et hanc quæ- stionem fecerunt in hac controuersiam, an inter uiros & uxores data beneficia ingrati lege teneantur. Non est beneficium, sed officium facere quod debeat, ut si filius patri se dicat beneficij dare. Hanc quæstionē fecit & Gallio noster. BLANDVS in ultima par te cōtrouersia, qua de repu. disputat, quæstionē fecit, An quinquenniū numerari debe at, expectata necesse tyranni, illud tēpus non debere imputari, quasi sterilis, quo matres etiā editos partus abominate sunt, illud tempus imputat fœminis in repu. quādo pariunt, nō plus tyranno. Huic subiecit, an etiā si & alijs imputari tempus tyrannidis debet, huic non debeat.

Egregiū dī- cū pro nō potest talio ne reddere, cū tū maxi mopere cu- piat.

Mulier tū- id tacet, quæ nescit.

debeat. LATRO ex suo more has non quæstiones putabat, sed mēbra illius ultimæ pat- tis ex æquitatis quæstione pendentes, an sterilis quidem alcius repetit, an uero quæcūque quinquennio non peperit, sterilis est. Quid enim si uir aliquid abfuerit toto pene quin- quennio in peregrinatione, uiro imputabitur. Quid si uir agrotauerit, quid si maritus a ui- ro tortus inutilis in concubitu uxoris suæ iacuisse, imputaturus fuit quinquennio quæ- ris, quare non peperit: tyrannus erat. Nemo cum parentibus suis querebatur, quod na- tus esset, hic quod torta est, hic quod maritus occupatus tyrannicidio nō uacauit in ux- oris uoluptates. BVTIO aridus quidem declamator, sed prudens diuisor controuersia- rum, cōtra Latronem sentiebat, Blando accedebat. Aliud esse enim aiebat, quæ intra quinquennium non potuit, non utique sterilis est, aliud quæ intra quinquennium non peperit, non statim dimitti potest sterilitatis nomine, hic quærit de cōditione iuris, illic de spe fœ- cunditatis. Sed Blandum quoque arguebat, aiebat enim sic fuisse querendum, an tyranni- dis tempus excipi deberet, deinde etiā si non in alijs an inter hos gradus est. Sed ipse sic in hanc partem quæstionem diuidebat, an quæcūque quinquennio non peperit, tanquā sterilis dimitti possit. Posslet enim accidere quod Atheniensibus in bello accidit, ut liberi & coniuges in aliquo tutiore loco deponantur. Imputabatur hoc tempus fœminis, quo uiros non destituunt, sed non habent. Sic tyrannus non uetuiisset istam parere, quin in- teremisset. Et cum uehementer impleuisset, & probasset, non omnes posse dimitti, si quinquennio non peperissent. Tunc illo tranfit. Et hic posslet & hæc etiā nunc nō hoc quæ- rebat, an deberet dimitti, sed an possit. Et hoc cōtra Latronem dicebat, quomodo istam quæstionem putas in æquitatis tractationem cadere, cum quid liceat queratur, nō quid oporteat, hæc enim an hic possit per illum implo. non possum quia tyrannidē non coepe rat, aliquod tempus immune a legibus miseria faciunt. Non dico quia torta est, quia tu maxima in cogitatione occupatus, nihil de liberis cogitasti. PASSIENVS uir eloquen- tissimus, atque temporis sui primus orator hæc subtilitate actionis nō probabat in Latro- ne, sed assentiri dicebat, ideo quæstiones tractanda per se essent. Si hæc mulier iusti re- pudij ageretur, non gratia. Ita non queritur an legitime, sed an ingrate dimissa sit, itaq; in æquitatis tractatione cadunt, etiā quæ iuris sunt. Nam cum queratur, an potuerit hæc dimitti, etiā si licuit, apparet, quod utique non oportuit, si ne licuit quidem. ALBVTI- VS decentissime fecit, solebat enim fere in aliquas figuras declamationem describere, & prius egit iniusti repudij, deinde ingrati, in quibus putat esse, an ullum benefi- cium uiro contulerit, a quo tanquā iniuste dimissa. Hic omnes quæstiones ad sterilitatem & æstimationem quinquenniij pertinentes libere tractauit, deinde transit in ingrati accusa- tionem. CÆSTIUS pro uiro introduxit colorem. Eo tempore uxor torta est, nihil ad huc de tyrannicidio cogitabam, postea cogitavi, & hæc ipsa cogitandi causa fuit, uxoris uitio utriusque secutus est, ut illa marito insolentiam imputare non possit. LATRO dixit, Si ita tum de tyrannicidio cogitasset, uxori non indicasset. FABIANVS philosophus colorem magis bono uiro cōuenientem introduxit, quod oratori callido. Dixit enim & co- gitasse tyrannicidium, & uxori indicasse, & illam tum quidem fecisse, quod probam fœ- minam facere oportuit, nunc peccare quod putet beneficium esse recte facere, hic color illi & in illa parte profuisset, si beneficium putas te dixisset, tyrannicidū non prodidisset. Ego prior dedi, qui tibi tyrannicidium credidi, repudium ex tuo quo uis liberorum cu- piditatem, quo semper uti tanquā uir eius debuisset, postea magis tanquam tyrannida. L. VINITIUS Viniti frater, Fabiani colorem ualde probabat, & aiebat onerari ux- orem uno modo posse, si nihil uacuum decretum ab illa maritus habuisset. Si dixerit, in- quit, post tormenta se de tyrannicidio cogitasse, tum tyrannicidium uxori melius debe- ri meruit, si torta tyrannicidam fecit, quod si tacuisset. Apparet & aliquid de tyrannicidio cogitatum, de quo tyrannus usque eo suspicatus est, ut torqueret. Dixerit cogitasse qui- dem se de tyrannicidio ante tormenta, sed uxori non indicasse. Augubat uxoris bene- ficium. Liberius enim potuit, ait, tyrannicidium indicare, quod illi commissum nō erat. Potuit enim uxor etiā non indicante marito se tam magni consilij molitionem deprei- hendere. At si hunc colorem Fabiani sequor, multam efficiam. Si olim de tyranni- cidio cogitavi, honestior sum uetus tyrannicida, & non priuatis, sed publicis malis ad ultionē

Abt. dedit.

Præfatis Vi
nitij ingeni
um qd̄ ex
tpe elegan
tissime de
clamabat.

ad ultionem impulsus. Si cum cogitarem non celavi uxorem, facilius persuadēdo, me malum hodie maritum nō esse, cum semper tam delatus fui. Ad ultimum hoc consequar, quod si quod audiverat, tacuit, non beneficium est, sed fides hæc est. L. VINI/TIVS. Quo nemo civis Romanus in agēdis causis præsentius habuit ingenium, quod longa cogitatio illi præsterat, prima inretio animi dabat, ex tempore causas agebat, sed non considerabat hæc cōmendationem, ut ex tempore agere videretur. De hoc eleganter dixit diuus Augustus, ingenium in numero habet. HISPO ROMANVS maligne & accusatorie, Nihil inquit ego isti narrauerā, ista ut erat necesse aliquid ex sumptu, ali- quid ex nocturnis uigilijs suspicata est, unde emanauerit sermo scēntis. Videtis quo ue niat tyrannus, non ad amicum meum, non ad seruum, sed ad istam, quæ nihil negocij ha buisset, si tacuisset. T. ua enim causa tacuisti, sciebas te perituram si confessā esles tyranni cidium. HYBREAS dixit,

CONTROVERSIA DECIMAQVINTA.

Quidam luxuriante filio luxuriare cœpit, filius accusat patrem demētia. POR THY LATRONIS, utriusq; tamen comparetur luxuria, tu cōsumis patrimo nium patris tui, ego accusatoris mei, nauiga, milita, peregrinare, quare adu lescens, utere senex. Accusator meus diuersos & inter se contrarios affectus habet, cupit reum damnari, crimen absolui. CAETII PII. Potest nobis conuenire, similes sumus, puta te patrem, dic quid me uelis facere. Si tam bona fide fru gies, & hoc imitor. Te ego imitor an tu me? Rogo uos ego prior cœpi, tu posterior lu xuriaris, patrimonium inquit computemus, sed tu senex inquit, hoc dixit luxuria tua sei rius cœpit, citius desinet. ARELLI FVSCIPATRIS. Sed tu inquit senex, unde scis te nō futurum luxuriosum senem? omnia a te uitia, q̄ unguento coma madet, tuum est, q̄ laxior usq; in pedes tunica demittitur, tuum est, quid est quod aliud a te senes discūt? quid porro? domus nostra luxuriosos duos nō capit, indulgentius te abdicare non poi tui, Equidem mihi licet similes animos meliore uita rescicere, hoc nouissimū meum meri tum est. Sed quod tibi pxime imputo, pro te etiā luxuriosus factus sum. FABIANVS. Noli pecuniam concupiscere, quid tibi dicam? hæc est quæ auget discordiam. Vrbes & terrarum orbis in bellum agitat, humanū genus cognatum natura in fraudes & scelera mutua instigat, hæc est quæ senes corrumpit. Quidam summū bonū dixerunt uolupta tem, & omnia ad summū bonum retulerunt, nihil est mihi opus præcipitibus, exēplum pposui, quicquid tu feceris me facere, nauigabo, si nauigaris, militabo, si militaris, dic ho die quid putes melius? Sed illud Scipionum nō obijcies, quod elegeris. BLANDI. Ob ijcit luxuriā propriam, & hoc dicit adulescēs, Frugaliter uixit, q̄ diu frugi patrē habui, ante me desiste, ante me cœpas. BLANDI, senex luxuriaris? respondeo tibi adulescens nauigauit, ego iam inquit desij, tu nondū, non miror si desisti prior, prior cœperas. MEN TONIS. Quod gaudium accepisti uere luxurior, POMPEII SYLONIS. Si mō emē datūs est filius meus (solet enim etiā luxuria simulari) suo quisq; ordine reus sit. Vis me ducere uxorem? si noueram haberes, iam abdicatus esles. VIBII GALLI. Conuicere certe tui dicunt, bibamus, moriendum est, si intelligo hæc, nulla magis in domo dicitur, q̄ mihi ostendi tibi lumina, quæ in te nō uidebas, alliga me dū te custodias. P. ASPREI NATIS. Quia nihil proficiebam, obiurgabo. Volui illi uitam suam offendere. IUNII OTHONIS. Malam causam haberem, si alium accusatorem haberē, Aliam causam ha berem, si te filium non haberem. IUNII GALLIONIS. Aliter a laudibus patris incipi am, hic adulescens temperatissimus & lubricum tempus sine infamia transijt, duxit ux orem, filium sustulit, ad atatem perduxit, iam senex factus est, nisi quod sibi bonum uidet luxuria usq; eo se proiecit, ut accusem senex amans, senex ebrius, circumdatus fertis, & delibutus unguentis, & in præteritos annos se retro agens, & ualidus in uoluptatibus quasi iuuenis exultās, nōne portentū est. luxuriosus adulescēs peccat, senex aut luxurio sus insanit, ætates inhauriūt, uitia lasciuūt. P. PYPRII FABIANI. Nauē in portu met gis, alter solito tpe labij, alter insolito, alter alieno, alter suo, alter seq̄, alter senectuti repti gnat. Nō est luxuria, patrē uidere uelim? nō simulās ista, sed facis, nec amatē imaginaris, sed amas,

Probroffū
fuit tunica
habere in
pedes de
missam.

sed amas, nec potantē ad umbras, sed bibis, nec te decet dissipare bona, sed dissipas, ne mo uitia, quæ odit, imitat, quis imperator ob hoc ipse de prælio fugit, ut bene pugnaret exercitus? quis ut ambitum comprimeret, ipse honorem mercatus est? quis ut ledionē leniret, turbauit rempublicam? Non coeret uitia, qui prouocat. LATRO sic diuisit, An ob hoc accusari pater possit. Hic illam uocalem quaestionem posuit, quam sole bat fastidire Seleutius, minime patri obijci luxuriam, non magis q̄ auaritiam, q̄ iracun diam. Non uitia patris accusari solere, sed morbum, & si possit aliquid præter demētiam obijci patri, luxuria non possit, alioquin filijs inquit abdicare permittis, hic de suo consu mit, an si ob hoc pater accusari potest a filio, hæc ultionum exprobratio. Si ebrietas obij cere solet ebrius, si petulantiam in iuria damnatus, Etiam si ob hoc accusari potest, etiam si a tali filio, an si ad castigandum filium hoc consilio usus est, damnandus sit. Ait em̄ adu lescens, quolibet alio genere debuisti me obiurgare, quid si adulterium uindicare uellet cōmittendo? Turpe est sic castigare uitia, ut imiteris. Deinde an conuiuio luxuriet. Nō enim concedit hoc filius, aut inquit quare. Si cœpisti sic emendare filium, cum emenda ueris, non desinis. CAESTIVS PATER. Patris aiebat simulationē significandam ma gis q̄ profitendam, ita inquit illum simulasse, si etiā nunc simulat, si desinit simulare, osten dit iam sibi nihil prodesse ea consilia, quasi filius emendatus sit, emendatum autem esse non concessit, & assidue dixit, nihil magis sequi interuallum hoc luxuria, etiam uere in termilla uitia uehementius surgere. LATRO aperte putabat simulationem confiten dam. Incipio, inquit, nō tantum honestum senem, sed prudentem defendere, si quod ui tium uideri poterat efficio consilium, quare potius significet q̄ dicat frugi esse. BLAN DIVS hac figura declamat filium, & pro abdicatione respondit. CAESTIVS aiebat adu lescens partem diligentius colorandam, facere illum rem non improbam, non ita patri re mittere quod a patre ipsi remissum sit. Idq; sic narrauit, ut suam quoq; luxuriam impu tarer patri, nō seueram fuisse disciplinam, non bene instituta domus legit, quæ postea adu lescens domum formare, & a uitijs abducere, quodāmodo inquit ad luxuriā patris un guento canis madentis, & comefatorem senem redij, qui nulli minus luxuriosus, sed pa rum sanus uidebatur. Merito in adulescentibus omnem luxuriā uindicant, cito desinūt. Cum haberem luxuriā istius exemplum, quaritis, quæ res mihi remedio fuerit, ætas illa quæ faciebam imputabat, me non discere. Hunc senem ipse Caestius sano genere dixit, Flauium Alsum audirem suum, qui eandem rem lasciuū dixerat, obiurgauit. FLA UIVS hoc modo dixit, cum desyderia scripisset, paulatim se ad frugalitatem redisse, & odio sibi uitiosum factum, hoc fuit inquit, quare desinerem. Sentiebam inquit me senem fieri. CAESTIVS hoc aiebat dulcius quidem, sed corrupti & unam sententiam. Incredi bile est, inquit, cum iuuenis sit sensisse se senem fieri, & noluisse uideri tādū luxuriatū, do nec sentiret se senem fieri. FVSCVS ARELLIVS dixit, Non accusaturus patrem, sed me defensusum tuum, ne aliena consilia mea laudatio cōsiliium luxuriantem filium æstum emendo. Superuacuum in narratione hunc colorem habuit, subito furore collapsum pa tri mentem, meretricem defendentem collo senis, & parasitorum circumfusam regē tur pe sit cum riuilibus rixas & ebrietati nocturna addi item diem, putauit initio & ego con silium esse, non morbum, desinet luxuriari, desinet inquam, si propter me cœpit, perma het in iuuenilibus uitijs & turpius luxuriosus & diutius. Quid faciam? e suo more emen dare patrem uolo, luxuriandum est. SYLO POMPEIVS. Patronum adulescenti de dit, quod non putabat in accusatoris persona Latro faciendum, ut aliquis per patronum accularer patrem. R. VFFVS VIBIVS. Adulescentis festiuum senem, in honorem filij sui ebrius sit. In narratione hoc usus est colore, solum patrem, iam mentem eius laben tem laudare cœpisse luxuriam, dicerem esse felicius, si his qui sibi amare permitteret ne cessarium tantum habere, quantum acceperant, obiurgarent, interim quasi nō cōmmo rent. Rusticum inquit iuuenem, præmatura inquis seueritas non est frugalitas, sed tristitia. Quid tu senex facies? non creditis hæc illum dixisse, qui uitato etiā obiurgare uult, lu xuriatur. ARGENTARIVS hoc colore declamauit. Duo luxuriantur, una in domo, al ter iuuenis, alter senex, alter filius, alter pater, uterq; lucenti cultu per publicum incedit, alter uobis ait, hoc cōcessū atate op̄ uitor, & iuuenili lege fungor, id facio qd̄ pater meus fecit, cū

Filij nō de
bet accusa
re uitia pa
tris.

*

*

Vxor hoc
opus dixit
Argentari

fecit, cum iuuenis esset, negabat, bona ergo aetate cepit simul primū hoc tyrocinū adulescentia, quasi debitum ac solēne persolvere. Reuertar ad bonos mores, qui quale cāsam habeat uideritis, faciat etiam si non quod oportet fieri, at quod solet. Alter ait, scio me nouum ciuitatis miraculum, incidere luxuriosum senē, sed hoc castigandi genus cōmouet usum, ut emendarem filium, ipse peccare cepit, ac si auus uiueret, & nemo in domo luxuriosus non esset, tres luxuriosi fuistis. A PARTE PATRIS, GLICON SIRION dixit,

* AGROTAS Massiliensis longe liuidiorem sententiā dixit, quā ceteri Graeci declamatores, qui in hac controuersia tanq̄ riuales rogati sunt. Docebat autem Agrita pars inculta, & scire illum inter Graecos non fuisse sententijs fortibus, aut scires illū inter Romanos fuisse. Sententiā quae laudatur haec fuit,

DAMOS CAMBRVS,

DIOCLES CHARISTIVS,

HERMACOTAS rara sententiā

dicebat, sed arguta, & quae auditorem diligentem penitus afficeret securum, negligetem transcurreret. In hac controuersia dixit,

BARBARVS dixit uulgarem sensum satis uulgariter elegantius hoc composuit HISPO ROMANVS. Placet uobis frugalitas mea, quae patrimonium seruo, quae acquisiui, duxi uxorem mature, semper dilexi, quod ad omnem meum fabulam praestiti. Illud affirmo, nihil tota uita frugalius feci. Rem ab omnibus dicta celeberrime SYRIACON VALLIVS dixit, Fili quando uis desinamus.

CONTROVERSIA DECIMASEXTA.

Quidam cum haberet formosam uxorem peregre profectus est, in uicinia mulieris peregrinus mercator cōmigravit, illam appellauit de stupro, adiecit precēs, negauit illa, decessit mercator, restamento haeredem omnibus bonis reliquit formosam, & adiecit elogium, pudicam repperi, adit haereditatē, redit maritus, accusata adulterij ex suspitione. PORTII LATRONIS. Quāq̄ eo prolapsi tam mores sunt, ut nemo ad suspicanda adulteria nimis credulus uideri possit, tamē ego adeo longe ab eo uitio iā patientiā egisti meā, ne quis in me aut nimiam patientiā, aut nimium stuporem arguat, quae tā seuerā querelā detuli. Non accuso adulterā nisi diuitem factam, ex ea domo ream protraho, in qua iam nihil meum est, cum ego tādiu peregrinatus sim, nullum periculum terra mariq̄ fugerim, plus ista intra unam uiciniā quae ego toto mari quaesiuit, post tantos impudicitiae quaestus, si tacere possim, confitendū habeo, in hac me causa fuisse, ut in accessionem patrimonij peregrinando cum uxore certarim. Illud iudices mihi tormētū est, quod notata iudicio uero, ut multiplicatā dotē perdat, plus tamen ex quaestu habet, plus habitura est, quae quantū damnatae perdendū est. Tantum in istā diues amator effudit, ut post poenā quoq̄ expediat fuisse adulteram, quae praecipit uxorī. p̄ficilcēs, scio, cetera quae admodū adulescens, formosus, diues, ignotus, in uicinia formosa, & in absentia uiri nimis liberā mulieris cōmigrauerit, quae admodum assidue societate quotidianae p̄ diem nocteq̄ libidinis exhaustis uiribus perierit, interroga rumorem uos, intelligo inde quid officij mei fuerit, poteram ego saluo pudore meo nihil de haereditate suspicari, in qua etiā numen auctoris ab uxore dictus sum, ueni nihil aliud quae fortunam meā querar, nam causam melius uos nostis. Tempus est iudices & uxorem marito credi, mulierē tam formosam amari potuisse, pudica forte sic amari, ne sollicitaret, potuit, neq̄ est quod dicat in meo istud arbitrio positū. Erratis uos iudices, si non maritum ad sollicitandā matronā putatis irritamentū, spem corrupendi quibus facilem, quibus amabilem sensum, si tantū in formosā sperari potest, quātū placere potest. Oēs formosae in se uniuersos populos cōuerterent matronae, quae esse aduersus sollicitantis la sciua solet, prodeat intantū ornata, quantū ne immūda quidem sit, habeat comites eius aetatis qui impudica, si nihil aliud, in uerecundia amorum remouendi, sit fera in iaciendis in terram oculis, aduersus officiosum saluatorē inhumana potius quae in uerecundia, sit etiā in necessariam salutandi uicem multo rubore confusa, sic se in uerecundiam pignori longe alte in pudicitia est amore, quae uero, in hac seruandā integritatis custodia nulla libido irumpet, pro dicit mihi frontem in omne lenocinij compositam paulo obscurius quae possit ta ueste uiri

Vide supra folio. 459. sibi, serā que relā detuli.

supra legit uerecundia.

*

ta ueste, unde exquisite in oēs facetias sermone tantū nō ultrō blandites, ut quis uide rit, nō metuat accedere. Deinde miramini, si cū tot argumētis in pudicitia praescripserit, cultu, incellu, sermone, facie, aliquis repertus est, qui incureret retia adultera, se nō sub duceret internunciū, puto illud sollicitari, se arripi & denudari iussit, flagella & uerbera, & omne genus cruciatu posposcit, in plagas deterrimi mancipij uix imbecillitate muliebris manus continuit, quoties quod nō una peregrinare quæta est, nemo sic negantē iterū rogat. Cū ergo quæta est, apud quē indignata est, abunde te in argumentū pudicitiae p̄ futurum putat, si stuprum tantū negaueris, quod plarūq̄ etiā impudicissima spe uerberioris premij de industria simulat, quando de iniuria tua uirō scripsisti, & ne in occasionem similis iniuria sollicitudo tua pateret, maturiorē reditum rogasti, & quanto decentius cōtumeliam penetratū meorū uxoris epistola quae restamento sollicitatoris cognoscerem. Miserrimus omnis saeculi maritus, si cōtenta absentia mea etiam nunc iniuriā meā nescirem, si quod fecerit tacere uoluisset, toties sollicitantē in istam faciē qua placere poterat, cōuertisti, nō omne ornamentū, ueluti causam talis iniuriæ execrata es, quod proximum est a promittente rogata stuprum tacet. Inspicite adulteri censum ex eo impune, si quod adulteris edidisti, si est aliquid quod non erit. Quid sigillatim omnia p̄censeo, quicquid ego nō emi in mundo tibi miser, ut maritus cum omni censu meo inter munera adulteri lateo. Sola mihi haeres esto. Quid ita habes, inquit, scripsisti causas, quamcūq̄ semel appellassem, cum iterū, tum tertio appellassem non corrupi. O nos nimis felices, & aureo (quod aiunt) saeculo natos. Sic etiam qui impudicas quarunt, pudicas honorant. Omnium bonorum meorū, omnis pecunia mea sola haeres esto, quia corrupi nō potuit, quia tot sollicitationibus expugnari nō potuit, quia tam fideliter pudicitiam custodiuit. Tace paulisper nō auctoris, nunquid nō testamento uiri creditis: nulla esse in uxore suspicā in famiā inter mutuū eius amorē, aut certe ita creditum, iam moriturus tabellas occupare, si uultis cum muneribus meis imponere, elogium ex testamento adulteri perendū est. Sola haeres est, quibus aliena, quibus ignota, tantū, quia pudica, quia incorrupta est. Quid isti tam censorio adultero nō mater est: nō foror: non propinqua: nulla: aut quae earum pudica est: Idcirco scilicet cū tantis diuitijs peregrinas urbes in honore pudicitiae incognita p̄ ambular: Illic ubi natus est, nulla pudica erat, at illic ubi negociatus: quin illa nō prostituta erat, uacuo testamento pudica haeres per errorem quaesita est. Ego adulterā arguo, quā in matrimonij recepto, quod cōmunes ex illa liberor precatus sum, qui pudicā mihi libetissimē me credere. Adeo ne iam ad omnē patientiā saeculi nos habet, ut aduersus querimoniā uiri uxor alieno teste defendatur: At Hercules aduersus externorū quidē opiniōes speciosissimū patrociniū erat, ego uirō placeo. At ego si hoc in morem scribendū recipitis in conspectu uestro ita scribam. Vxor mea haeres esto, quod peregrināte me adamata est, quae haeres ab adolescente alieno ac libidinoso relicta est, quae tam infamē haereditatem adijt duobus uos testamentis in consilio mitto, utrum secuturi estis quod ab alterutro absolutur, an quod damnatur a uirō. Munus pudicitiae fructus est, pudicam credi, & aduersus omnes illecebras atq̄ omnia delinimenta, muliebris ingenij est, ueluti solum firmamentum in nullam incidisse fabulam, nouos fortasse, non in omnium aestimacionem occurrere, & horrenda multa deinde ac uaria daturus experimēta, foemina quae damnū pudicitiae qui uis est, atq̄ curandus est esse ac uideri pudicam.

Libri tertij controuersiarum finis.

LVCII ANNEI SENECAE CONTROUESIARVM LIBER QVARTVS.

INSTATIS mihi quotidie de Albutio, non ultra uos differam, quibus non audieram frequenter, cum per totum annum quinque exiens, ut populo diceret, ad secretas exercitationes nō multi irrumperent, quos tamē gratia sua p̄nitebat, alius erat cum turbā se cōmittebat, alius cum paucitate contempserat. Incipiebat enim sedens, & si quando illum produxerat calor, exurgere audebat, illa intempestiua in declamatiōibus eius philosophia sine modo tunc, & sine fine euagabatur, raro totam controuersiam implebat, non posses dicere diu

Aa sionem

Sepe foemina spe uerberioris premij stuprum roganti nescit.

Alti ad uerbo.

tionem esse, non posses declamationē, tanq̄ declamationi multū deerat, tanq̄ diuisioni multum supererat, cum populo diceret, omnes uires suas aduocabat, & ideo nō definebat. Sæpe clamante illo ter buccinauit, dum cupit in omni controuersia dicere, nō quicquid debet dici, sed quicquid potest. Argumentabat moleste magis q̄ subtiliter. Argumenta enim argumentis colligebat, & quasi nihil esset satis firmū, omnes probatioes probationibus alijs confirmabat. Erat & illud in argumentatione uitium, q̄ questionem nō tanq̄ partem controuersie, sed tanq̄ controuersia implebat, suam executionē per numerum suos implenda non est, quid nō: sed tanq̄ accessio, sed tanq̄ summa. Nullū habile mēbrum est si corpori par est. Splendor orationis quantus nescio an in ullo alio fuerit, non lexis magna sed phrasīs. Dicebat enim citato effuso cursu, sed præparata & tēporalis illi facultas, ut affirmabant q̄ propius norant, nō deerat, sed putabat ipse sibi deesse sententias, quas optime Pollio Asinius albas uiolabat, simplices, apertæ, nihil occultū, nihil insperatū afferentes, sed uocales & splendidas, affectus efficaciter mouit, figurabat egregie, præparabat suspitiose. Nihil est ita iniquū q̄ manifesta præparatio. Apparet enim subesse, nescio quid mali. Ideoq̄ moderatio est adhibenda, ut illa sit præparatio, nō confessio. Locū beate implebat, non posses de uitio sermonis latini queri, cum illum audires, tantū oratiōis cultæ fluebat, nunq̄ se torsit quomodo diceret. Sufficiebat enim illi inquantū uoluerat explicandi uis, itaq̄ ipse dicere solebat, cum uellet ostendere nō habitare se in electione uerborum, cum præ manibus occupauere uerba ambiunt, inæqualitatē in illo mirari nō licebat, splendidissimus erat. Idem res dicebat omnīu sordidissimas, acetum & pileum, & laternas philorotem spungias, nihil putabat esse, quod dici in declamatione non posset. Erat aut illa causa, timebat ne scholasticus uideretur, dum alterum uitium euitabat, incidebat in alterum, his admissis sordibus non defendi, sed inquirari, & hoc æquale omnium est, ut uitia sua excusare malint q̄ effugere. ALBVTVS enim nō quomodo uideretur nihil detrahebat ex superuacuo strepitu. Hæc sordida uerba ad patrociniū aliorum afferere, hoc illi accedebat incōstantia iudicij, quem proxime dicentē cōmode audierat, imitari uolebat. Memini omnibus illum rebus omisit apud Fabianū philosophū tanto iuiorem q̄ ipse erat cum condiscipulis sedere. Memini admiratione Hermetæ stupentē admirationē eius arefcere, nulla fiducia ingenij sui, & ideo assidua mutatio. Itaq̄ dum genera discernendi transfert, & modo exilis esse uult, nudisq̄ rebus hæere, mō horridus & ualens potius q̄ cultus, modo breuis & cōcinnus, modo nimis se deprimit ingenio suo illudit, & longe deterius senex dixit, ætas ei non proderat, dum semp̄ studiū eius esset nouū, idiotis mos est inter oratorias uirtutes res ponere, quæ rara procedunt. Magno enim temperamento opus est, & occasione quadam ac uirtute usus est. Sæpe illi bene cessit, sepe decidit, nec tam mirum est, si difficulter apprehenditur uitio tam uicina uirtus. Hoc nemo præstitit unq̄ Gallione nostro decentius. Iam adolescentulus cum clamaret apte & conuenienter & decenter hoc genere utebatur. Raro Albutio responderebat fortuna, semper optimo q̄ uis poenitisset, audire libebat. Audiret tristis sollicitus declamator, & qui de dictione sua timeret, etiam cum dixisset usq̄ eo nullum tēpus secutum erat, hæc illum sollicitudo fugauit a foro, & tamen unius figuræ crudelis euerus. Nā illi quodam iudicio centū uirali, cum diceretur iusurandi cōditio aliquando facta ab aduocato, induxit eiusmodi figuram, qua illi omnia crimina irrogaret. Et placet inquit tibi rem iureiurando transigi, iura, sed ego iusurandū dabo. Iura per patris cineres, qui cōditio tū sunt. Iura per patris memoriā, & executus est locum, quo p̄fecto surrexit. L. ARVN TIVS ex diuerso, & ait, Accipimus cōditionē, iurauit, clamabat Albutius, nō detuli cōditionē, schema dixi. Arruntius instabat, potū uiri rebus iā ultimis, ne schemata de re natura tollant, Arruntius aiebat, tollant, poterimus sine illis uiuere. Sūma rei hæc sūma, Centū uiri dixerūt, dare ipsos secūdū aduersariū Albutij, si iuraret ille. Albutius nō tulit hæc cōtumeliā, sed iratus calūniā sibi imposuit, nunq̄ eū amplius in foro dixerat homo summæ probitatis, qui nec facere nec pati sciret, habeo quare hi reges me domi audiāt. In foro cum uolo dico, q̄ diu uolo, & q̄ uis non fateretur, delectabat illum in declamationibus q̄ schemata sine periculo dicebantur, nec in scholas Castij mordacissimi hominis cum in quadam controuersia dixisset Albutius, quare calix si cecidit, frangitur, spungia si cecidit

Proemium hoc totum est septimi libri declamati / onū. Proin de qua sūt ibi quedā minus emē data, immo adeo muti / lata, ut obe lisco digna uideantur p ueris inferē dis, ideo ex uerisq̄ quæ meliorantur tu ipse colligi.

si cecidit, non frangitur. Aiebat Castius, Ite ad illum cras, declamabit uobis, quare turdi uolent, cucurbita non uolent. Cum dixisset Albutius in illo fratre, qui fratrem parricidij damnatum exarmata naue dimisit, imposuit fratrem in culeum ligneum. Castius eandem dictionem sic exposuit controuersiam. Quidam fratrem domi a fratre damnatū no uerca accusante cum accepisset ad supplicium, imposuit in culeum, ingens risus omnīu, sed nec illi bene cessit declamatio. Paucas enim res bonas dixit, sed cum scholasticis dixit, ut laudaretur, nemo inquit imponderet hos in culeum ligneum, ut perueniant nescio quo terrarum ubi calices franguntur, spungia non franguntur. Ideo qui uelutis sententias potius audire q̄ iocos, audite sententias in hac controuersia dictas.

CONTROVERSA DECIMASEPTIMA.

Mortua quidam uxore ex qua duos filios habebat, duxit aliam. Alterū ex adulescentibus domi parricidij damnatū tradidit fratri puniendum, ille exarmato nauigio imposuit, delatus adulescēs ad pyratas, archipyra factus est, post ea pater p̄gre, p̄fectus, captus est ab eo, & remissus in patriā, abdicat illū. ALBVTVS SILII. De fratre nec iudicare audeo, nec loq̄. Vno noie gratias ago, & gratulor, q̄ patrem seruare potui, mori iussus, tāta tempestate confusus, neq̄ æstimare quicq̄ neq̄ dispicere potui. Plura tūmiu crimina pater fortuna torqueat, q̄ quæ ueritas ipse nolse, indicabo, solutū mihi fratrem tradideris an alligatum, nescio, quantum ad meum stuporem attinet, etiam fugere potuit, nec satis memineram tale ministerium an poenā esse uoluisse, uindictam an parricidium. In sui fratrem culeo iubes, non possum pater, non ignoscis, an non credis? ego contendo nec te quidem posse. Si quis tibi dixisset, tyrānus ueni, tuis manibus filium insue, in hoc opere potes oculis tuis, potes manibus uti? potes audire inclusi filij gemitum? Si potes, timeo ne innocenter damnaueris. Si non potes, quid frater in fratrem non posset? patrem testem dedit. Quid inculas, q̄ impunitatē fratri dederim? in quo facto consilium meum uictum sit, a me frater ut uiueret, nō impetrauit, ut fugeret non impetrauit. Nihil aliud impetrauit q̄ ut aliter, q̄ in culeo moreretur, causam malam habeo, ut inter fratres, ubi spes: in gubernaculo nulla est, in remigio non est. Hæc est in comite: nemo reperitus est naufragij comes, in uelo: in arte: omnia pene instrumenta circūcisa sunt, adminiculum in spe nullum est, patri sum excusandus: at fratri, de filio tuo hoc respōdeō, q̄ diu in primo solo morari licet, cuius est proiectus in mare, quicquid post exilium & naufragiū uel facit, uel patitur, ab omni federe uitæ cōmunis abstractus, poenariū eius pars non est, nequitia opus est, sed alijs quarētibus te ipsum restem dabo non esse pyratam. Ego illi terræ, ego lucis conspectum, dabo uobis manā facultatem abstuli. Fortuna ipsa, quæ emiserit, eius est, nihil tamen illi præter mare relinquatur. Moriendum est mihi, pater iussit, neq̄ ego te deprecor, ne moriar, nec tibi licet non facere quod iussus es. Hinc patrem iratum & fratrem moriturum, arbitrium pietati tuæ necessarium suscipe. Sanguinem meum patri refer, culeū mihi remitte, uolo mori, sed pura manu tua, hoc tuæ pietatis munus ad inferos perferā, licuisse mihi p̄ fratrē aliter q̄ parricida mori. ASINI POLLIONIS. Aequas mihi præbete aures, dabo uobis etiam damnatū absolouendum. Viuit inquit frater, nō credo, seruauit inquit me, fecisti ut crederem. Hæc est summa rerum gestarum. In ea domo, in qua facile parricidium creditum est, ego fratrē occidere nō potui, frater patrē. Quid mihi cū ista tabula? semel mori uolo. Q. HATTERII. Emicabāt dēis undiq̄ nubibus fulmia, & terribili fragore horridæ tempestates absconderāt diem, imbres undiq̄ & omnia procellis fauētia. Expectat inquit parricidam mare, intumuerat subitis tēpestatibus mare, iussus quocq̄ nauigijs horrendum, fateor fateor dixi, fratrem tibi, si innocens est, fortuna cōmendo, fragmentū infelix, etiā nauigaturus omen. Quod si quis gubernator uidisset, uitem suū abstulisset, nauifragus e littore emittitur. MAR OELLI BERNINI. Habes inquam frater si innocēs es nauigium, si nocens culeum, non feci parricidū, & q̄ facillime erramus homines, factum putauī, deliberatum an patrem patri fratrem inquit. TVRRINVS in domo parricidum facies inuenire, etiam locum a nauifragis nauigiū. ARGENTARII. Quod iusseras factum est, perijt frater. Viuit inquit, & me dimisit, bono argumētō probatur uiuere. Vtrasq̄ ad cælum manus sustulit. Si mihi unq̄ impie cogitauī, patrem meū etiam

damnatus diligo, si immortales uerum iudices adesse, si alter sentiret infelicia sibi impetratus est maria, sic nauem suam rexit. BLANDI. Latebat in littore nauigium, quod etiā integrum & infeliciter uexerat. Credam parricida non sit. O mihi non ferrum sententiū animo pariter excidit, torpent manus, & nescio qua perturbatione tenebra stupentibus offunduntur oculis. Intellexi quod difficile esset parricidium facere, etiam quod imparet pater. Ita mihi quae sola miseris in domo nostra respicit fortuna succurrit, ita mihi cōtingat aut honeste dicere, aut mori, ita ex domo nostra ego sim ultimus reus ut ille iurabat, meliorem se noueram habuisse quod fratrem. CORNELII HISPANI. Fateor uolui occidere, sed tunc intellexi quod difficile esset parricidium. Ego inquit occidere patrem uolui, ne nunc quidem possum, pater noster nauigauit sereno die, tranquillo mari, auspicato itinere, integra nauis. Quid hoc est? nauigauit damnatus felicius quod qui damnauerit. Vade inquit, patrem te habere mihi non licuit, habebō patrociniū, reuertere. Magnum pietatis argumentū, filio charus pater, etiam post supplicium, utrum uobis uidetur innocentiam apud pyratas didicisse. ARELLII FVSCI PATRIS. Potuit patrem occidere, & quem testem timebat abdicatus a patre, quo me conferam, in mare? non possum, iratos habeo pyratas, cū traditus est mihi pater, imperatumque ut sumerem supplicium, si qua est fides tentari me putauit, an possem parricidium facere. PORTII LATRONIS. Perieras pater, nisi in parricidā incidisses. TRIARI. In naufragio nauigabat, parum est quod non occidit patrem, immo etiam integra nauē dimisit patrem resolutis cōpagibus, infelix omne nauigationis, in suae me culeo, certe sentiam maria, non ea uidebo. Scio quoque uela nunc fecerunt sinus, & armatas classes nauifraga praecesserat ratis, sciret nauigare qui seruaturus esset patrem, etiam pyrata dicitur, iterum fallo crimine mala audit. CABSTII PII. Erat nauigium, immo fuerat, sed adhuc crudelis & pertinax nouerca, post omnia deuicia nihilominus saeuit, maria iam quiescunt, praedones iam miserent, irati iam parant. Ibamus praeter sepulchrum matris, ille mortem timens, ego scelus, expectate, te uideam. Fortuna nobis obijciat scelus, iacebat nauigium peruersus, & attritus fatu uix unius capax anima. Veni ad uos, uictoriam pulchram petiturus, ut probē me parricidam. Non occidisti inquit fratrem nouerca, audiui iucundissima uoce, fateor me perituram, occidi fratrem, tuus sum pater, si hoc probetur, imposui in exarmatam nauem, nō est occidere. Nouerca quidem nunc fati priuignus occiditur. Multas rerū natura mortis uias aperuit, & multis itineribus fata decurrunt, & haec est conditio miserima humani generis, quod nascimur eodem modo, multis morimur, laqueus, gladius, praecipitatus, uenenum, naufragium, mille aliae mortes insidiantur huic miserimae animae, & hoc occidere uocatur, sed ditius. Si quis nunc stat in turba, & hoc dicit, huic quisque pareat, quod fratrem suum occidit, & occidisse se probat. Componis in domo par, ut alter scelere sit parricida, alter ministerio. Impositus est in nauem frater, qualem nauem? scitis, nihil esse periculosius, quod etiam instructa nauigia parua materia se iungit fato. Quid si uero nō rudentibus cōmittitur, illa anima non uelis, non gubernaculo defenditur, exarmata nauis, & utroque patens latere. Imponitur miser in naufragium, nauigio per se pessum ituro, pōdus insuit. Ecce nauem diuinitas armat, subito uisa sunt uela, subito nauis cōperit & regere se & attollere. Magnum est praesidium in periculis innocentia. Saui mare inuoluitur, procellae spumante impetu latera nauigij urgent, pulsatur undique nauis periculis, innocentia tamen tuta est. O maria iustiora iudicij. O mitiores procellae patre, quam effecistis animam. Nec hoc tantum diuinitus gestum est, quod peruenit tutus in portum, excipitur classe praedonum, habeat pater mentem nauigandi, capietur iudex ut illius pœniteat sententiae suae. Damnare me nouerca parricidij potuit, parricidam facere nec damando quidem potuit. Cognosce innocentiam meam in mari, quam domi noluiisti, cōplexu, oculis profecutus est, sic patrem parricida dimisit. IUNII GALLIONIS. Multa non agnosco, frater domi damnatus est, ego in publico, illi obiectum est quod parricidum fecerat, mihi quod nō fecerim, ille negabat, nouo patrociniū urendum est, fratrem occidi in ea domo, in qua parricida damnatur, haec innocentia est. Video uos inuitos aut dire hoc genus defensionis, malo itaque uobis innocentem probari quod patri fratrem nō occidi, non potui fratrem occidere. Idem timuimus, idem doluimus, idem fleuimus, eundem patrem

Nouerca
nunc fati
priuignus
occiditur

patrem habuimus, eandem matrem, eandem noueram, mitioris natura peccatoris sum, mollioris animi. Non idem omnibus mortalibus natura tribuit ingenium, animus meus durior est, illius clementior, apud pyratas quoque inuenitur, qui nō possit occidere, putas me dicturū ne alius occideret. Si mater nostra uiueret, puto illi tradidisset, quod primum fuit, mihi tradidit, utrum uobis uidetur per manus patris puniri filium uoluisse, an allegare priuignum? pudet me patrociniū mei. Timeo ne cum coepero narrare quid fecerim, dicatis, certe negabas te posse hominem occidere. MVSAE. Traditus est frater puniendus mihi potissimum, quo istud proposito pater feceris, apud plerisque disputationem habet. Ego, si quid mitius illo tempore uoluit, non intellexi. Imposui multum recusantem, & insui culeo postulantem, obijcis mihi molliozem animū, mitior est plus quod debet, alius seuerior est quod necesse est, medijs alius affectibus inter utrumque positus, totus in sua potestate est. Quidam & accusare & damnare possunt & occidere, quidam tam mites sunt, ut non possint in caput ne testimonium quidem dicere. Non possum hominem occidere, hoc uitium & apud pyratas inuenitur. Alij uiuere sine re publica administratione non possunt, alijs in priuato latere, & extra omnem inuidiam fecerisse praecipua tranquillitas est, alijs non potest persuaderi, ut matrimonio obligentur, alijs ut careant. Sunt qui castra timeant, sunt qui cicatricibus suis gaudeant. In tanta morum uarietate uidete quantum sit quod excusum, non ambitioni, non inertiae ueniam peto, miseriosus sum, non possum occidere hominem, gratulare pater naturae meae, nunquam eiusmodi filius parricidium faciet, hoc uitium a te traxisse uideor, an non putas misericordem, qui quem damnauit, fratri puniendum dedit? Centurio Luculli Mithridatem non potuit occidere, dextera simul ac mente languit, pro bone iupiter Mithridatē quod non parricidam. POMPEI SILONIS. Gaude pater, neuter filius tuus parricidum fecit, dimisi non portum naufragum. Vis pater scire, acculator nocentior sit an reus? Conijce in alteram nauem nouercā, illa faciat uotum, precetur si neminem innocentem accusauit, si priuignum immerentem non oppressit, in eos pyratas incidat, qui nesciunt captos dimittere. ALTERA PARS MVSAE. Parricida meus in mari regnat. SEPVLLII BASSI. Nega tu parricidam fuisse, quem scis parricidam fuisse. CAISABINI. Facinus indignum, parricida damnatus post poenam potuit dicere patri suo, morere. DIUISIO LATRONIS in has quaestiones diuisit. An licuit illi quod iubebat pater facere. Nō licet inquit fratrem necare, ille damnatus erat, non enim iudicio publico ceciderat, ignoscere, diligentior sum, cum uideam hominem tam facile damnari. Timeo ne quis me parricidij postulet, facile est, si dicenda sit domi causa, etiam nocens absolutionem sperare poterō, in foro quid respondebo? Occidi fratrem parricidam, me quoque uocant, quod non affui reo, sic licuit an debuerit nocēs est iste, sed mihi frater est, naturae iura sacra sunt, quod de me iudicaturus est si fecero? puto difficulter postea in me parricidium credes, etiam si debuit parere patri, an ignoscendum sit illi, si non potuit. Fatebor inquit quod forte ofensusum sit, patri parere uolui, fratrem occidere nō potui, obortae sunt subito tenebrae, dirigitur animus, sublapsum est intercepto spiritu corpus, non possum fratrem occidere, pone hoc loco pyratam, non poterat, quidam occidere hominem tantum non possunt, quorundam aduersus hostes deficit manus, fratris quoque ueneficium non est tā magnū pater quod magnum putas. Non ille te uoluit occidere, sed nō potuit. Nouissimas illas partes fecit, quibus nō occiderit, si tamen potuit damnatum, an abdicari nō debet, dicit enim pater, si non poterat, negas, & missiles ad me, non posse te. Hoc loco Latro dixit, rem ualde laudatam, dixisses inquit te non posse, ita ut nesciebas, putasti me posse occidere? Quid ergo sic loquebaris? tam unum parricidij condemnas, deinde puniuerit fratrem, haec descriptio supplicij, quod dixit grauius etiam culeo fuisse, & adiecit hoc die illi poenas dare inter Barbaros inclusum, per quos necesse est illis patre populari capere, sed ne per illos quidem necesse est parricidium facere. Hac diuisione uti sunt, quibus placuit & illius causam defendere, inter quos & Geminus Varius fuit, qui aiebat adulescentē optimam causam habere, si non occidit fratrem, etiam nocentem, meliorē tamen si non occidit innocentem, Partitam autem materiam facit erga has quaestiones Geminus, & quibus idem placuit. An abdicari non debuit, etiam si nocentem fratrem non occidit, hic di

Varietas rerum potissimum ex diuersitate ingeniorum nascitur.

cit, non licuit, non debui, non potui. An innocentem non occiderit. Bellam rem Geminus hoc loco dixit, cum cepisset per omnes numeros fratrem tanquam reum defendere. Dicit inquit aliquis, tamen sero defendit, non potui citius. Hodie primum res in forū delata est. Nouissime, an etiam nocentem satis punierit. De colore inter maximos & oratores & declamatores disputatum est, utrum ne aliquid deberet dici in nouerca, an non. P. ASPRENAS ET ALBVTVS, & prater oratores magna horū Rhetorū manus in hanc partem transiuerant, & qui in nouercam inueherent fuerunt, & illi qui nō quidem palam dicerent, sed per suspitiones & figuras, quam rem non probabat PASSIENSIS, & aiebat, minus uerecundum esse, aut tolerabile infamare nouercam quā accusare. Quidam principia tantum habuerunt in sua potestate, deinde ablati sunt impetu. Excusatus est autem in malum colorem incidere quā transire. LATRO illum introduxit colorem rectum in narratione, quo per totam actionem usus est, non potuit occidere. Et cum descripsisset ingentis spiritu titubantem, & interrogatione fratris occidendi concidētem dixit. Nouerca aliud quare in priuignum tuum crimen, hic parricidium non potest facere. CAESTIVS colore alio usus est. Transibamus inquit secundum matris sepulchrum, inuocare cepit manus eius, motus sum. Et puerili sensu colorem transcurrit, quid facerem inquit, occidere pater iubebat, mater uetabat, & cum colorem dixit, hac mecum cogitauit, non est imperatum ut manu occiderem, non ut laqueo, non ut mari, eligere supplicium genus liberum est. FVSCVS ARELLIVS hoc colore usus est, Tentari me a patre putauit, uno inquit supplicio alterum filium puniri, alterum experiri uult. ALBVTVS in argumentis plura posuit, & omnes fere colores contrectauit. In narratione hoc colore usus est, & dixit, hoc unum mihi praesta beneficium, sine me tanquam parricidam mori. ARGENTARIVS, Non tanquam frater essem, sed huius consilij inuentor dixit, Cogitauit quid facerem. Tandem inueni quomodo parricidium uindicarem sine parricidio. PASSIENSIS hoc colore usus est. Non putauit patrem utique uelle occidi filium. Videbatur mihi omnia misericordiam adiumenta praeparasse, quod domi cognouerat, quod inter suos, fratri inquam tradidit, age si patrem uoluisset, cui tradidisset. POLLIO ASINIUS dixit in nouercam, itaque illo colore usus est. Cogitauit mecum quid liceret, quid oporteret, si tantum inquam nefas commissum est, nulla mea partes sunt ad expiandum saeculum. Triumuiris opus est, comitio, carnifice tanti sceleris, non magis priuatum potest esse supplicium quam iudicium. MARCELLVS dixit ita, Siiste parricidium fecit, ideo & ego faciam: & illam quam supra sententiam retuli, habes inquam frater. VARIVS GEMINVS & ipse dixit, Noli occidere, egregie inquam nouerca inter priuignos diuifit odium, aliter aliquid aggressa est, alteri parricidium obijcit, alteri mandat, & hac illum filium defendit in narratione. Interrogauit fratrem, apud quem pratorē causam dixisset, apud nullum inquit, quod accusator fuit, nemo. Quis testis, immo qui testes? Vni enim etiā de minore scelere non credit, nemo inquit, quis de te pronunciauit, nemo. Quid pater inquit? Ego si reus fuisset, ad te non misissem. SEPVLLIVS BASSVS hoc colore usus est. Non habui parricidam instrumenta, non culeum, non serpentes, parricidam tamen in maria proieci. HISPANVS duro colore usus est. Hoc inquit supplicium tanquam grauius elegi, quid iste inquam insuetur, & statim omnem sensum supplicij effugiet, immo sollicitus pendeat, & quod ne insuti quidem parricidam patiuntur, ipse poenam suam spectet, nihil speret, timeat omnia, peius debet quam caeteri parricidam mori, a patre damnatus est. Et hoc colore per totam declamationē usus ut diceret, hoc se tanquam grauius elegisse, nō displicebat color ista prudentibus, quantam spem habuit absolutiois, si nec paruit, nec pepercit. HATERIVS hoc colore usus est. Diu mecum disputari, parricida est, quae non testis probauit, nō iudex coarguit, quid ergo, innocens quem condemnat pater. Inueni aequae poenae simillimam reo, meritam, non tamen ex toto perditam ratem, quae uel punire fratrem possit, uel absolueret. TRIARIVS & ipse quasi sententiam de fratre ferri uoluisset, egit, & dixit. Tandem ad caelum manibus leuatis, quicquid est inquam quod terris imperat, quod regnat profundo, quicquid est quod ex sublimi res spectat humanas inuoco damnatus, alio comittitur. Dij iudicate post patrem. Hac sententia dicebat ex graeco translata, sed graeca corruptior est.

A parte patris, quod ab archipyrata dimissus est sic. CAESTIVS, Poenam inquit putauit mihi hanc esse morte grauiorem, & sic posuit in narratione, Rogabam ut occideret, non impetraui. VARIVS GEMINVS ait, In hoc me dimisit, non quia uolebat saluum esse, sed ad patrocinium suum, ut quia non nunc occiderat, uideretur nec ante uoluisset. LATRO dixit, Quis porro uno me miserior est, qui uitam parricidam debeo. DIOCLES CHARISTIVS elegantem seipsum in proemio posuit pro adulescente, cum diceret causas se abdicationis non inuenire, luxuria se occasione non habuisse, parricidium sibi non obijci, & contra reos se minime laborare, fortasse inquit quaeritur, quod captum non redemerit. Et cum tractaret in ultima parte, debere patrem nosse uitia liberorum, utique in unico adiecit.

ARTEMON in descriptione tempestatis laudatus est, & belle accessit ad eam.

Et cum de ipso nauigio diceret, pulchre coepit.

Et ultimam descriptionis suae sententiam proposuit,

Et ad partem narrationis eleganter transit,

GLICON dixit,

Soleo dicere uobis Caestium latinorum uerborum inopia hominem graecam laborasse, sensibus abundasse. Item quoties aliquid describere ausus est, toties substitit, utique cum se ad imitationem magni alicuius ingenij direxerat, sicut in hac controuersia fecit. Nam in narratione, cum fratrem traditum sibi describeret, placuit sibi in hac explicatione una & infelici. Nox erat concubia, & omnino iudicantia syderibus muta erant. MONTAVS IULIVS, qui comis fuit, quique egregius poeta aiebat illum imitari uoluisset Vergilij descriptionem. Nox erat & terrae animalia fessa per omnes. Altituum pecudum genus sopor altus habebat. At Vergilij imitationem bene cessisse, qui illos optimos uerbus Varonis expressisset in melius.

Desierant latrare canes, urbemque silebant. Omnia noctis erant placida composita quiete. Solebat Ouidius de his uersibus dicere, potuisse fieri longe meliores, si secundum uersus ultima pars abscederet, & sic desineret, omnia noctis erant. Varro quem uoluit sensum optime explicuit. Ouidius in illius uersu suum sensum inuenit, aliud enim intercessus uersus significaturus est, aliud totus significat.

CONTROVERSIAM DECIMOCTAUA. De moribus sit actio.

Popilium parricidij reum Cicero defendit, absolutus est, proscriptum Ciceronē ab Antonio missus occidit Popilius, & caput eius ad Antonium retulit, accusatur de moribus. BASSI SEPVLLII. Si accusasset Cicero Popilium, uiueret. Occidit Ciceronē Popilius. Puto iam creditis occisum ab isto patre, ut uno ictu pereat, tantum dabo pro Cicerone, si liceat pacisci. GABII SABINI. Quod unum potuimus, effecimus, ut ueniret tempus, quo Popilius Ciceronem desideraret, Popilipotus inquit Ciceronem occidere, potes uel patrem. PORTII LATRONIS. Profus occisus Cicero debebat incipere a patre. Antonius inquit me iussit, non pudet te Popilij? Imperator te tuus credidit posse parricidium facere. Abscidit caput, amputauit manum, effecit ut minimum in illo esset crimen, quod Ciceronē occidit. Facinus indignum felicissime licet, cedat actio, id solum efficiemus, ut quod occidit Ciceronem tantum erubescat. Proh Dij boni occisum Ciceronem, & caput eius humerotenus recisum. ALBVTVS SILII. Cade ceruices tanti uiri, & humerotenus amputa caput. Inquit, & nega te parricidam. Hoc unum tantum feliciter fecisti, quod ante occidis patrem.

Aa 4 trēq̄

trem q̄ Ciceronem. Facilius pro parricida iud. mouit, q̄ pro se clientem. Ad uos hoc patroni exemplo pertinet. Nullos magis odit Popilius, q̄ quibus plurimū debet. Vbi cūq̄ estis iud. qui in istum reum sederatis, & quid p̄cēiter absoluisse. ARGENTARIVS. Impius est, ingratus est, audeo dicere parricida, sensit qui defenderat, respice forum, hic sub Cicerone sedisti, respice rostra, hic supra Ciceronem stetitisti. Quantum eloquentia tua Cicerō potuit. Popilius de moribus reus est, abscedit ceruices loquentis, hæc est absoluti clientis post longum tempus salutatio. Parce iam quæso Popili. Nihil tibi nisi occidendū Ciceronē mandauit, duo fecit parricidia, quorum alterū audistis, alterū uidistis. CAESTII PII. Si dixerō, infamis adulescentia turpis est, infamis pueritia turpis est, respondebit ista ista Cicero defendit. Non pudet Popili, accusator tuus uiuit, quid tam com mune, q̄ spiritus uiuis: terra mortuis: mare fluctuātibus: litus eiecētis: Parricida sic etiā tu perisises. FVLVII SPARSI. Non credidisset Popiliū fecisse Antonius, nisi in mentem illi uenisset, illum & parricidū fecisse, facinus indignū, a me defenditur Cicero, cum Popiliū Cicero defenderit. MENTONIS. Nō magis quisq̄ alius occidere Ciceronem potuit præter Popiliū, q̄ nemo Popiliū præter Ciceronē defendere, parricidam quē uis negarit Cicero, occisus ostendit, fortunā Ciceronis. Antonius illum proscripsit, q̄ accusatus est, Popilius occidit qui defensus est. Si damnatus esses, carnifex te culeo totum insuisset. Video quid respondeat. Non credet Antonius occisum Ciceronē a Popilio, nisi ei signum attulerit, TRIARI. Præsta Ciceroni quod p̄pinq̄ Catilina, quod amici Verri præstiterunt. Proscripsum transi, ne a mortuo quidem manus abstinet, laceret oc ciscum. Popili hoc parricidū tertium tuū est. POMPEI SILONIS. Nunquid magis ex onerare te possis, præsta Ciceroni quod Antonius. CORNELII HISPANI, Dic Antonio, ego istud scelus facere possum & patrem occidi. Securi autē amici Ciceronis, post q̄ ad illum Popilius missus est. ARELLII FVSCI PATRIS. Potuisti Ciceronē occidere. At q̄ bene psuaserat nobis Cicero, parricidūm te facere non posse, occidisti tu Ciceronem loquentē. Nunquid inquit & aliquis ex tuis uenerat index, an nemo Ciceronē timendus, qui cum Popilio uenit. Q. HATERII. qui modo in Italiā humeris relatus est nunc sic a Popilio refertur, proposito in rostris capite Ciceronis, cum unius metu omnia tenerentur, gemitus tamē Popili liber fuit. IULII BASSI. Proscripsum inquit erat Cicero, pater certe tuus proscripsum non fuit. BLANDI. Dij manes Popiliij senis patris & inulta Cicero te p̄sequuntur anima, ut quem negasti, parricidā sentias. CAPITONIS. Deduxi ad uos reum omnīū, quos terra sustinet, nocētissimū, ingratum, impium p̄cussorem, bis parricidam, nec tamē timeo, patroni uiderint, ne a Popilio quidē post beneficiū occiditur, nec damnationē quidē despero. Non enim a Cicerone nunc defendit, timeo ne causæ nō satisfaciā. Maior causa est, occisum a Popilio Ciceronē queri, q̄ fuit aliquando probare nō occisum patrē. Ciceronē quisq̄ potuit occidere, qui audiuit: Minturnensis palus exulem Mariū nō hauit. Cimber etiā in carcere uidit imperantē, prætor iter a conspectu exulis flexit. Qui in crepidine uiderat Mariū, in sella figurauit. Nō possūmus de Popilio queri, eodem loco patronū habuit, quo patrem. Pompeius terrarū marisq̄ domitor Hortensij se clientē libenter confessus est. Hortensius bona Pompeij non Pompeium defenderat. Romulus horum moenium conditor & sacratu celo Pompeij non tantam urbem fecit, quantam Cicero seruauit. Metellus in Vestæ adeo extrinxit incendū. Cicero Romæ gloriatur. Hannibale Scipio, Pyrrho Fabritius, Antiocho alter Scipio, Persæ Paulus, Sparthaco Crassus, Sertorio & Mithridate Pompeius. Nemo hostis Catilina propius accessit, fert appensum conto caput, & defluente sanguine hūc ipsum in quinat locum, in quo pro Popilio dixerat. BVTEONIS. Quantæ fuit eloquentiæ: probauit ab eo non occisum patrē, a quo occidi poterat etiā Cicero. MARYLLII. Si inimicus essem patronis, optare ut reus abfoluerē. Turpe iudiciū in ea ciuitate Ciceronē nō defendi, in qua defendi etiā potuit Popilius, Popiliū pauci ex historicis tradiderūt iter fecorē Ciceronis, sed hi quoq̄ parricidij reum a Cicerone defenserunt. Sed in priuato iudicio declamatoribus placuit, parricidij reum fuisse. Sic autē eum accusant, tanq̄ defendi non posset, cum adeo possit abfolui, ut ne accusari quidem potuerit. LATRONI non placebat illum sic accusari quomodo quidam accusauerunt, Obijcio tibi quod occidisti hominē,

hominem, q̄ ciuem, q̄ senatorem, q̄ consularem, q̄ Ciceronem, q̄ patronum suum. Hæc enim rationem non aggruari indignationem, sed fatigari, statim illo ueniendum est ad quod properat auditor. Nam in reliquis adeo bonā causam habet Popilius, ut detraha eo, q̄ patronum occidit, nihil negocij habiturus sis, & patrociniū eius est ciuili belli necessitas. Itaq̄ nolo per illos reum gradus ducere, quos potest tutius euadere. Licet enim in bello & ciuem & senatorem & consularem occidere, nec in hoc crimen est, q̄ Ciceronem, sed q̄ patronum. LATRO accusauit illum de moribus, primū q̄ sic uixisset, ut causam parricidij diceret, deinde quod patronū suum occidisset. Et fecit has quaestiones, an posset eo nomine accusari, abfolutus est. Si quis inquit hodie uolet me parricidij postulare non poterit, quomodo, quod crimen obijci non potest, puniri potest: an in bello ciuili acta obijci non possint, honeste dixit, cum hunc locum tractaret. VARIVS dixit, in p̄nam Ciceronis electum amicissimū Ciceroni, quasi exprobatuŕ, p̄ hoc illi suam fortunā esset, molestius inquit feret se a Popilio occidi, q̄ occidi. MARCELLVS ESERNINVS eundē colorē aliter induxit. Cogitabat inquit Antonius secū, q̄ Ciceronē excogitabo supplicij: occidi iussit, olim iam aduersus hunc metū emanauit animū. Scit mortem nec immaturā esse consulari, nec miseram sapienti, fiat aliquid noui quod non exstat, quod nō timeat, non indignabit ceruicē hosti porrigere, indignabit clienti, Popiliū aliquis uocet, ut sciat quantū illi defensi in repu. profuerint. SYO POMPEIVS hoc colore usus est. Offendebat inquit proscriptione, & quadam liberius loquebat, nō miror, Ciceronis cliens est, tanto magis occide Ciceronē tuū. Et dixit, nō suæ infirmitatis sententiam. Vterq̄ inquit, sed diuerso genere punitus est. Ciceronis p̄scriptio fuit, occidi, mea occidere. MARILLIUS præceptor noster sic narrauit, iussit inquit imperator, iussit uictor, iussit qui p̄scribebat, ego illi negare quicq̄ possem, cui nihil negare poterat respōdit. BLANDVS hoc inquit loco uolo me excusare, dixi, Cicero me defendit, respōdit, scio, me accusauit. Ergo ut sciat plus sibi Antonij accusationē nocuisse, q̄ Popiliij defensionem profuisse. BVTEO hoc colore, uocetur inquit ille Ciceronianus, ille cliens, amicus, excogitauit quomodo Cicero sua p̄iret manu. CAESTIUS hoc colore, Durissima inqt militia in Antonij castris fuit, ob hoc ipsum, quod Ciceronis eram cliens, difficillimæ mihi hi expeditiones dabantur. Tunc quoq̄ uocatus sum quasi ad poenā. Inquit, occide Ciceronē, nec credam inquit nisi attuleris caput, magisq̄ admiratus est potentia suā, quod Ciceronē Popilio nō liceat occidere. FVSCVS ARELLIUS hoc colore usus est, Antonij se partes secutū, ut si quid posset Ciceroni prodesse, facta proscriptione ad genua fe Antonij procidisse, deprecatū se pro Cicerone, offensus Antonij, eo magis dixisse, occide quem mori nō uis. Hic color displicebat Passieno, quia ad testem ducit, nā si hoc fecit Popilius, non tantū quod defendat nō habet, sed habet quo gloriē. HISPO ROMANVS uehementi colore usus est & duro. Patronū em Popilio dedit, & dixit aliter se causam acturū Popiliij, aliter Antonij, pro Popilio dicturū occidere nolui, coactus sum, p̄ Antonio dicturū, occidi Ciceronē oportuit, & dixit locū, aliter nō potuisset pacari re, publicā, q̄ si ille turbator ocij & repu. sublatuŕ esset. Solus ex declamatoribus in Ciceronem inuectus est, quid ille inquit, cum Antonium hostem iudicaret, & omnes Antonij milites non intelligebat se & Popiliū proscripsisse: hic color prima facie asperior est, sed ab illo egregie tractatus est. VARIUS quidem minus dixit, Cum imperasset mihi Antonius, passus sum, ne aliquis P. Clodij mitteretur, qui cōtumelijs afficeret, ante q̄ occideret, & uiuum laniaret. ARGENTARIUS dixit, Vocatus ueni, post proscriptionem, Anto

nem, Antonius terribilior erat factus, etiam suis. Iustus sum Ciceronem occidere, quid facerem? Non parere uno modo poteram, si me occidisset, hoc nec Cicero poterat. A parte accusatoris illo loco quo Popilius uenit, nemo non aliquid noui uoluit dicere. LATRO ait, Præcluserat fores, nemo ad proscriptum recipiebat. Popilius ut uenit admittitur. CAESTIVS dixit, Ut renunciatum est Ciceroni, ait, Popilio semper uaco. HISPANVS CORNELIVS fecit etiam quarentem Ciceronem, Popilius tum fero. ALIBVTIVS dixit, Quid est Popilius? ecquid tuto lateo? nunquid mutatus est locus inepite ab Iddibus? PAVLVVS quidem induxit Ciceronem, tum maxime Popilij orationem legentem. Et MVRRHEDIVS non est passus hanc controuersiam transire, sine aliqua stuporis sui nota. Descripsit enim ferentem manum & caput Ciceronis Popilius, & Popilij manum dedit Popilio, quanto aliter reus Ciceronis, & tenebas manus eius?

CONTROVERSIÀ DECIMANONA.

Ter abdicatus comprehensus a patre, in secreta domus parte medicamentum terrens, interrogatus, quid esset, dixit, uenenum, & uelle se mori, & effudit, accusatur parricidij. CAESTII PII. Dic quid commisit? ne certe secreta te fallunt, dimittam te, intelligetis cui parauerim, dic quid ante commiserim, nisi forte contentus es reo committere parricidium, parricida nihil. ARGENTARIIVS. Volo mori, quia reus fui, quid ergo mori, reus uiuet, uiuet, quia fordidatus assidebat pater. Reuertar ad uenenum, quando iniqua fortuna nullo me periculo defungi semel passa est. ALBVTII SYLII. Quare ergo non moreris? Non iuuat me mori, si quem alium iuuat, ut interuenit, in alias cogitationes abij, ergo quisque tam infelix fuit, ergo quisque me magis odit, quam ego miser memet cepi. VARIIVS GEMINI. Ter inquit abdicatus es, uideris mihi pater obijcere, quod tam diu uiuam, quod pro me loquor. Nolite mirari, tam iracundum est innocentibus mori quam miseris defendi. CORNELII HISPANI. Scio quosdam periclitantis illa in stare, nunc primum causam dico, hic ergo dicere non possum, iterum reus fui, nec dubito, quin uobis in odium uenerim, cum ipse me oderim. PORTII LATRONIS. Ter causam dixi, accessi ad hæc supplicia mea, uenenum teneo, hoc si tibi satis non est, uiuam. ALTERA PARS ALBVTII SYLII. Testor deos immortales, hoc me tribus iam caui uisse abdicacionibus, ne in domo mea uenenum deprehenderem, parricidij reus uiuui, quod abdicatus mori uoluit, in quam angusto domus mea fortuna posita est, aut patri per eundem est, aut filio. Quid habes, quare me mori uelis? Viuunt orbi, uiuunt naufragi, uiuunt etiam quibus contigerunt liberi. Ter abdicatus cum se mori uelle dicat, uitam rogat, teneo parricidium, quod apparet etiam in suam mortem paratissimum. CORNELII HISPANI. Nolite mirari, si debitas uires dolori meo non exhibeo, tribus iudicij experti estis, patres accusare non posse. VIBII RUFFI. Cum tantum est quod fateris, quantum est quod negas? Tu uenenum quaesisti, tu uenenum emisisti, tu uenenum intulisti in eam domum in qua habebas inimicum patrem, recte uitam odisses suam, tibi parricidium obiecisses. Vis scire quid peccaueris? indica quis tibi uendiderit, dicetur illi, tu illi uenenum uendebas, tu ter abdicato uendebas, sine dubio sciebas cui datur? erat, ita hoc ego iudicio filij mortem morror si me cum isto includitis, moriar, ut uobis hæc faciam inuidiam, quam iste mihi facere uoluit. VARIIVS GEMINI. Quaritis filius meus uenenum cui parauerit? non uiuit. POMPEII SYLONIS. Mihi inquit parauit, & hoc est patri parare. Absolutus mori uult, reus uiuit. MVSÆI. Habuit malum medicamentum Mithridates. Quis enim alius debeat habere parricida? habuit inquam Demosthenes uenenum & uiuit, idem ego tibi pater quod Demostheni Philippus. PORTII LATRONIS. Cum abdicarem, si quid obieceram, aiebat, nunquid deprehendisti? non tam habebitis quod multum de eo dubitetis, quod negat parricidium, quod confitetur, uenenum est. Mori inquit uolo uiuo patre, & hoc parricidium est. Miser æque timui non biberet uenenum, quam ne daret. ARELLII FVSCIPATRIS. Mihi inquit parauit uenenum, ne quis dubitet in alio possim occidere. IVNIOIOWIS PATRIS. Reus est parricidij qui mauult mori, quam patrem uiuere, quomodo uultis, magis probem uobis illum mori noluisse? non uult mori, mori inquit uoluit, quare? quia ter uicisti. Si mihi credis, parricidium facere uoluit, qualis est reus, cuius hoc unum patrociniū est, indignum se uita fuisse? dico tam inuisum illi patrem fuisse, ut occidere uoluerit. Non

puto uos

puto uos exigere diuisionem, cum coniecturalis sit controuersia, habet tam dissimilem caeteris quam coniecturam & duplicem, non quomodo solet, aut inter duos reos, cum alterum coarguimus, aut inter duo crimina, cum alterum probamus, ut id alterius fiat probatio, tanquam cum dicimus adulteram fuisse, ut credatur etiam propter hoc uenefica. In uno homine coniectura duplex est. Quarimus enim utrum uenenum in suam mortem, an in patris parauerit, si hic color displicet pro adolescente, quod dixit Latio, ut nihil mutaret, sed diceret. Mori uolui tedium abdicacionis & infelicitatis assidue, cum in hoc tantum fordes ponerem, ut cum maiore tormeto positas resumerem, & absoluto mihi uni, non finis esset periculi, sed initium. Incipit præter coniecturam, & illa prima uulgaris in eiusmodi controuersijs & pœrita quaestio incurrere, an uenenum habere in mortem suam liceat. ALBVTII SYLII illo colore pro adolescente dixit, non fuisse uenenum, cum putarem inquit odio esse patri meo, uolui experiri affectum eius, quomodo mentionem mortis meae ferret. Itaque palam & ita ut interueniret pater tenui. FVSCVS ARELLIVS eodem colore usus est, sed aliter non dixit, experiri patrem uolui, sed ut miserabile me patri facerem. MVRRHEDIVS, pro caetero stupore suo dixit, medicamentum se parasse ad somnum, quia assidue sollicitudines uigiliarum sibi facerent consuetudinem. Vfus colore est, & Publiana sententia dixit, Abdicaciones inquit suas ueneno diluit. Et iterum, Mortem inquit meam effudit. Memini nos cum loqueretur de hoc genere sententiarum, quo iam infecta erant adolescentulorum omnium ingenia queri de Publio, quali iam ille hanc insaniam introduxisset. CASSIUS SEVERVS fuminus Publij amator aiebat, non illius hoc uitium esse, sed illorum, qui illum ex parte, quae transire deberent imitarent, quae apud eum melius erant dicta, quam apud quemque comicum, tragicumque aut Romanum, aut Graecum, aut illum uersum, quo aiebat, unum uersum inueniri non posse meliorem. Tam deest auaro quod habet, quam quod non habet. Et illud de eadem re dictum, desunt luxuria multa, auaritia omnia. Ut illos uersus qui huic quoque ter abdicato possent conuenire. O uita misero longa, felix breuis. Et plurimos deinceps uersus referat Publij disertissimos, deinde auctorem uitij, quod ex captione unius uerbi plura significatis nascitur, aiebat Pomponium Artellanum scriptorem fuisse, a quo primum ad Laberium transisse hoc studium imitandi, deinde ad Ciceronem, qui illud ad uirtutum studia transtulisset, nam ut transeam innumerabilia, quae Cicero in orationibus, aut sermone dixit, & nota ut non referam a Laberio dicta, cum Mimi eius quicquid modo tolerabile habent, tale habeant id, quod Cicero in Laberium. Dicitur Iulius Iuis Iuis Mimi, per duxit, deinde equestri illum ordini redditum iussit ire solum. In equestria omnes ita se coartauerunt, ut uenientem non reciperet. Cicero male audierat, tanquam nec Pompeio certus amicus, nec Caesari, sed utriusque adulator, multosque tunc in senatu elegerat Caesari, & ut repleret exhaustum bello ciuili ordinem, & ut his qui bene de partibus gratiam referret. Cicero in utraque rem iocatus, misit enim ad Laberium transeunte. Recepsissem te nisi anguste sederem. Laberius ad Ciceronem remisit, atqui solebas duabus sellis sedere. Vterque elegantissime, sed neuter in hoc genere seruat modum, ab his huius studij diffusa est in plures imitatio. Sed ut ad controuersiam redeam, CASSIUS SEVERVS aiebat placere sibi illum colorem, Mori uolui. Et quasdam dixit inter disputandum sententias. Tertio inquit cum abdicarem, aiebam, nihil tanti est, infelicem hanc animam, quam toties exagit pater, & infestat, semel recipiat. Sed illud rursus dicebat, Mihi serua istum animam, facies quod uoles absolutus. Quare ergo nunc moreris, dicit aliquis? Primum non semper idem miseris libet, non nunquam iuuat, cum fortuna sua concurrere. Illam fatigare, deinde uis rerum quare non moriar? interim quia puto te uelle. O THO IVNIVS ineptam sententiam uidebatur dixisse, non multum interest mea, aut enim me, aut filium meum uoluit occidere.

CONTROVERSIÀ VICESIMA.

Liberi parentes alant, aut uinciantur. Quidam cum haberet uxorem, & ex ea filium, peregre profectus, & a pyratis captus, scripsit de redemptione epistolas uxori & filio. Vxor flendo oculos amisit, filium eundem ad redemptionem patris alimta poscit, non remanentem alligari uult. CAESTII PII. Non est quod mulieris affectum lege aestimetis, quae minatur, oia fecit, ne filius alligetur, nauigaturus reliquit uxori filium

Scdmo Laberij in Ciceronem.

uxorū filium, nec adhuc cæca erat. ALBV TII SYLII. Deducite filium, itaq̃ tene, com-
 plectere, audeo dicere hoc, par ne pyrata quidem diuideret, si uellet filium alligare, pa-
 teretur ire quo properat. Ergo adulescens matri tuæ nec decem mensium quidē alimen-
 ta reddes, si pascere non uis matrē, expecta saltem ut efferas. TRIARI. Legem attulit,
 qua catenas minet, causa est, quia timet. MARCELLI ESERINI. Si perleueras, me
 quoq̃ ad pyratas trahe, impetrabo ab illis alimenta & uirum meum. FVLVII SPAR I
 SI. Mater si non pascitur, moritura est. Pater etiā si non redimif, pascitur tamen. IULII
 BASSI. Patri tuo supersunt & oculi & alimenta. ALTERA PARS CAESTII PII.
 Matrē meā imitari uolo, amare me docuit, unis uinculis duos alligauit, si matris exēplo
 pius esse uoluero, etiā oculos patri debeo. ARELLII FVSCIPATRIS. Desertorem
 tuum apud patrē inuenies. VARI GEMINI. Qualis fortuna est, cui uincto mater ca-
 tenas denuncias? eundem est uictori ad pyratas, omnia licet patri præstem. Meliorē ta-
 men habui uxore q̃ multi me putant, quia nolo ad patrē redimendū ire, nūc cum patre
 colludere. FVLVII SPARSI. Matri nihil timeo, si eam apud uos relinquo. BVTEO
 NIS. Oculos certe erum mihi, ne plus marito præstiterit uxor. LATRO hanc contro-
 uersia quasi esset tota officij declamauit, Nullas quæstiones iuris inseruit, sed cōparauit
 inter se cōmoda patris & matris, & tanq̃ quæreret, dixit. Vtrū ad redimendū potius ca-
 ptum patrē filius ire deberet, an ad alendū cæcam matrē subsistere. Et sic eā diuisit, ut di-
 ceret, hoc quod pater desyderat, utile est patri. Nouissime tractauit, ne patri quidē uel-
 le, utiq̃ si sciat hac esse fortuna nō passurū, in epilogo uehementis fuit. APOLLO
 NIS GRAECVS ET BVTEO fatuā quæstione mouerunt. Primā, an lex quæ de
 alendis parentibus lata est, ad patris tantū nomē ptineat. Illi sunt omnia priuilegia data,
 & ipsam penā nō alentiū signū esse, nō muliebris potestatis. Res est ineptior q̃ ut coart-
 quenda sit, itaq̃ trāse. Illud unū quod dicebat POLLIO ASINIUS referam. Nunq̃
 tentari debere in causa uerecunda improbā quæstione. HISPO ROMANVS illa mo-
 uit quæstione, an lex de alendis parentibus nō ptineret ad matres ut uiuis patribus. Fili-
 us inquit familiæ nulli poterit seruire nisi patri, omni alia seruitute liber est. Puta enim te
 alimera petere ab eo, quē pater mittat peregre, quē nauigare iubeat. Prima partes sunt
 patris, secunda matris. ALBV TIVS nō iuris fecit illā quæstione, sed æquitate, ita tamē
 ut uiri adiungeret, & matris prius esse, q̃ patris officij. SYLO POMPEIUS illam fecit
 quæstione, An quoties duobus cōmunis esset potestas, eius tota fieret qui præsens esset,
 puta inquit te seruū esse cōmunē. Huic domino seruis, qui præsens est, puta fundū esse
 cōmunē, is fructus percipiet qui præsens est. Illam quæstione huic duram subiecit, an nunc
 pater nullū ius in filiū habeat. Quomodo, inquit, cuius iura habeat, qui liberi hominis nō
 habet? patrem habet ille nullam in potestate, habet matrē in totius legis possessionē. Est
 iam nō cōmunē illius in te, sed propriū. VARIUS GEMINVS sic diuisit, An nō semp
 filius cogi posset, ut matrē alar. Deinde, an nunc cogendus nō sit. Non semp inquit filius
 cogitur. Transeo illos, qui non possunt ægros & inutiles, aliquis ad propellendū hostem
 proficiscitur, in cuius unius militia posita est salus publica. Hunc retinebit mater, puta li-
 gatū, de summa re ipsa, puta foederis. Huic mater uincula inijciet, p partes comparando
 utrūq̃ officij. Ille inquit peregre est, tu domi, ille captus, tu libera, ille inter pyratas, tu in
 ter ciues, ille alligatus, tu soluta es, at tu cæca es, ille hoc infelicior quod uidet. Quid em̄
 uidet castitatis suæ & cædis, & uulnera & cruces eorum qui non redimuntur, ad pericu-
 losum nihil, nisi domi manere & flere. LATRO dixit, p matre submisit & leniter agen-
 dum. Non enim uindictam inquit, sed misericordiam quærit, & cum eo adulescente cō-
 sistit, in quo ita exigit pietatē ut impediatur. Aiebat itaq̃ uerbis horridioribus abstinendū
 quoties talis materia incidisset ipsam orationē ad habitū eius, quē mouere uolumus ad
 affectus mollendū. In epilogo nos quoq̃ uocē de industria infringere, & uultum deijce-
 re, & dare operā, ne dissimilis sit orationi orator, cōpositionemq̃ illis minorē conuenire.
 CALVVS, qui diu cum Cicerone iniquissimam litem de principatu eloquentiā habuit
 usq̃ eo uiolentus accusator, & concitatus fuit, ut in media actione eius surgeret Vatinii-
 us reus, & exclamaret. Rogo uos iud. non si iste disertus est, ideo me damnari oportet?
 Idem postea cum uideret a clientibus Catonis rei sui Pollionem Asinium circum-
 uentū in

Pulchra Va-
 tinij excla-
 matio con-
 tra Calu-
 cū disertissi-
 me ageret.

uētum in foretæ, imponi se supra cippum iussit. Erat em̄ paruulus statura, propter quod
 etiam Catullus in hendecasyllabis uocat illum falluputum disertum, & iurauit siquam
 iniuriam Cato Pollioni Asinio accusatori suo fecisset, se in eum iuratum calumniam,
 nec unq̃ postea Pollio a Catone aduocatisq̃ eius aut re, aut uerbo uiolatus est. Solebat
 post ea excedere sublellia sua, & impetu latus usq̃ in aduersariorum partem trācurrere.
 Et carmina quoq̃ eius q̃uis ioca sint, plena sunt ingentis animi. Dicit de Pompeio digi-
 to uno caput scalpiti, quo credas sibi hunc belle uirum. Compositio quoq̃ eius in actioni-
 bus ad exemplum Demosthenis riget, nihil in illa placidum, nihil lenē est, omnia excita-
 ta & fluctuantia. Hic tamen in epilogo quem pro Messio, tunc tertio causam dicente ha-
 buit, non tantum leniter componit. Sed cum dicit: Credite mihi, non est turpe misereri,
 & omnia in illo epilogo fere non tantum emollitā compositionis sunt, sed infracta. In
 hac controuersia publicanā sententiam dedit. FETVS quidam rethor staturæ pusillæ
 quā Eucstemon homo uenustissimū ingenij græce dixit, anteq̃ te uiderem nescio rethor
 an soratos esses. Fuit autem CAESTII sententia. Captus est, inquit, pater si te capti mo-
 uerit, & hæc capta est, & quasi nō intellexisset ait, nescitis dici captos luminibus, & illud
 dixit, mittes tamē epistolam instructuolam, odisse illam debes, hæc est qua matrem tuā
 excoecauit, & illam laissimam in quam multi incidūt, propter hoc ipsum, inquit, magis
 flebilis est, quod non potest flere. Et iterum inquit. Lachrymæ matri desunt, causa super
 fluit, tanq̃ cæci flere non soleant. Memini CRISPVM quēdam antiquum rethorem in
 illa cōtrouersia uiri fortis qui tertij filiū retinet, cū alter filius in parricidio pdidisset ocu-
 los, alter in acie manus. Exurgite nunc uiua cadauera, rogate pro fratre. Sed qd ego mei
 os derideo, alter quod roget non uidet, alter quod roget non habet. Multis composito
 belle sonantis sententiæ nomē imposuit. Itaq̃ memini LATRONEM PORTIUM
 ut exprobraret hanc audiendi scholasticis negligentiam maxime, quia Triarius com-
 positione uerborum belle cadentium multos scholasticos delectabat, omnes decipiebat
 in quadam controuersia cum magna quasi fluere & concitata, sic locum conclusisse. In
 ter sepulchra monumenta sunt. Et cū scholastici magno clamore laudarent, inuectus est
 in eos ut debuit, & hoc effecit ut in reliquum etiam quæ bene dicta erant tardius lauda-
 rent, dum insidias uerenterur. GLICON dixit.

HYBREAS in hac con-
 in quibusdam corruptum uidebatur.

trouersia dixit.
 ROMANVS tamen.

Controuersia uicesima prima.

Mortua quidam uxore ex qua filium habebat duxit aliam, sustulit ex ea filium
 habebat procuratorem in domo spatiosa. Cū frequenter essent iurgia nouer-
 cæ & priuigno, iussit eum emigrare. Ille trans parietem habitationem condu-
 xit, rumor erat de adulterio procuratoris & matrisfamilie. Quodam tempore
 paterfamilias in cubiculo occisus inuentus est, uxor uulnerata, cōmunis paries perfossus,
 puer iubetur percussorem cognoscere. Ille procuratorē digito denotauit, accusat filius
 procuratorem cædis, ille filiū parricidij. ARELLII FVSCI PATRIS. Vt audiui cla-
 morem si qua est fides deprehensos a patre adulteros putauit, quis ferret te uoluntariam
 testem in forum ueniens? etiam si uenires dictura pro filio? miserrimus puer q̃uis pe-
 riclitator, plus tamen pro te timeo, nimium fraternis insitis uestigijs, itaq̃ iam tibi in ma-
 tre non conuenit q̃ diu mater uixit, pater me fuit procuratore contentus, nec facile
 fit parricidium. Vis quantum natura possit, etiam infans pro patre loquitur. TRIARI
 Viuo patre adultera, moriente conscia, mortuo testis aliquis uno teste contentus est, da-
 bo populum, obijcit priuigno parricidium, filio mendacium, intrat procurator qua sole-
 bat. Dic puer, quis patrem tuum occiderit? dic audacter, eundem nomina, quem popu-
 lus, non placet sceleri prorsus adulteri tempus, habui patrem tam bonum, ut cum uxore
 habere uellet, tamen me nouercam habere noluerit, quo mihi lumen? ea tantum admif-
 siro nefas optanda nox est, quid inquit ante peccaui, dissimile est, memero enim de ho-
 micida queri potest, tyrocinium esse homicidium, parricidium non potest, lumen attulit
 sti ut discerneres, erat illi quem leuiter uulnerare deberes, uidemus adactum in præcori
 B b dia gladiū,

dia gladium, sic ego nouercam uulnerassem, frater quaro, an uideris procuratorē proxima nocte: nihil de prioribus quaro. **VIBII GALLI**. Ego taceam de adulterio quod persequitur & populus; ego taceam de parricidio quod persequitur puer: tētor uos utriusque saluū patre reliqui, o magnā in contrariū seculi nostri peruersitatē, inuentus est qui patrem posset occidere & nouercam non posset, etiā si quis occidere patre non pōt, nouercā potest. **SEPVLLII BASSI**. Dum perfodio parietem, aliquis sentiet cuiusuis leuissimū sonum pueri, an senis, an mediæ ætatis, pueri: frater sentiet, senis: pater mediæ ætatis: nouerca quærerem quam fordida domo natus esset, si ullam habuisset, nūc inquisitionem nostram humilitate effugit. Non miror si nescis, quam difficile sit patrem occidere, cum incertum habeas patrē. **ALBVTH SYLII**. Quaro a te mulier an filio tuo credendum putes, liceat mihi nutrire puerum, ne cum matre ille, ne cum tutore queat conuenire. Tres in cubiculo sunt patrem occidis, puerum contemnīs, adulteram non times, singuli se serui libertiq; offerebant, puer stabat ante omnes, percussor latebat post adulteram. Quid ante peccauit: cuius uxorem corrupi: quod si fecissem, hominē occidere, sed patrem non possem, hominē occidere bonis habeo prætestes, timet hunc in aliena potestate. Aspice corpus patris quam grauis plaga, quam alte adactus est gladius, sic ego nouercam percussissem. **CAESTII PII**. Adulteri tē esse nō unum testem dabo non corruptum, dabo multos, dabo etiā pueros. Patrem tam grauius percussi, quā de huius nouercam, nouercā sic quidam, quē admodum patrem. **IVLII BASSI** Tibi fuerit necessarium lumen, ne eam occideres propter quā occidebas, mihi superuacuum erat ne instrumento parricidij detegerem parricidium. Si rerum natura pateretur, obliuiscendum mihi erat dum occiderem minore licentiā, quā nō uiderem, agimus, & quāuis nō minor sit atrocitas facinoris, formido minor est. Si patrem occidit, totus mihi lectus purgandus est, tibi parcam, parricidij non habeo, non possum gloriari ultione patris, frater illam meus occupauit. **BLANDI** quam difficile est filio patrem uulnerare, & quā facile priuigno nouercā occidere. **VARIII GEMINI**. Patrem inquit occidisti, testor uos iudices nihil leuiter hæc manus faciunt, utrum nō habui potestatem: atqui uulnerata est, huius noli te occidere, non habui potestatem, atqui uulnerata es, leuiter uulnerata es, quā diuiter seruata es. Tu testimonij dic, & ostende uulnus, percussor ille quam timuit, ne occideret. **PORCII LATRONIS** quale lumen afferro, fortius parricidium faciam si non uidero patrem, occidere aliquis patrem antequā nouercam potest: nouercam ne post patrem quidem potest. **TRIARIII** aliquis parricidio puras manus seruat, & inde incipit quo peruenire difficile est. **DIVISIO**. Has controuersias quæ & accusationem habent, non eodem ordine omnes declamauerunt, quidam fuerunt qui ante defenderent quā accusarent. Ex quibus Latio fuit. **Fuscus Arellius**, debet, inquit, reus in epilogo definire, optime autem epilogum contexit defensione, & homines magis defendenti quam accusanti fauent. **Vltima** sit pars quæ iudicem fauentē possit admittere. **Quidam** pmiscuerunt accusationē ac defensionem, ut per comparisonem duorum reorū irent, & crimē simul repulissent statim transferent. Ex quibus fuit **Cæstius**, hoc enim semper expedit utiq; qui imbecilliorē partem habent, nō est utile cominus congregi, facilius latent quæ non comparant, in hac controuersia duo uel tres rei, nouerca em procuratori coniungit, itaq; a filij parte utiq; aiebat prius accusandum, quia unum debebat crimen defendere, duo obijcere, & adulterij & cadis, si qua sunt ex utraq; parte difficilia nō colorem, sed argumentationē desiderant, itaq; ne modum excedam præteribo. Circa uulnus nouercæ quidā bellas res dixerunt, quidā ineptas, imo multū ineptas. Prius illa quæ belle dicta sunt referam. **FVSCVS**. Ut destructa leui uulnere est cutis, nō credas factū, magnū priuigni, credas amatoris. **PASSIENS AIT**. Sed leuiter te uulnerauit dextera illa, cui nec paries obstitit nec pater. **VARIVS GEMINVS** dixit, da ferrum testi meo, fortius feriet. **CAESTIVS** dixit cum descripsisset q̄ leue uulnus esset. **Noceras** inq; mihi si amica tua nocere potuisses. **BRVTVS BRVTEDIVS** quotidiano uerbo satis significatē usus est. **Riualem** inquit occidit, amica fauciauit. **HISPO ROMA NVS** eiulde generis rem dixit, ostende inquit nouerca, ostende istud quod amator tuus uellit. **BASSVS SEPVLLIUS** dixit, Maritum occidit, adulterā strinxit. Ex illis qui res ineptas

res ineptas dixerant. Primus ibi ante omnes **MVSA** uidetur, q̄ cū uulnus nouercæ descripsisset adiecit, At **Hercules** pater meus tāq; paries perfossus est. **MVRRHEDIVS** patrociniū putat esse, quod causæ suæ sanguinem misit. **NEPOS LICINIVS** ait, nō est istud uulnus, sed ludentis adulteri morsus. **SENIANVS** Ex illa stultorum nota sententiam protulit. Nō uulnerauit, inquit, nouercam, sed uiri sui sanguine aspersit, cū illic uulnera tanta ponantur. **VINITIVS** exactissimi uir ingenij, qui nec dicere res ineptas, nec ferre poterat, solebat hanc sententiā senianam deridere, & similem illi referre in oratione dictam **Montani Votieni**. **SENIANVS** In hac eadem controuersia dixerat. Nihil puero est teste certius, utiq; quinquenti. Nam & ad eos peruenit aōus ut intelligat, & nondum ad eos quibus fingat, & hæc diffinitio, inquit, ridicula est, nihil esse puero teste certius, utiq; quinquenti, puta nec si quadrimus puer testis est, nec si sex annorum. Illud uenustissime adijciebat. **Puras**, inquit, aliquid agi, omnia in hac sententia circūspecti hominis sunt, finitio, exceptio. Nihil est autem amabilius q̄ diligens stulticia. **MON TANI VOTIENI** sententiam huic aiebat esse similem, & deridebat hanc in omne, & experrectum est animal canis utiq; catenarius paratus, erat autē non æquus ipsi montano, accusauerat illū apud **Cæsare** a Colonia **Narbonensi** rogat, at **Mōtanus** adeo toto animo scholasticus erat, ut eodē die quo accusat, est a **Vinitio** decertauerit, in **Vinitio** actionem sententias suas referebat. **Eleganter** illud dixit **SVRDINVS**. **Rogo** nunquid putas illum alteram partem declamasse, grauis scholasticus morbus inuauit. **Exempla** cū dixerunt uolentes illa ad aliquid controuersiæ thema redigere, hoc quod aliquando faciendum est cum res patitur, ita ineptissimum est luctari cum materia & longe arcescere, sic quomodo fecit in hac controuersia, qui cum diceret pro filio locum, de indulgentia liberorum in parentes, uenit ad filium **Croesi**, & ait. **Mutus** in periculo patris naturalia impedimenta corrupit, qui plūsq; quinquentio tacerat, quia quinquentis puer ponitur, puta uix ubique nominatum esset quinquentium, sententiā fieri, quia **Latroni** bene cesserat, qui cum diluisset uulnus exiguum, dixit. **Aspicite** istam uix apparentem cicatrice, rogo uos non putetis puerulum fecisse, & ne puerulum quidem quinquentem. **GALIVS VIBIUS** improbam dixit sententiā, cum cadē describeret, occidit, inquit, maritum, nouercam lædit, puero pepercit, etiā hunc putabat libum. **Valde** enim puero **Cæstius** aiebat parcendum, itaq; dixit cum laudaret eius testimonium, procuratori natus es. **HERMACOTAS** hunc sensum decentius posuit. **BLANDI** sententiā laudabat, cum descripsisset a puero demonstratum procuratorem, digito, multa significante. **AVCTEMON** dixit.

MVRRHEDIVS Mimico genere fatuam sententiā dixit cum dixisset nouercam disputare contra filij sui, testimonium, facit inquit quod solet pro amatore, sanguini suo non pepercit. **NICO CRATES** **LACON** aridus, sed & uetus declamator dixit: **HERMACOTAS** cum miserabilem dixisset pueri conditionem esse, quod infestus nouercæ & procuratori redderet, dixit iam procuratorem clamare.

VICESIMA SECVNDA CONTROVERSA.

Tyrannus permisit seruis ut dominis interemptis dominabus suis nubant. **Pro** fugerunt principes ciuitatis. **Inter** eos qui filium & filiam habebat profectus est peregre, cum omnes serui dominas suas uitalissent, seruis eius uirginem seruaui, occiso tyranno reuerſi sunt principes, in crucem feruus sustulerunt, ille manu misit & filiam collocauit, accusatur demētia. **ARGENTARIII**. **Haberemus** solatium si has nuptias fecisset tyrannus non pater, habe hūc illi honorem, fac doralet, sine dominā custodiat, **Sanum** putatis esse qui maluit tyrannum imitari q̄ seruum: pater noster honestis parentibus natus, qui em aliter conditionem matris nostræ habere potuisset, si tantum ingenuus fuisset. **CAESTII PII**. **Soror** opto tibi perpetuam sterilitatem, cū dicerem manumittamus seruum, aiebat, expectemus fororiam nuptias. **Ergo** tibi foror ut honestos habeas liberos adulterādū est, fecisse simile tyranno filia raptis **libertū** cruciarijs, plus seruo dñs pmisit q̄ tyrannus, qui facit has nuptias, infanus est aut

Longe ineptissimū est inter declamatorē extra materiam rem quampiam accerere